

Esiptuhe Toisest P. Pawalin

Epistolast / Corintherein thygō.

Edellisen
ja tämän
Epistolan
eroitus.

Muid tassä
Epistolatas
erimomat -
tai opete-
tan.

Päsimäises Epistolatas on P. Pawalin monesta asiaista Corinthereitähän tuvin nushessut / ja wā-tervätä wina heidän haawohins tuodattanut / ja peljätti heidän. Mutta etta Apostolin virca on olla yxi uscollinen opettaja / osendaman heikomielisiä ja surullisia omia tundudoja / enämmin cuin vel, iätiämdät. Seitähden hän heittä tassä Epistolasta tijtä / ja tuodatta Olyhä heidän haawohins / ja on sangen ystävälinen heidän kansans / ja kaste rakkaudella sitä syndistääjällens corrata / jossa he olit pois rykös ajanet.

I. ja II. Augus osotta hän heille rakkaidens / cuinga hän on caikista puhunut / tehny ja kärfinyt heidän tar- pexens ja terveydexens / etta heidän pidäts haneldä aina caickinaista hyvää toivoman.

III. IV. ja V. Ylistä hän Evangeliumin virca / joca on cokkein / lohdutus / ja turwallisin omantunnon tar- peri / ja terveydexi. Ja todista etta se on parempi cuin Eatin virrea. Ja sitä enämmin cuin sitä wainotan / sitä param- min se uscollis menestyi / ja saatta toivon Ristin cautta ihancatiskishen cunnian. Mutta nällä caikilla hän vähäriä Apostoleita kylken lyckä / joca Eatin Evangeliumita wastaan opettee / eikä muuta opettaneet cuin ulconaisista pyhyttä / se on / Ulocculaitsutta / ja jätit pois sisällisen epäuseon wian.

VI. ja VII. Neuvoo hän heitä / senkaltaista saarna tällä ja kärsimellä seuraman / ja päättää sen kistorellans / yllättää heitä aina virreyten.

VIII. ja IX. Neuvoo hän heitä / ajallisella tavutinolla / eläintyella ja arvulla auramani kohya pyhiä Jerusa- lemis cowalla ajalla / etta he olit al gustakin caiken tavaran ylöndandaneet Christityri tulduuans / Act. 4.

X. XI. ja XII. Kirjoitta hän ja opetta vähäriä Apostoleita wastaan.

XIII. Ohca niijä joca olti syndiä tehnet / ja ei heittäns parandanee.

P. Pawalin Toinen Epistola

Corintherein thygō.

I. Luc.

Pawali terverätä Corinthereita / v. 1. Kiertä Jumala- ja joca händä hänen mürhesang lohduttanut olti / v. 3. Enettele mistä tuscas ja mürhes hän ollut olti / v. 8. Waicka hänellä hyvää omatundo olti / etta hän caikes yrikertaisudesta ja puhtaudes Jumalan edes waelsi / v. 12. Sano estens mingitähdien hän oli mürutanut neuvons / ja ei tullut hei- dän rykös / hänen lupauxens peräni / v. 15. ei hänen saar- nans ja Jumalan lupauxet sentähden oller Christuxesa mürtetut: Waan ne olti / Ja ja Amen hänesä / v. 18.

Pawali Jesuren Christuren Apo- stoli Jumalan tahdon cautta / ja Timothens weli.

Sille Seuracunnalle / joca on Corinthos / ja caikille Pyhille / joca coco Achajas ovat.

2 Armo olcon teille ja Rauha Jumalalda meidän Isäldäm / ja HERkralda Jesuxeloa Christuxeloa.

3 Itety olcon Jumala / meidän HER- ran Jesuren Christuren Isä / laupiu- den Isä / ja caiken lohdutuxen Jumala / Jo- ca meitäh lohdutta caiksa meidän waiwaa- sam / etta mekin taidaissima lohdutta nijsä / joca caickinaises waiwas ovat / sillä loh- dutuxella jolla Jumala meitäh lohdutta.

4 Sillä niincuin Christuren kärsimisest on meille paljo / niin myös meille tule paljo lohdutust Christuxen cautta.

5 Mutta ehkä mikä meillä olis waiwaa eli lohdutus / niin se tule teidän hyvärén: jos se on waiwa / niin tapahdu teille lohdutu- rex ja autuudexi. (Joca idzens osotta / 7 psal. 94:12-7 jos se niin kärstivälisest kärstite / cuin me kärsimme) Jos se on lohdutus / niin se myös tule teille lohdutuxexi ja autuudexi. Meillä on myös wahva Toivo teistä / etta me tiedämme / etta niincuin se olettä kärsimisist osallisest / niin se myös tulettä lohdutuxest osallisesti.

6 Illä en me tahdo salata teilda / rakkas / 8 weli / meidän waiwam / cuin meille Asiaa tapahdutui: sillä me olimma sangen suurest rasitetut / ylidze meidän woiham / niin etta me jo meidän hengestäm epäilim- me: Ja idzellämme juuri niin päätimme / 9 etta meidän piti enoleman. Mutta se ta- pahdutui / ettei meidän pidäis idze pääleme uscaldamen / waan Jumalan päässe / joca cuollekin herättä. Joca meitäh senkaltaise- 10 sta päästi / ja vielä jocapäivä päästä / ja me turwamma hänen päällens / etta hän käste- deskin meitäh aina päästä / Teidän vuon- renne cautta meidän edestäm / etta meidän tähtemme / sillä lajhasta / cuin meille annet- tu on / pidäis monelta ihmisedä suuri kijos tapahduman.

Pawali
terverätä
Corinthe-
reita.

Ristiä Ju-
malata / jo-
ca händä
lohdutta-
nut olti.

Enettele
hänen tu-
scansas / joca
sa hänen olo-
nut olti.

Sillä

12 Sillä se on meidän kerscaurem / nimittäin / meidän omantundom todistus / etta me yrkertaisudes / ja Jumalan waaruudes / eilihallises wiggsaudes / waan Jumalan Armos olemma mailmas elänet / mutta enimmäst teidän tykönän. Sillä embä me munta teille kirjoita / waan sitä cuin te luetta / ja jo ennen tiefittä. Mutta minä toivon / etta te meidän nijn löydätte / hanan loppun asti / nijneuin te puolittain meidän löynerkin oletta. Sillä me olemma teidän ker-
 14 scamisenne / nijneuin tekin meidän kerscaurem **HER**kan Jesuxen päävänä oletta. Ja seni caltaisella uscalluxella / tahdoim minä ennen tulla teidän tygön / etta te toisengin ker-
 15 ran saisista minulta songun hyvän työn / ja minä waellaisin teidän cauttan Macedoniaan / ja Macedoniast teidän tygön ta-
 16 caperin tulisin / ja nijn teidän Judeaan joh-
 datettaisin.
 17 Cosca mind tådå ajattelin / lienengö mi-
 nā sen tehnyst hembeydestå / Eli orwacomin
 mun aiwoituxeni lihalliset / Ei nijn / waan
 minum tykönäni on Nijn / Nijn; ja Ei / on Ei.
 18 Mutta Jumala on waca / ettei meidän pu-
 19 hem ole teille Nijn ja Ei ollut. Sillä Ju-
 malan Poica Jesus Christus / joca teidän se-
 asan meilda saarnatti on / nimittäin / mi-
 nulta ja Silwanuxelda ja Timosheuxelda
 ei ollut Ngn ja Ei / waan oli hänesä Ngn.
 20 Sillä caicki Jumalan lupaures orvat Ngn
 hänesä / ja orvat Amen hänesä / Jumalan
 21 kirkoxxi meidän cauttam. Mutta Juma-
 la on se / joca meidä teidän cansan Christures
 22 wahwista / ja on meidä woidellut. Ja lu-
 kinnut ja andoi Hengen pandiri meidän sy-
 dämihim.

Vers. 6. Teidässä hyvären. Item. teillen lohdureksi) Etta he taisle lohdutta heitän sijtä: etta cosca Jumala Pawalin ja muut hänen pyhäns ristin alla piti / joita hänen cuitengin suuresti räcastti / joita hänen jällens pelasti / ja sijiste suurella cumalla ja i-
 lolla tahdoi caunista: Nijn ei taittu he myös toivo wapaut-
 ta rististä / eli sijtä ajatella / etta Jumala oli heille wihausen / eli epäillä hänen arvostans ja tugestans. v. 20. Amen) Se on: ne
 orvat totiset ja lujat. v. 21. & 22. Woidellut / lukinnut / andoi
 pandiri) Nämätkä colme sana / orvat caicki qhää / nimittäin / etta
 Jumala on wahwistanne lupaures meisä hänen Hengens cau-
 ta / jonga hänen meidän sydämihim on andanut.

II. Lecu.

Apostoli sans synn / mirei hänen Corintherein tygö tul-
 14. vlt / cuin hänen luwanunt oli / v. 23. Eiewittä ja estä
 covan daomions huorintekitä wästan / joca äitipuolens
 ottanuit oli / v. 1. ja käske händä armoihin otta ja jällens
 Seuracundaan päästää / v. 6. Eiesä anda heidän / cuinga
 hänen suuren hyödyhyren ja hedelmän kansa oli Christu-
 ren Evangeliumita saarnannut / v. 12.

23 **G**utta mindä otan Jumalan todista-
 xari sieluni pääalle / etta minä olen
 24 säästämty teitä / sijmä / etten minä
 wielä ole Corinthyn tullut. Ei
 nijn / etta me hallidzissima teidän uscoan /
 waan me olemma auttaajat teidän ilohon:
 sillä te pystytte uscosa. Mutta sitä minä olen
 idzelläni aicoinut / etten minä taas murhel-
 la teidän tygön tulis: Sillä jos minä tei-
 dän murhesen saatan / cucasta minua lähabit-
 ta / waan se joca minulta on murhelliseri
 tehty. Ja sen minä olen teille kirjoittanut /
 etten minä tulduani sais nijstää murhetta / soi-
 sta minum tulis ilo saada: sillä minulta on
 sencaltainen uscallus caickein teidän tygöne /
 etta minum ilon caickein teidän ilon on.
 Sillä minä kirjoitin teille suuresa wairwas /
 ja sydämen kirkus / ja monilla kynneleillä /
 ei etta teidän pidäis murhettiman / waan
 etta te ymmärräisitte sen erinomaisen rac-
 kanden / cuin minulta on teidän cohtanne.
 Jos jocu on murhen matcan saattanut /
 ei hänen ole minua murhelliseri saattanut /
 waan puolittain / etten minä teitä caickei ra-
 sitais. Mutta kyllä sijmä on / etta se mo-
 nelda nijn rangaistu on. Etta te tästedes sitä /
 enämmän händä armahdaistta / ja lohdu-
 taisita / ettei hänen uppois ylönpaldises mur-
 hes. Sentähden neuwon minä teitä / etta
 te hänen cohtans rakautta osotaisita: Sil-
 lä sentähden minä myös olen teidän tygöne
 kirjoittanut / coetellaren teitä / jos te
 oletta caickihin cuuliasit. Mutta jolle te
 jötäin andexi annatte / sen minä myös ande-
 xi annan: sillä jolla taas minä jötäin ande-
 xi annan / sen minä andexi annan teidän täh-
 tenne / Christuren puolesta. Ettei Perkele
 sais tahtons edytä meidän pääslem: sillä
 eipa meilda ole salattu / mitä hänen miele-
 sans on.

12 **G**utta cuin minä tulin Troadaan Chri-
 13 sturen Evangeliumita saarnaman / ja
 minulle arvattin orvi HERkasa / Ngn ei
 minulta ollut yhtään lepo hengesäni / etten mi-
 nä Titust minum weljeni löylynyt / sentähden
 minä eroitin fieldä idzeni / ja menin Macedoniaan. Mutta kjetty olcon Jumala /
 joca aina anda meille wotkon Christures / ja
 julista jocapaicas hänen tundemisens ha-
 jum meidän cauttam: Sillä me olemma
 Jumalalle yxi hyvä haju Christures / sekä
 nijden seas jocca autuari tulevat / etta myös

Pawali
 päästää
 huorinte-
 tiän jonga
 hän oli pan-
 nan paa-
 nut.

16 nijden seas joca hukurvat. Nällle hri surman haju euolemari/ mutta toisille elämän haju elämäri. Ja enca on nyt tähän kewollien? Sillä embä me ole sencaltaiset cuin muttamaf/ joca Jumalan sana myystende-lerwät/ waan puhaudesta / ja nijneun Jumalasta/ me puhumma Jumalan caswon edes Christures.

Vers. 5. Murheliisxi saattanut) Se on/ ei hän ole minua teidän tähennet murhesen saattanut/mutta idze teitä: sillä mitä minä olen murhettanut/ ei se ole minun idze tähenni tapahdun/ waan teldän tähennet. v. 6. Kyllä sijmä) Tässä hän siitä puhu/ jonga hän edellises Epistolaa 5. Luguus rangais/ ja Pertelen haldun andoi: ja myt täkse etta sitä jäljens corsataisin/ joca nijn rangastu oli. v. 17. Myystendelewät) Wadzanja ahneuden tähden/ nijneun wijnantasia turmele wijnan.

Cotta

Pseudo apostolos, Doctrinam Legis cum Evangelio aut confundentes, aut ei præferebates. Pawali vasta wicens ja wi- rendens tercauren pugesta.

Apostoli vasta tdsä edestäns: enä waickei hän muilta otteanut ylistyskirja suihen (cuin wdärät Apostolit teit) nijn olit he (nimittäin Corintherit) kyllä todistajat suihen mitä hän toimittanut oli/ v. 1. Waickei hän idze- stäns/ waan Jumalan armosta sen tehyt oli/ v. 4. Nu- pe nijn ylistämän Evangeliumita ja sen virca Lain ja Lain wiran suihen monefa / v. 6. erinomaisest ettei ken- gän taida Lakin ymmärtää/ muutoin jollei hän tule kää- tyxi/ ja usko Evangeliumita / v. 12.

Spemmaco me sis idzäimme- taas kehumin? Eli tarwid- zemmaco me/ nijneun mutta- mat/ kyotoskirja teidän tygönne/ 2 eli kyotoskirja teildä? Te oletta meidän fir- jaan meidän sydämihimme kirjoitetut/ joca 3 caikilda ihmisiä tutan ja luetan: Joille te oletta ilmoitetut/ etta te Christuren lähetys- kirja oletta/ saarnaviran cautta walmistet- tu/ ei Pläkäla kirjoitetut/ waan eläwän Ju- malan Hengellä / ei kiivissi taulushin/ waan lihalli sijn sydämien taulushin,

4 Mutta sencaltainen uscallus on meillä Christuren cautta Jumalan puoleen : Ei nijn/ etta me oleimma idze meistäm föveliat jokain ajattelemam/ nijneun idze meistäm/ waan jos me oleimma johongun föveliat/ 5 nijn on se Jumalalda. Joca meistä fövelia- ri tehyt on uuden Testamendin virca pitämän/ ei bookstarvin/ waan Hengen: sillä bookstarvi eualletta/ waan Hengi teke elä- wäri.

7 Mutta jos sillä virgalla joca bookstar- vin cautta eualletta ja kiivishin cuvattu oli/ oli sencaltainen kirkaus/ nijn ettei Israe- lin lapset taimmet cadzoa Mosseren caswo- hin/ hännen caswoins kirkauden tähden/ jo- ca cuutengin cato. Mirei sis paljo endäm- min sillä virgalla/ joca Hengen anda/ pi- däis kirkaus oleman? Sillä/ jos virgal-

la/ joca cadotuxest saarna/kirkaus oli/paljo enämmin sillä virgalla joca warhurstadest saarna/ on ylönpaldinen kirkaus. Sillä se toinen joca kircastetti oli/ ei ole ensingän kirkaudexi luettapa/ sen ylönpaldisen kir- kauden suhten. Sentähden jos sillä oli kirkaus/joca cato/ paljo endämmin on sillä kirkaus/ joca pysty.

Etta meillä sencaltainen toivo on/ nijn me puhumme rohkiast/ Ja en me tee nijneun Moses joca caswoillens peitten pani/ et- tei Israelin lapset taimmet sen loppua cadzo joca cato/ Waan heidän taitons oli paadu- tettu. Sillä haman tähän pääivän asti/ pysty se peite ottamata/ cosea vanha Testa- menttiä luetan/ joca Christures lacka. Mu- ta haman tähän pääivän asti/ cosea Moses luetan/ rippu se peite heidän sydämens e- desä. Mutta cosea he paljaswat HER- ran puoleen/ nijn peite poisotetan: Sillä HERra on Hengi. Mutta cusa HER- ran Hengi on/ sijmä on wapaus. Mutta me cadzelemma HERran kirkautta/ nijneun Speilisä/ arvoimella caswolla/ ja me muutetan siehen cuvaan/ kirkaudesta nijn kirkauten/ nijneun HERran Hengestä.

Vers. 2. Meidän Kirjam) Nimittäin/ meidän kyostik- jaam/ joca todista meidän cansam/ mitä me toimittaneet olemma. v. 4. Sencaltainen uscallus) Etta me oleimma teidän wal- mistanet yhderi Kirjari. v. 6. Bookstarvin) Operta booksta- vi/ on opetta aiwa Lakin ja tecojaislman Jumalan armon tun- demista/ jolla tutan ja ymmäretän/ etta caicki mitä ihmisen idzesiäns on/ eli teke/ on duomietu ja euoleman ansainnu: sillä ei hän taida mitä hyvä ilman Jumalan armo tehdä. v. cod. Hengen) On opetta Jumalan armo ilman Laita ja onua ansio- ta/ jonga cautta ihmisen elävät ja autuariituse. v. 13 Peitten) Mosseren peitet on/ bookstarvi ja hännen oppians ei tutu: mutta awattu HERran caswo/ on julkisesti tutta Jumalan Armo ja Henge/ joca meidän Lakin wapaha/ bookstarvi ja hännen te- goistans/ etta heidän kirkaudens/ ja tecons lackasit. v. 18 Speilisä) Nijneun Speili otta hänheens cuwan/ nijn otta myös meidän sydämien hänheens Christuren tunnon

IV. LUCU.

Apostoli sano toimittanens hänien vircaans uscollisest ja ahkerast/ v. 1. Waan jos ei se muutamain tykönä mitän toimittanut/ nijn se tapahdutti nijden tykönä totta Perkele fogais/ ettei heikäis totuttua/ v. 3. Cuutengin (sano hän) ne joka täsä virgas olit/ olit heicot/ etta woi- ma Jumalalle annetaisin/ v. 7. Ja heidän piti valjon sentähden kärsimän/ v. 8. Nijn oli cuutengin se heidän lohdutuixens/ etta jos he kärseit Christuren kansa/ nijn heidän piti myös elämän hänien cansans/ etc. v. 10. Jos se ulconainen ihmisen hukkuis/ nijn cuutengin sisällinen udistettaisin/ v. 16. Ja etta heidän kärsimisens olti ajalli- nen: waan se cunnia jota he odotit/ olti ihancaickinen/ v. 17.

Sitä sis meillä sencaltainen virca- on/ sen jälken cuin Armo meidän cohtam tapahdutti on/ nijn en me wäsy/ Waan wälđämme ne salaisetkin häpiät/ ja emme waelä casvalu-

anda Ju- malallen caicki mitä hän sijmä toimittaa- nut olti.

Ylistä E- vangeliu- mita ja sen virca/ enä cuin Lakin ja Lain virca.

Exod. 35: 30.

Pawali vasta hän- nen uscoll- sudens vuolesta sijmä cor- tias E- vangeliu- min vir- gaas.

della/ engå petorella Jumalan sana pitele/
waan me ilmoitamme totuden / ja meidäm
julkiset caickein ihmisten omatundo cohkan
Jumalan edes osotamme.

3 Jos nyt meidän Evangeliumim on pei-
teetty/ nijn se on nylle peitetty joca cadote-
tan Joisa tāmān mailman Jumala / on u-
scottomitten taidot sovaishuit / ettei E-
vangeliumin paiste heille pidäis Christuren
firkandesta walgiestaman / joca on Juma-
lan cuva. Sillä en me idze meistämme
saarna / waan Christuren Jesuress / että
hän on HERia: mutta leidän palvelian-
na olema me Jesuksen tähden: Sillä Ju-
mala/ joca kastki waltiuden pimeydestä pa-
ista / on firkan waleuden meidän sydämi-
him andanit / että meidän cauttaam se wal-
keus paistais / cuin Jumalan firkaniden
tundemisesta tule / Jesuksen Christuren ca-
swoisa.

7 Mutta meillä on sencaltainen tarvara sa-
wisis astiois / että se ylönpaldinen voima
8 pitä Jumalalda ja ei meistä oleman. Meil-
lä on jocapateas ahdistus / mutta en me sitä
sure: meillä on paclo / mutta en me epäile.
9 Me karsimme waino/ mutta ei meistä ylö-
annetta : me alas painetan / mutta en me
10 hucu. Ne ymbärinswiemä aina HER-
ran Jesuksen cuoleman meidän ruumisam /
että HERran Jesuksen elämän meidän
ruumisam ilmoitettaisin.

11 Sillä me/ joca elämme / ylönnanetan
aina cuolemaan / Jesuksen tähden / että Je-
suxengin elämä meidän cuolewaises lihasam
12 ilmoitettaisin. Sentähden on cuolema
meistä wotmallinen / mutta teissä elämä.
13 Mutta että meillä on vxi uscon Hengi (nijn-
cuin kiejoittuon: Minä uscon / sen-
tähden minä puhun.) Nijn me
14 myös uscommia / ja sentähden myös puhum-
ma / Ja tiedämme sen joca HERran Jesu-
sen herätti / että hän meidänkin Jesuksen
cautta herättää / ja asetta meistä teidän se-
caan. Sillä caicki teidän tähdenne tapah-
tu/ että se ylönpaldinen Armo / monein kq-
tojen cautta runsast Jumalan ylistykeri-
tulis.

16 Embä mesijs wäsy / wäickameidän
ulconainen ihmisen turmellan / nijn sisälli-
nen cuiengin pääwä pääwäldä udistetaan:
17 Sillä meidän wairwan (joca ajallinen ja

ketvä on) saatta hancaikisen ja mädrättö-
män cunnian: Neille joca emme näkywai-
si cadzo/ waan näkymästömid: sillä näky-
waiset ovat ajalliset/ mutta näkymästömid
hancaikiset.

Vers. 2. Salaisetkin) Tästä hän puhu wääräistä opettaista
ja Apostoleista/ joca ulco caunisti kylädwät: mutta sisälä he o-
vat tähänäns ilkeytä/ Matth. 25: 25. v. 4. (Mailman Jumala)
Perle on mailman Päähies/ ja jumala: Sillä mailma pal-
vele händä ja on hänen allans. v. 6. (Caswoisa) Se on Chri-
sturen tundemus/ ja et Moserex casvo / joca on Cain tunde-
mus: sillä Christuren cautta me tunnema Jumalan/ Joh. 6.
v. 7. (Savisis astiois) Se on: me Apostoli/ joca tästä certias
virgas olema/ olema idzestämä nijn paljo cuin meihin tule/
heicot ja wiheljäiset ihmiset. v. 10. Ne ymbärinswiemä Jesu-
ren cuoleman etc.) Se on: Niincuin Christus paljon tarsei:
nijn metin kärstim hänen tavallans. v. 17. (Saatta) Et Apostoli
sano/ ettei meidän kärstimsem on syv elihinda/jolla me tulevai-
sen cunnian ansaidzemme: Waan ainoastans millä tavalla me
sinne tulemme / nimittäin/ että meidän pitä ensin kärstimän/ ja
sijte tulemme cunnahan ja tirkauten. Sillä niincuin Augu-
stinus sano in Psal. 93. Quanto labore digna est requies, quæ
non habet finem? Si verum vis comparare, & verum judicare:
eterna requies æterno labore emitur. Verum hoc est; sed noli
timere, misericos est Deus.

V. Lecu.

N Postoli lohdutta: etid wäickä tdmä catowainen rum-
mis poistulis/ nijn heillä on catomatoin toiwosa Tai-
wasa / jota he myös ikäwidzewät / v. 1. Ja sentähden
(sano hän) akteroidzit he aina waelda Jumalalle keli-
wollisest: että heidän caickein pitä Christuren Duomion
teen tuleman/ ja jocainen saaman sen idkien cuin hän e-
lonyt on / v. 9. Wasta taas hänen vircaans ja terceau-
reens/ etid mitä hän sijä teki / sen teki hän Jumalan
cunniaxi/ ja heille rakennuxeti / v. 11. Enin hän Chri-
stuxelle welca oli / v. 14. Sano mitä hänen wircans on:
nimittäin/ saarnata sitä sowindota joca on Christures
tapahatum / v. 17. Sentähden hän myös neuwo heitä
Jumalan cansa sopiman / v. 20.

Mutta me tiedämme / että jos tä-
1 man majan mailmassinen huone
2 purjean/ meislem olewan raken-
nuxen Jumalalda raketun/ huo-
nen/ ei kastilla tehdyn/ joca on hancaikinen
3 Taiwahisa. Jota me myös huocamma/
meidän majam/ joca Taiwasta on / ja ikä-
widzemä / että me sillä pueteturki tulismi-
ma: Jos me muutoin puetettuna/ ja ei a-
lasti löytyäsi. Sentähden nijncauvan cuin
4 me tästä ajallisess majas olema / nijn me
huocamma ja olema rasitetut / etten me
5 taho rijsuttuna / waan puetettuna olla /
että se cuolewainen elämästä nieltäisin. Mut-
ta joca meistä sijen walmista/ se on Jumala/
joca hengen on meille pandiri andanit.

6 Nijn me olema sentähden aina hyväas
turwas / ja tiedämme / että nijncauvan
cuin me ruumisa asumma/ nijn me olema
oudot HERrasa: Sillä me waellamma
7 uscosa / ja en cadzomises. Mutta meillä
8 on turva/ ja paljo halamma enämmin ollo
pois ruumista/ ja olla cotona HERran th-
fond.

Pawali
lohdutta
idziäns ja
mutta tule-
waiset
cunnasta

Apoc 15:
15.

6. Luc.

Rom. 14:10

Wasta jäl-
lens wir-
cans edest
wastan
wääriä
Apostole-
ta.

9. kōnd. Sentähden waicka me cotona olemma / eli ulcona waellamma / nijn me ahke roidzemma / että me hänelle kelpaisim.
10. Sillä meidän caickein pitä tuleman Christuren Duomioistuimen eteen / että jocainen sais sen jalken cuin hän eläisäns tehnyst on / olcon se hyvwå eli paha.
11. Etä me siis tiedämme / että Herra pi. Etä pelkättämän / nijn me olemma siiviät ihmisten kansa / mutta Jumalalle olemma me julkiset. Cuitengin minä toivon / että me olemma myös julkis teidängin omasatun nosan. En me taas kersca idziäm teidän edesän / waan me annamme teille tilan kerscateren meistä / että teilläkin olis kerscamist nijä wastan / jotca idziäns caswoin jalken kerscavat / ja ei sydämen jalken. Sillä jos me ylöngarat olemma / nijn me sen Jumala sa teemme : eli jos me olemma siiviät / nijn me olemma teille siiviät. Sillä Christuren rackaus waati meitä sen nijn pitämän / että jos yxi on cuollut caickein edestä / nijn he caiki ovat cuolleet. Ja hän on sentähden caickein edestä cuollut / että ne jotca elävät / ei eläis idzellens / waan hänelle / joca Heidän edestäns cuollut ja ylösnoosnut on.
16. Sentähden embä me tästedes lihan puolesta ketän tunne. Ja eikä me olisimma Christuren engin lihan puolesta tundenet / nijn en me cuitengän händä sullen tunne. Sentähden jos jocu on Christures / nijn hän on usi luondocappale : sillä wanha on candonut / ja cadzo / caiki ovat uderi tullet. Mutta ne caiki ovat Jumalasta / joca meitä on idze cansans sowittanut Jesuren Christuren cautta / ja andoi virgan / sowinnosta saarnata. Sillä Jumala oli Christures / ja sowitti mailman idze cansans / ja ei soi mannut heille Heidän syndians / ja on meidän seasam sowindo saarnan säännyst.
20. Nijn olemma me Christuren puolesta käskyldiset : Sillä Jumala neuwo meidän cauttam. Nijn me ruoilemma siis Chri-

sturen puolesta / että te Jumalan kansa sowitta. Sillä hän on sen / joca ei mitän synnistä tiennyt / meidän edestäm synnixi tehnyst / että me hännes tulisimma sibi wanhuscauderi / joca Jumalan edes kelpa.

Vers. 3. Pueretuna/etc.) Nimitän / Christuren wanhus scandella / jongame pällemme puem uskon cautta hänne pälleens. v. 4. Etien me iahdo riisutuna) Se on : että me mielessämme naktismme / etien me cuolis : waan paremmi (jos se olla Jumalantaho) / että me Taiwasen cohdaans tulissimme. v. 1. Olemme siiviät / etien me cuolis : Emme tueuidze / eli waadi ihmissä wääriällä Parauan panemissä / taicka muilla turhilla hallitursilla : sillä me pelkäm Jumalata. v. 12. Nijä wastan) Nimitän / wääriä Apostoleita. v. 13. Olemme ylönan garat) Se on : Jos me olemma covat heidän kansans / nijn me cuitengin sinä palvellem Jumalata : jos metas olemma siiviät / nijn me reem heille palveluxeri ja mielen nouteri / joca ovat caiki oikein ja hyvin tehdöt. v. 14. Maatimeitä sen nijn pitämän) Seurawaisilla sanoilla / wahwista hän idzens olevan welcapään palvelelman Christusta uscollisest / hänens wirasans. v. 16. Lihan puolesta) Christusta ei tutta enä lihan jälten / on / ei mitän liballista enä eija eli odotta hännesä / cuin Opetustayset teit ennen hänne kärsimistäns : Waan tähä hänne sanoihins / joisa on caiki mitä hengellistä ja ihancaitista on. v. 21. Synnixi tehnyst) Se on : uhi iiri syndein edestä. Cadzo Rom. 8:3.

VI. Lucu.

Apostolinewo Corinthereit / soweliast waeldaman Evangeliumis / v. 1. Erinomaisest kärsimisen caikkinaisis tuulis ja wastoinkäymisest / etc. v. 5. Eohdutta heitä / ettei he murhedis hänne röhens (waicka hän joratin co-win oli endises kirjas kirjoittanut / etc.) v. 11. Eettei he myös wedäis ihestä / se on : ei seurais paljo uscomattomia ja heidän elämätäns / v. 14.

Suome neuwomme teitä nijencuin Apulaisia / ettet te Jumalan Armo hukan ottais : Sillä hän sa no : Minä olen otollisella ajalla sinua ciuillut / ja olen sinua autiuden pääwanä auttanut. Cadzo / nyti on otollinen aika / cadzo / nyti on autiuden pääwä. Alkäm fellengän joscasa pahennusta andaco / ettei meidän wircam laitetais : Waan osottacan meitäm caitsisa asioisa / nijencuin Jumalan palveliat.

Suuresa kärsimisesä / wainvoisa / hädisä / suruosa / Hosumisesä / fangiurisa / capinoisa / töisä / walwomissa / paastoisa / puhtas elämas / taidosa / pitkämeliishdesä / suloisudes / Pyhäsa Hengesä / vilpittömästä rackaudesa / Toluuden sanoisa / Jumalan wääesä / wanhuscauden setaasetten cautta / oikialla kädellä ja wasemallä / Gunnian cautta ja pilcan / paneturen ja kihtoxen cautta. Nijnencuin kietteliat / ja cuitengin wagat : nijnencuin tundemattomat / ja cuitengin tutut : Nijencuin cuolerwaiset / ja cadzo / me elämme. Nijencuin rangaitut / ja ei cuitengan tape.

Neuwo
nuhetto-
man elä-
män.

Esa. 49: 8:

Erinomai-
fest kär-
misen / etc.Esa. 43:19.
Sano mi-
tä hänne
wircans
on.Neuwo pa-
yannureer.

Pawali
päättää neu-
rons,

tut: nijncuin murhellsiset/ ja cuitengin aina iloiset: nijncuin kophysat/ mutta cuitengin monda hyödytäväiset: nijncuin ne joilla ei mitän ole/ ja joiden cuitengin caicki omat ovat.

E Corinthereit/ meidän suum on hänen avannut teidän cohtanne/ meidän sydämem on turwasa. Et tarwita etta teitä meidän tähden ahdistetan. Mutta etta teitä ahdistetan/ sen te teitä sydämeliestä tähdosta. Minä puhuttelen teitä/ nijncuin omia lapsiani/ etta te myös minua vastan teitännä nijn asetaisita/ ja olcat tekin turwasa.

Alkät teidän tuesta epäuskoisten kansa: sillä mitä oikeuden on wåäryden kansa tekevist: Eli mitä osallisuuta on walkeudella pimeyden kansa: Eli mitä sörwindo on Christukkien Belialin kansa: Taikka mitä osa on uskollisella uskomattoman kansa: Eli cuunga Jumalan Temppeli sopi epäjumaliden kansa: Sillä te oletta elävän Jumalan Tempplit/ nijncuin Jumala sano: Minä tahdon heissä asua/ ja heissä waelda/ ja minä tahdon olla heidän Jumalans/ ja heidän pitä oleman minun Länsian. Sentähden paecat heidän seastans/ ja eroittacat teidän heistä/ sano HERKU/ ja alkät saastaisiheen ruweeo/ ja nijn minä corsjan teitä/ ja olen teidän Isän/ ja teidän pitä oleman minun poicani ja tyttäreni/ sano Caickivaldias HERKU.

Vers. 12. Et tarwita/etc. ahdistetan) Ensimmäiset Epistolat hänmästyit Corinthereit ja olit pahalla mielessä etta he Apostolin wihouttanet ollit. Nyt hän lohdutta heitä/ ja sano hän: nuns suurs ja sydämens iloisesti. Sentähden ei heidän pidä murheisans etta pahalla mielessä oleman/ nijncuin hän heille wihoutsans olis/ joca ei ollut heidän sohys etta he sitä pahalla mielessä olit/ mutta nijncuin hyväät lapset he hyvästä sydämestä näkästyit/ eusa ei tarwittucan ollis.

VII. Lucu.

Postoli neuwo carttaman caickinaista saastaisutta/ ja ahkeroidzeman pyhä elämästä v. 1. Ja tietä anda cuunga paljo hän oli lohdutettu heidä/ etta hän cuuli heidän nijn tekovän/ v. 3. Ja etta hän ennen jotakin cowin heidän tygöns kirjoittanut oli/ oli heidän parannuksen tullut/ v. 8. Nijn myös sitä ettei hän turhan heittä Tituxen edes kerscanut ollut: waan Titus oli löytänyt heidän sencaltaisexi cuin hän sanonutkin oli/ v. 13.

Etä meillä nyt sencaltaiset lupa-
nyet ovat/ minun rakkani/ puh-
distacan siis idzem caikesta Li-
han ja Hengen saastaisudesta/
tähden pphyttä Jumalan pelgosa. Seu-
rateat meitä/ en me ketän vastan rikkonet/
en me kelleengän ihca tehnet/ en me ketän vie-
tellet. Sencaltaista en sans minä teille ca-
doturexi: Sillä minä olen teille tästä jo en-
nengin sanonut/ etta te oletta meidän sydä-
misäm ymmä cuolla ja elä. Minä puhun 4
teille suurella rohkeudella. Minä kerscan
paljo idziani teista: minä olen lohdutturella
tähetyt: minä olen ylönpaldises ilos caik-
sa meidän waiwasam.

Sillä cosca me Macedoniaan tulimma/
Ei meidän ihalleem ollut yhtä helpo/
waan caikisa paicoisa olimma me waiwa-
sa/ ulcoisest sota/ sisällisest pelco. Mutta 6
Jumala joca nöyriä lohdutta/ hän lohdutti
myös meitä Tituxen tulemisella. Et ai-
noastans hänen tulemisellans/ waan myös
sillä lohdutturella longa hän teildä saanut o-
li/ ja ilmoitti meille teidän halun/ teidän it-
cun ja teidän ahkerudenme minusta/ nijn et-
tä minä vielä endimmin ihastuin.

Sillä se etä minä teitä minun lähetys/
kirjallani murhesen saatin/ embä minä sitä
cadu/ ja eikä minä caduisin/ cuitengin etta
minä nän sen lähetys kirjan teitä hetken at-
ca murhesa pitänen/ Nijn minä cuitengin
sitä illoidzen/ en sitä etta te murehisa olitta/
waan etta te olitta murehisa parannuixeri.
Sillä te oletta murhellsiset olleet Jumalan
mielen jälken/ nijn ettei teille pidäis meistä
joskus wahingota oleman. Sillä se
murhe/ joca Jumalan mielen
jälken tapahdu/ saatta catumisen
autuudexi/ jota ei yriskän cadu.
Mutta mailman murhe saatta
cuoleman.

Cadzocat/ etta te olitta Jumalan mielen
jälken murhellsiset/ cuunga suuren ahkeruden
se on teisä waiuttamus. Ja tosin vastami-
sen/ näkästyren/ pelgon/ halamisen/ kq-
wauxa ja coston. Te oletta caikisa teidän-
ne puhari osottanet työsä. Sentäh-
den waicka minä teille kirjoitin/ nijn ei
se ole cuitengan sen tähden tapahdunut jo-
ca rikkonut oli/ eikä sen tähden jolle wåärys-
sehtin

Ja liewit-
tä/ sillä etta
hän ylistä
heidän
cuulaisuto-
tans ja pa-
rannu-
stans.

tehtin/ mutta sentähden/ että teidän ahkeruden meidän cohtam Jumalan edes julkisesti tulisi.

- 13 Sentähden me olemma saanet lohdutu-
ren/ että tekin oletta lohdutetut. Mutta
vielä enäämin iloizissimma me Tituren i-
lostia: Sillä hänén Hengens oli teidän cai-
kilda virwoitettu. Ja mitä minä hänén
edesäns teistä kersannut olen/ embä minä
sitä häpe/ waan nijneun caicki ovat todet-
tuin minä teille puhunut olen: nijn on myös
meidän kerscauem Tituren edesä todexi tul-
lisi. Ja hänellä on sangen suuri sydämeli-
nen halu teidän puoleen/ cosca hän caickein
teidän cunilaisuttan muista/ cuinga te pel-
golla ja wapisturella händä vastan rupei-
sitta. Minä iloidzen/ että minä caikisa a-
sioissa teihin saan turwata.

Vers. 1. Hengens saastaisudesta) Se on: opin ja useon sac-
staus/ nijneun väärät Apostolit opetit. v. 2. Seurataat mei-
tä) Se on: ymmärtätä cuinga uscollisest me teidän ja ei mei-
dän parastaad zoneet olem/ ja ottacat meidän neuwon. v. 10.
Murhe Jumalan mielenjälken) On se/ joca tule tehdysti son-
neisti/ etc. Mailman murhe on/joca tule/muista ruumillisest wa-
hingost eli wastointäyväisest.

VIII. Lucu.

Apostoli juttele cuinga jaloni arvun Macedonialaiset
Aoonnet olit nijse tähillen Christihillen/ jota Corintherei-
deas ja Jerusalemis olti/ v. 1. Ja neuwo Corintherei-
lä/ että hekin nijen tekisti/ v. 7. Titus muntamain muiden
cansa oli aterettu sitä ottaman/ jotta kyllä uscollisesta sen
olit toimittawat/ v. 16.

- 1 **M**inä teen teille tiettäwari/ rackat
veljet/ Jumalan Armon/ joca
Macedonian Seuracundin an-
nettua on: Sillä heidän ilons oli
ylönpaldinen/ cosca heitä monen waiwan
cautta coefeldin/ ja waicka he sangen köyhät
olit/ ovat he cuitengin runsast caikles yri-
kertaisudes andanet. Sillä he oliko caikesta
voimastans/ ja ylidzelin voimans (Sen
minä todistan) walmit/ ja meitä suurella
ahkerudella rucoilit/ että me ottaisimma
vastan sen hyvän työn/ ja sen palveluxen
osallisuuden cuin Pyhäin waraxi coottu oli.
Ja ei nijn cuin me toivomma/ waan he an-
noit idzens ensist HERKalle/ ja sijtte meil-
len/ Jumalan tahdon cautta. Että meidän
pidäis Titusta neuwoman/ että nijneun
hän oliko ennen ruvennut/ hänén pidäis sen-
caltaisen hyvän työn nijn teidän seasan pää-
tämän.

- 7 Mutta nijneun te oletta caikisa rickat/
uscosa/ sanasa ja taidosa/ ja caickinaises ah-
kerides/ ja teidän rackaudesan meidän ty-

gó/ nijn sorvittacat siis/ että te myös täsä
hyväs tegos rickat olisita. Embä minä s-
itää sano/ että minä waadin seitä sihien/
waan että muut nijn ahkerat ovat/ kiusan
minä myös teitä rakanteen/ jos se waca o-
lis. Sillä te tiedätte meidän,
HERKran Jesuren Christuren Armon/ että hän ricasna ollesans
tuli cuitengin teidän tähden köyhäri/ että te hänén köyhyydens
cautta rickari tulisita.

Minun neuwon minä tästä annan: sil-
lä se on teille tarpellinen/ että te jo olet-
ta ajastaica ennen ruvennet/ ei ainoastans
sitä tekemän/ waan jo tähdoittakin sitä.
Tähänkäsi siis se thö cuin te rupeisita/ että
nijneun tahto walmis oli/ te myös sen woi-
manna perästä täytässite. Sillä jos joku
mielessinen on/ nijn hän on otollinen hänén
warans jälken/ ja ei sen jälken jota ei hänel-
lä ole.

Ei nijn luullen/ että muilla pitä oleman
huosistus/ ja teillä ahdistus/ waan että se
tasani olis/ nijn palwelcan teidän rickauden
heidän köyhyytäns/ tällä cowalla ajalla/
Että heidän rickaudens tästedes teidän
puuttumistan palwelis/ että tasani tapah-
duis: Nijneun kirjoitetti on: Joca pal-
jo cocois/ ei hänellä ollut lisari/ ja
joca wähän cocois/ ei häneldä mi-
tän puuttunut. Mutta Jumalan
olecon kytos/ joca sencaltaisen ahkeruden an-
noit Tituren sydämeeen teidän tähden. Sillä
hän olli sen neuwon/ ja tosin/ hän olin nijn
ahkerä/ että hän läri mielessäns teidän ty-
gönne. Mutta me olemma yhden veljen
hänén kanssä lähettilänet/ jota Evangelium
kytetään caikisa Seuracunnisa. Mut-
ta ei ainoastans sitä/ waan hän on myös
säätty Seuracunnida oleman meidän mat-
cacumpaninam täsä hyväsä tegosa/ joca
meidän cauttam HERKran cuniaari toimi-
tetaan/ ja teidän hyvän mielen walmisturen
ylistyxxi. Ja cawahlatacat/ ettei lengän
meitä panettelis sencaltaisen rickan arvun
puolesta/ joca meidän cauttam toimitetaan.
Ja cadzocat/ että se wagasti tapahduis/
ei ainoastans HERKran edes/ waan ihmi-
sten edes.

Game olemma hānen cansans lāhettā-
net meidān weljem / jonga me monesa
olemma kiusannet / ettā hān akfera on / ja
wielā myt paljo akferambi. Ja sen me o-
lemma tehnēt sen suuren uscalluren tāhden/
cuimmeillā teidān thygōn on / sekā tūturen puo-
lesta (joca minum cumpānin on / ja apulai-
sen teidān seasan) ja ngn myōs meidān wel-
jemme tāhden (jota orvat Seuracundain
Apostolit / ja Christuren cunnia) Osotta-
cat sis teidān rakauden merci ja meidān
ferscamisen teistānne / nñden cohfan / ja sul-
kisest Seuracunnangin edes.

Vers. 10. Kuvenner (Olitta ne ensimäiset / jota sitā tah-
dot ja teit. v. 14. Heidān rickaudens) Nñden rickaudella Jeru-
salemis ei hān ymmärrä suurembata ansiota eli pohyettā Jumal-
an tytövää / jota he olisit jacaet pacanoille : Waan Evangeliu-
min saarna / joca fieldā oli pacanoitten thygō tullut.

IX. Lucc.

Apostoli neuwo heitā wielā sitā apua andaman : sillā
hān jo oli heitā tehunni Macedonialaisilengin / heidān
lupauxens tāhden / v. 1. Ja / ettā Jumala heilen sen on
rumsast maxawa / v. 6. Hengelliselläkin suunauxella / v. 8.
Nijn myōs / ettā Jumala sen caute tulis kihetyxi ja yli-
stertyxi / v. 12.

G A sittā arwusta / cuim phylle anne-
tan / ei tarvita minum teisse fir-
loittaman : Sillā minā tiedān
teidān hyrwān tahtonna / josta
minā lehun Macedonialaisengin seas / ja
sanon : Ahaja on ollut jo ajastajan walmis /
ja te oletta monda fishen kihwaudellanne fe-
hoittanet. Kuitengin minā olen tāmān
weljen sentāhdēn lāhettānyt / ettei meidān
ferscamisen tāsā astas tyhjäxi tulis / ja ettā
te walmis olisit / nñncuin me teistā sano-
nekin olemma / Ettā cosea Macedonialai-
set minum cansani tulevat / ja ei löydā teitā
walmisna / etten me silloin (en minā sano / te)
fencaltaisest ferscamisest hāpidān tulis.

Mutta se näh minulle tarpellixeri / wel-
jā neuwo / ettā he ensin menewāt teisse wal-
mistanan tātā luwastua suunausta / ettā se
walmis olis / nijn ettā se olis suunaus / ja ei
ahneus. Mutta sen minā sanon : joca ti-
wist kihwā / se myōs tiwist nijtā / ja joca su-
naures kihwā / hān myōs suunaures nijtā.
Eukin sydāmens ehdon jälken / ei ylönmiel-
den eli waatein : Sillā ettā iloista
andajata Jumala racasta.

Mutta Jumala on wälterā ngn sowi-
taman / ettā caickinaiset Armoit teidān sea-

san rickast orvat / ettā teissā caikista yldākyllā
olis / ja olisita rickat caickinaissa hywisa tōi-
sā. Nñncuin kirjoitettu on : Hān on
hasottanut ja andanut kōyhille /
hānen wanhuscaudens phylly ijan-
caickisest. Mutta joca siemenen kihwā
jäalle anda / hān teissekin anda leirvān syödä-
renne / ja lisā teidān siemenen / ja casvatta
teidān wanhuscaudenne hedelmān) Ettā te
caikista rickaxi tulisita / caikella yxikertaisu-
della / joca meidān caustam Jumalalle kih-
toxen waicutta,

Sillā tāmā apu cuim Phylle tehdān / ei
ainostans tāytā sitā cuim Phylldā punittu/
waan on s̄ishen yldākylläinen / Ettā moni kih-
tā Jumalata tāmān meidān wagan palve-
luxemme tāhden / ja ylistā Jumalata teidān
nōyrān tunnustuxenne tāhden Christuren
Evangeliumis / ja myōs teidān yxikertaisen
tasajagon tāhden / heidān ja caickein cohfan /
Ja heidān rucourisans teidān tāhtenne / jot-
ca myōs teitā ikāvoitzevat / sen sanomatto-
man Jumalan Armon tāhden cuim teisā on.
Mutta Jumalan olcon kihlos hānen sano-
mattoman lajhans edestā.

Vers. 10. Teidān wanhuscaudenne hedelmān) Seou i Tel-
dān wanhuscasten tōiden hedelmät. Sillā ei hān tāsā puhub-
missien wanhuscadesta / joca ainoastans uscoska tule : Nijn-
cain hān Romarein Epistolais näytäntt olt. v. 11. Yrikertai-
sudella) Ettei hywät työt tehdā jongun hyödotyren / palcan
eli eunnian tāhden : waan paljast ja wapast rakaudesta.

X. Lucc.

Tāsā Apostoli wasta edestāns wādriā Apostoleita wa-
stan / jota hānen ylönadjoit hānen nōyrān menons
tāhden / heidān myōnāns olles / ja panerelit hāndā / nijn-
cum hān lihallisesta halusta joracuta tekis / ja sano : ettei
hān lihallisilla aseilla ja miecoilla / waan hengellisillā wa-
rusetu olt / eukistaman caicke sitā cuim idzens aseetta Chri-
stusta ja hānen waldacundans wasta / s̄ishen hān olt
woiman saanet / v. 1. Ja ettā hān idze olt nijn tōilla lā-
snā / cuim hān olt kirjoituxella pois / v. 9. Vaicei hān id-
estāns ferskata tāhdo ja muiden tōistā / cuim hānen wa-
stanseisojans teit / v. 12.

Mutta minā Pawali neuwon teitā
Christuren siweden ja kārsini-
sen tāhden / minā joca teidān ty-
hōnān ollesani lehno olen / waan
poisollesani olen minā rohkiä teitā wa-
stan. Mutta minā rukoilen teitā / ettei
minua waaditais rohkiari tyhōnā ollesa-
ni / ja nñncuin minulla luullan rohkiens

Pawali
wasta edes-
stāns
wādriā Ap-
postoleita
wasta.

1. mutamita wastan olewan / jöca meitå
 2. luulerwat/ meidån lishamma jälken waelda-
 3. wan. Sillå ehkå me lishåsa waellamme/
 4. embå me sentahden lishan jälken sodi. Sillå
 5. ei meidån sotaasem ole lishalliset / waan
 6. wäkerwåt Jumalan edes / cikistaman nytå
 7. warjeluxia / joilla me aiwoituxet lyömmme
 8. maahan / Ja caiken corfeuden / cuin hänens
 9. corgotta Jumalan tundemista wastan / ja
 10. sangiri otamme caiken ajaturen Christuren
 11. ciuliaisuden ala : Ja olemma walmit co-
 12. staman caickia cowacorwaisutta / cosca fei-
 13. dän ciuliaisuden tähtetän. Duomidzetta
 14. co te nälywdisten jälken,
 15. Jos jocu uscalda sen päälle / ettå hän on
 16. Christuren oma / se ajatelcan idzellåns / ettå
 17. nytciuin hän on Christuren oma / nyn o-
 18. lemma me myös Christuren ovat. Ja
 19. jos minå vielå enåmmän idziåni kerscaisin
 20. meidån wällastam / cuin HERra meille an-
 21. danut on teidån parannuxexen / ja ei pa-
 22. hemmuxexen / embå minå sijtekå häpiäis.
 23. (Mutta minå sanon) ettei teidån pidå luu-
 24. leman / nytciuin minå teitå Lähetykskirjal-
 25. lani pelsätäis. Sillå Lähetykskirjasano-
 26. wat he)owat rascat ja wäkerwåt/mutta ruu-
 27. millinen läsnäolemus on heikko / ja puhe on
 28. ylöncadzottu. Sencaltainen ajatelcan /
 29. ettå nytciuin me olemma Lähetykskirjan sa-
 30. nois poisolduani : nyn me myös kyllå toh-
 31. dimma olla idze thöllä läsnäelduam.
 32. Sillå embå me julke meitåm luke eli wer-
 33. rata nytihin / jöca idziåns ylistärwåt /
 34. mutta ettå he idze heidåns mittarwat / ja
 35. pitärwåt ainoastans idze heiståns / nyn ei he
 36. mitån hymmårrå. Mutta embå me meitåm
 37. kersca ylidze määrään / waan ainoastans
 38. cohullisen määrätyh mitan jälken / cuin Ju-
 39. mala meille mitannut on / jöca myös teihin-
 40. gin ulottu. Sillå embå me idziåmme sve-
 41. nyttå / nytciuin en me oliscan teihin ulottu-
 42. net : sillå me olemma jo haman teidån tygöni
 43. Christuren Evangeliumilla tullet / Ja en me
 44. kersca meitåm ylidze määrään wieraisa toiså.
 45. Ja me toivomma / cosca teidån uscon cas-
 46. wa teiså / ettå melkin meidån määrääm jälken
 47. tahdomma levetå / Ja sitå Evangeliumi-
 48. ta saarnata / nylle cuin tuolla puolen tei-
 49. tå asuusat / engå meitåm kersca sijtå / cuin
 50. wierasten määrään jälken walmistettu-
 on.

Vers. 13. Ylidze määrään) En me tohdo aiwa awaralda
 terseata meitåm/ jollent me hamas teidån tygöni tullen olis nyn-
 cuin mutt telewåt / ja terseawat muiden thöstå / jöca meidå-
 on.

XI. Lucu.

Apostoli wastawielå edeståns wååriå Apostoleita wa-
 stan / ettå hän oli se jöca heilen oli Evangeliumin
 saarnannut / ja kihlannut heidån Christurelle Jesuille:
 waicka hän peltäis / ettå he annoit heidåns wietellå hänne
 tykåns / nylldå jöca ei eutengen muuta Christusia eikå.
 Evangeliumita saarnata taida cuin endisen / v. 1. Ja ettå
 hän oli saarnannut heilen ilman palcata : waicka se pa-
 haxitäditin / sen perän piti wäärät Apostolit tekemän / v.
 7. Sano syyn ettå hänne nyn tähy idzens kehua / ja ano
 ettå he kärssit sen / ettå he muilda enåmmän kärseit / v.
 16. Nyn myös / ettå hän olin nyn jalosta fugusta cuin
 hekin / oli enåmmän tydå tehnyt / enåmmän kärssynt /
 etc. Christuren Evangeliumin tähdien / cuin jocu mun /
 etc. v. 22.

Multa jöca idziåns kersca / se ker-
 scatcan idziåns HERrasa :
Multa jöca idziåns kijttå / ei se ole
 coeteldu / waan se jöca HERra
 kijttå. Josca te wäähängin minun tyh-
 myttåni hyväxi ottasitta. Kyllä tosin te
 minna kärssitte : Sillå minå kijwan seitå
 Jumalan kijwauxella. Ja minå olen teille
 kihlannut yhden miehen / ettå minå puhyan
 neidzen Christurelle tuottasit. Mutta
 minå peltå / ettå nytciuin kärme wieteli
 Herwan carvaluxellans : nyn myös teidån
 taiton käändy pois Christuren yriskertäsu-
 destä : Sillå jos se jöca teidån tygöni tule /
 toisest Jesupest teille saarna / josta en me
 saarnannet / taicka jos te toisen Hengen saat-
 ta / jöta et te ole saanet / eli toisen Evangeliu-
 min / jöta et te ole wastanottanet / nyn te oj-
 kein heittå kärssitte.

Sillå minå arwan / etten minå ole hal-
 wembi / cuin cirkemmatkin Apostolit ovat /
 Ja ehkå minå olen puhesa yriskertainen nyn
 en minå ole tiedosa yriskertainen / cuiengin
 olemma me kyllä caikille teille tiettärwåt.

Lvi / olengo minå syndiä tehnyt / ettå mi-
 gna olen idzeni alendanut / ettå te yletä-
 sin : Sillå minå olen teille Jumalan Evan-
 geliumita ilman palcata ilmoittanut / Ja
 olen mutt Seuracunnat ryöstänyt / ja
 heildä palcan ottanut / jolla minå teitå pal-
 welin. Ja cosca minå olin teidån tykönän /
 ja minulda jötakin puuttui / embå minå te-
 tåni rasittanut : sillå mitå minulda puuttui
 sen veljet täytit / jöca Macedoniasta tulit.
 Ja nyn minå pidin idzeni caikisa / etten minå
 kenengän euormana ollut / ja tahdon wielå-
 kin minuni nyn pitå.

Nyn totta cuin Christuren totius minu-
 sa on

Pawali
 wasta wie-
 lä edeståns
 wååriå A-
 postoleita
 wastan.
 Ettå hän
 oli se jöca
 heilen oli
 Evange-
 liumin
 saarnan-
 nut.

Ettå hän
 oli heilen
 saarnannut
 ilman pal-
 cata.

sa on/ nijn ei tåmå kerscaus pidå minulda
 11 Achajan maacunnisa poisotettaman. Min-
 gätähden? Sengötähden esten minå teidå
 12 racasta? Sen Jumala tietå. Mutta mi-
 tå minå teen/ sen minå tahdon tehådå/ etå
 minå heilda tilan poisottaisin/ joica edzi-
 13 rodt tila heitåns kerscata/ etå he orvat nijn:
 cuun me. Sillå sencaltaiset wäärikä Aposto-
 14 stolit/ ja wieckat thöntekiat/ teestelerowat id-
 15 dzens Christuren Apostoleixi. Eimyös ih-
 meekän ole: Sillå idze Satanas mutta
 16 dzens walkenden Engelixi/ Ei siis ole ih-
 me/ etå hänne palvelians myös sri hei-
 17 tåns asetteleterowat/ nijncuin he olisit vanhur-
 scauden saarnajat/ joiden loppu pitå oleman
 heidän töidenis perän.

18 **T**olas sanon minå: ettei yhdengän pi-
 då minua tyhmäri lumleman/ waan
 ellei nijnole/ nijn pitäkät minua tyhmåna/
 etå minå wähäisengin idziäni kerscaisin.
 19 **S**itå cuun minå nyt puhun/ en minå puhu-
 nijncuin HERasa/ waan nijncuin tyhmä-
 des/ etå me nyt kerscaman ruvvennet olem-
 ma. Sillå moni kersca idziäns lihan jälken/
 20 nijn minäkin tahdon idziäni kerscata. Sillå
 te kärstittä mielellän tyhmä/ etå te idze wj-
 sat oletta. Te kärstittä jos jocu teitå orjuten
 21 waati/ jos jocu teitå mylke/ jos jocu teitå
 repele/ jos jocu teidän ylidzenne idzens cor-
 goita/ jos jocu teitå lyö castwoille. Sen
 minå sanon häävästyren tåhden/ nijncuin
 22 me heicot olisumma.

Mihingä jocu uscalda (minå puhun
 tyhmädes) fishen minäkin uscallan.
 23 He orvat Ebrerit/ minå myös. He orvat
 Israelitit/ minå myös. He orvat Albraha-
 hamien siemen/ minå myös. He orvat Chri-
 sturen palveliat/ (minå puhun tyhmästi)
 paljo enämmän minå olen. Minå olen e-
 näämmän syötä tehyt. Minå olen enääm-
 män haawoja kärstyt. Minå olen usem-
 min fangina ollut. Usein olen euoleman
 24 hädässä ollut. Judalaistida olen minå wj-
 desii neljäkymmendä haawa saanut/ yhtä
 25 wailla. Colmasti olen widzoilla piesty.
 Olin wihdoim kivitetty. Colmasti olen
 minå tullut haari rickohon. Nösen ja pää-
 26 wän olin minå meren sywydes. Minå o-
 len usein waeldanut. Minå olen ollut we-
 den hädässä. Hädässä ryövärein festellä.
 Hädässä Judalaisten festellä. Hädässä pa-
 canain festellä. Hädässä Caupungeisa,

Hädässä corwesa. Hädässä merello. Hädässä
 27 wiecasten welheim seas. Thössä ja tuscas.
 Suuresa walwomises. Isomises ja ja-
 nosa. Paljosa paastosa. Wilusa ja ala-
 stomidesa.

Liman nytä cuun minutoin sapaheturvat/
 28 Unimittäm/ etå minna secapäivä wai-
 watan/ ja pidän surun caikista Seuracum-
 nista. Cuca on heicko/ ja en minå myös
 heicoxi tule? Cuca pahoitetan/ ja en minå
 pala? Etå minun pitä nyt idziäni kersca-
 man/ nijn minå kerscan idziäni minun heic-
 koudestani. Jumalan ja meidän HER-
 31 ran Jesuxen Christuren Isä/ joica olcon y-
 listetty qancaikisest/ tietå etten minå wa-
 lehtele. Damascus/ Arethan Kuningan
 32 Aa. 9: 24.

Maanvanhin / wartioidzi Damascus
 Caupungita/ ja tahdot minun otta kynnä.
 Ja minå laiskettin maahan murin aktunast
 33 corisa/ ja pääsin nijn hänne kääsistäns.

Vers. 10. Poisotettaman) Nijncuin juoreva wesspitå myös
 minun kerscauren pystymän ja eslämätä cultemar. v. 21. Häwä-
 styren tåhden) Se on: me laitam idzem nyt nijncuin heicot/ jo-
 ita teidän tårsimän pitä/ joica eutengin melle häpäid on/ etå mei-
 dän pitä tårsimän teitå. v. 29. Cuca on heicko) Heidän tåh-
 tens/ joica uscosa heicot olit/ jätä hän monda astata/ cuun
 hän tyllä muutoin olis tainnut tehådå/ nijncuin hän myös sano/
 1. Cor. 9: 2. ja 12: 27. v. eod. En minå pala) Se on: se tetti
 hänne sydämens paha/ cosca heicotja paheitin.

XII. Lucu.

Parali sano/ etå hän olsi saanut suuria näkyjä ja il-
 mesthyxiä HERalda/ v. 1. Waicka ei hän nijstää ker-
 seara tahtonut/ waan paremin hänne heikoudestans/
 v. 5. Päätää nijn tåmän hänne wastauxes/ etå hän on
 waaditu sitä tekemän/ ja turva heithin/ ettei hän misäkän
 ollut halwembi/ cuun jocu nijstää korkeistakin Apostoleista/
 kärstimeses eli womallisit töitä. v. 11. Paidzi sitä/
 ettei hän ollut heitää rasittanut/ v. 13. Eupa nijn wietä col-
 madden ferran tulla heidän tygöns/ v. 14. Jos hän ai-
 noastans löydäis heidän nijncuin hän toivois/ v. 20.

I minun ole hyvä minun kersca-
 1 misestan/ tulen eutengin näky-
 hin ja HERran ilmoituxihin.
Minå tunnen yhdent ihmisen
 2 Christures ennen neljätoistakymmendä a-
 jastaica/ olico hän riuumisa/ en minå tiedä/
 eli olico hän ulcona riuumista/ en minå sitä-
 kän tiedä/ Jumala sen tietå. Se ylösstem-
 mattin haman colmadden Taiwasen. Ja
 3 minå tunnen sen ihmisen. Jos hän riuumi-
 sa/ taicka ulcona riuumista oli/ en minå tie-
 dä/ Jumala sen tietå. Hän ylösstemmat-
 min Paradisim/ ja cuuli sanomatto-
 mita sanota/ joita ei yritän ihmisen tais-
 da puhua. Etä minå idziäni kers-
 can/ mutta en minå idzestäni kersca/

Powall on
 ollut col-
 mannes
 Taiwas-
 etc.

Ei tåhdo
 teräcat id-
 zies/ maan at-
 noastans
 hänne heic-
 koudestans

6 waan minun heickoudestani. Ja jos minä idziäni kerscaisin/ ngn en minä telis tyhmästi : sillä minä tahdon totuden tunnusta. Mutta cuitengin minä idzeni sijä pidätän/ ettei jocu minua cokiammaxi lukiis cuin hän minun näke/ eli minusta curule.

7 Ja/ ettei ilmoitusten ylönpaldisuus minua corgotais/ on pystin annettu minun libaani/ nimittäin / Satanan engeli / ruficoidzeman 8 minua/ etten minä idziäni corgotais : Sennähdyn olen minä colmasti HERKra ruoil- 9 lut/ etta hän läxis minusta. Ja hän sanoi minulle : thdy minum Armoni : sillä mi- 10 nun woiman on heicoisa wälervä. Sennähdyn minä tahdon enimmitten kerscata id- ziäni minun heickoudestani/ etta Christuren woima minusa asuis. Ja olen hyväks tur- was/ heickoudes/ ylöncadzes/ hädäss/ wai- nos/ ja ahdistures Christuren tähden : sillä cosea minä heicco olen/ ngn minä wälervä- fin olen.

11 **M**inä olen tällä kerscamella tyhmäri-
tullut. Te oletta minua sijen waa-
tinet : Sillä minua piti teidän kyttäfämän/ etten minä ensingän wähembi ole cuin cor-
femmatcan Apostolit / ehken minä mitän
ole. Ngn ovat cuitengin Apostolin merkit
teidän seasan tapahdinet / ratsella kärjuni-
sellä/ merkeillä/ ihmeillä/ ja wälervillä töil-
lä. Mitästä te muita Seuracundia huo-
nommat oletta ? Paidzi sitä/ etten minä idze
teidän cuormaan ollut. Andacat minul-
le se wääräys andexti. Kadzo / minä olen
walmis colmannen ferran teidän tygönne
tuleman/ ja en tahdo ensingän teitä rasitta.
Sillä embä minä edzi teidän oman / waan
teitä : Sillä ei lasten pidä tarvarata coco-
man wanhembaans waraxi / waan wan-
hemmat lapsillens.

15 Mutta mieellän minä tahdon idzeni al-
dixi anda/ ja idzeni ulosannetta teidän sie-
luinne edestä/ waicka te wähä minua raka-
statte / joca cuitengin sangen paljo teitä ra-
castan. Mutta olcon silläns/ etten minä
ole teitä rascattanut/ mutta etta minä olin
carwala/ ngn minä olen teidän juomilla saa-
tuuttanut. Olengo minä keldän mitän
vaatimut / ngnen tähden cuin minä teille
lahettänyt olen ? Minä olen Titusta neu-
wontu / ja lähetin hänent cansans yhden
weljen / ongosta Titus jokatin teidän waa-
tinut ? Engö me ole yhdesä Hengesä wael-

danet ? Engö me ole yrixä jalkiä myöden
käyhet ? Unilettaco etta me wastamme e-
destäm teidän edesän ? Me puhumma
Christures / Jumalan edes. Mutta caic-
ki nämä / rackat weljet/ tapahdutwat teille
parannuxeti : Sillä minä pelsän/ etten mi-
nä tulduani teitä löydä fencaltaisna / cuin
minä tahdon/ ja et te myös löydä minua/
ngnun te tahdoisista : Ettei siellä Rädat/
Catundet / Vihat / Torat / Paneturat/
Parjauret / Paisumiset / ja Capinat olis/
Ettei taas minun palaittuani / minun 21
Jumalan teidän tykönän minua nöhyrytäis/
ja minun pidäis monen tähden murehti-
man / jotca ennen rikoneet ovat / ja ei ole
idziäns parandanet / sijä saastaisudest ja
huorudest ja häpiäst/ cuin he tehnet ovat.

Vers. 7. Pissin) Ei tämä ole lihan campaus Irtauksija/ waan jouu suuri waiwa ja cauhistus Perkeledä. v. 9. Neimun woiman on wälervä) Tällä sanalla Christus lohdutta caiccia/ jotca heickoudes eli kärjumises ovat : sillä ei hän woimans mei- sä muutoin osota ellen me heicot ole/ ja kärssi. v. 15.ulosan- netta teidän sieluinne edestä) Ei pelastaman heitä heidän syn- neistäns eli euolemasta : waan etta heille saarnataisiv Christu- ren Evangeliumi Aug. tract. 84: in Ioh. Etsi fratres pro fratri- bus moriamur, nullius tamen sanguis martyris in remissionem peccatorum funditur. Et lib. 4. ad Bonif. c. 4. Sicut solus Fi- lius Deus factus est filius hominis, ut nos secum filios Dei faceret: ita pro nobis solus suscepit sine malis meritis poenam, ut nos per ipsum sine bonis meritis consequeremur gratiam.

XIII. Luci.

Apokoli uhea / ettei hän rähdö tulduans säästä suuria catumattomia syndisitä heidän seasan / v. 1. Nei-
wo sentähden heitä paramuineen/ ettei hän wäaditais ngn angarast ja sen woiman peräst cuin hänelle annettu oli/ heidän kansans tekemän / v. 5. Lohdutta heitä / ter- wehta / ja toivotta heille caicke hyvä, Jumalalda / v. 11.

Sos minä colmannen ferran tu-
len teidän tygönne / ngn pitä-
Tähden eli colmen sunn cautta-
catkinaiset asiat kymmitettämän.
Minä olen emmengin sen teille sanonut / ja
wieläkin edellä sanon / ngncuin toisella fer-
ralla/ läsnä olduani/ ja kirjoitan nyt poisol-
lesani nylle jotca ennen syndiä tehnet olit / ja
muille caikille / etta jos minä sinne tulen/
ngn en minä armahda. Etta te ferran saat-
te tietä / cuca minusa puhu/ nimittäin Chri-
stus / joca ei suungan ole heicco teidän sea-
san/ waan hän on wälervä teidän seasan.
Ja ehkä hän oli ristimaulittu heickoudes /
ngn hän cuitengin elä Jumalan woimasa/
ja waicka me olemma heicot hänestä / ngn
me cuitengin elämme hänent cansans / Ju-
malan woimasa teidän tykönän.

Pawali
uhea catu-
mattomia.
Deut. 19:
15.
Math. 18:
16.
Ioh. 8:17.

Coetelcat teitān jos te oletta uscosa / co-
fekat teitān. Eli etekö te idzianne tunne/
ettā Jesus Christus on teisā? Ellei nijn ole
ettā te felwottomat oletta. Mutta minā
toivon ettā te tunnetta / etten me felwo-
tomat ole. Ja ruoilen Jumalata / ettet te
mitān paha tekis / ei ettā me felwolliseri nā-
kyisimme / waan ettā te hyvä tekisitā / ja me
olismma nijcui neliwottomat. Sillā en
me mitān woi totutta wastan / waan totu-
den puolesta. Mutta me iloidzemma / cosca
me heicot olemma ja te rokewāt / jota me
myös toivotamme / nimittān / teidān tāy-
dellishytān. Sentsähden minā myös
poisollesani nāitā kirjoitan / ettei mi-
min pidāis lassu ollesani towa oleman /
sen woiman jälken cuin HERKA an-
doi minulle parannurexi / ja ei pahennu-
rexi,

Gimein / rackat weljet / iloitcat / olecat
tāydelliset / lohduttacat teitān / olecat h-
rimieliset / olecat rauhaliiset / nijn rackauden ja
rauhan Jumala on teidān cansan. Ter-
wettālāt teitān keskenān / pyhällä suunam-
damisella. Caicki Pyhä teitā terwettāvāt.
Meidān HERKAN JESUREN Chri-
sturen Armo / ja Jumalan Raci-
taus / ja Pyhä Hengen osallisuus /
olcon caicki teidān cansan / A-
men.

Päättä
terwettärel-
lä / ja hyvä
toivottaa
misella.

Toinen Epistola Corintherein tygō.
Lähetyty Philippist Macedonias /
Tituren ja Lucan cansa.

Vers. 4. Elämme se on / cosca minā tulen / nijn minā tah-
don näytä ettā minā elän Christuresa : waicka muutamat rei-
dān seasan ei minätā minua pidä. v. 7. Felwottomat) se on /
nijcui ei meillä ensingän walda / eitā woima olis rangaisia / ja
keikā Pannan panna / ettei teitā ollut jota me sen woiman näyt-
tänen olismma.

Esipuhe P. Pawalin Epistolast Galaterein tygō.

Gallaterit olit P. Pawalin cautta Christilliseen uscoon ja Evangeliumi
Eain alda saatetus. Mutta cosca hän olt heistä erannut / tulit wåärät Apostolit / jocta olt oikiai
Apostolein Opetuslapset oller / ja valaurit Galaterit uscoman / ettā heidān Eain töiden cautta pi-
ti autuaxi tuleman / ja ettā he syndi reit / ellet he Eain töitä pitäneet / nijcui Act. 15. muutamat
ciuluisatkin miehet Jerusalenis opetit ja neuvoit.

Näitä wastaan P. Pawali hänén wircans corgotta / eitā tahdo ensingän muita Apostoleita halwembi olla /
ja kerska hänén oppins ja wircans olewan ainoalda Jumalalda / ettā hän olis wåärän Apostolein kerseamisen
alashönyt / jocta heitāns kerseaisit oikiai Apostolein töillä ja nimellä. Ja sano : ettei se ole oikein / eitā jocti En-
geli / taicka hän idze saarnais / ja paljo wåhemmin / jos Apostolein Opetuslapset / eli he idze toisun opetaisit.

Tässä hän opetta / I. ja II. Engus / ja päättää / ettā ilman ansioita / ilman töitä / ilman läitä / ainoastaan Christu-
ren cautta / on jocainen wanhuscari tuleva.

III. ja IV. Engus / Kihnuittä hän nämät caicki Ramattuin wertauxilla ja tunnustuxilla. Ja osotta / cuunga
Eati paljo endämmi synin ja kiroksen matkan saatta cuin wanhuscauden / joca ilman Eitä / sulan Armon caut-
ta täyterän / jonga Jumala Christuren cautta meille luwannut ja andanut on.

V. ja VI. Opetta hän rackauden töitä / jocta usko pitä seuraman.

P. Pawalin Epistola Galat- terein tygō.

I. Eucu.

Pawali tervered Galatereita / v. 1. nihtele heitā et-
tā he nijn pian olt andanet wietellä idzens oikiai
Evangeliumist / jota hän heille saarnannut olt / v. 6. sa-
dattele niittä jocta sen toisun saarnaisit cuin hän / v. 8.
wähwista sen cuin hän olt saarnannut / ettei se ollut ih-
missen oppi : sillä hän olt sen saanut idze Christuxelda /
v. 11. ja olt jo ennen saarnannut cuin hän muita Chri-
stuxen Apostoleita puhutellutan olt / eli heildä kysyyti /
v. 15.

Pawali Apostoli / ei ihmisiitā / eitā
ihmisen cautta / waan JESUREN
Christuren cautta / ja JÄÄN Juma-
lan / joca hänén cuolleista ylösherättänyt on.

Ja caicki weljet / jocta minun cansani ovat,
Nylle Seuracunnille Galatias, Armo
olcon teidān cansan / ja Rauha JÄÄLDÄ Juma-
lalda / ja meidān HERKALDA JESURELDA Chri-
stuxelda / Joca idzens meidān sondem ede-

Pawali
tervered
Galate-
reita.

sta andamit on/ etta hän meitā wapahdais
tästä nykyisestä pahasta mailmasta / Juma-
lan / ja meidän Isäm tahdon jälken / Jolle
olcon kytos yancaikisest yancaikiseen / Al-
men.

Minä ihmetselen/ etta te nijn pian annatte
heidän toiseen Evangeliumiin wietellä
sijä joca teitä Christuren Armoon eudzunut
on/ Joca ei minua ole waan etta muntamat/
erhyttävät teitä/ ja tahtorat Christuren E-
vangeliumita toisin lääfää. Mutta ehkä
me/ taikka jocu Engeli Tairwast/ saarnais
teille toisin Evangeliumi/ cuin me olemma
teille saarnannet/ se olcon kirottu. Nyni
cum me nyt sandimma/ nijn minä vielä sa-
non: Jos jocu teille toisin saarna Evange-
liumi/ cuin te ottaneet oletta/ se olcon kirottu.
Saarnango minä ihmisten eli Jumalan
mielen jälken: Eli/ pyydängö minä ihmisi-
le felvata? Sillä jos minä tähänasti olisin
tahtonut ihmissele felvata/ nijn en minä o-
lis Christuren palkelia.
Vita minä teen teille tiettäväxi/rakkaat
Weljet/ ettei se Evangelium cuin mitul-
da saarnattu on/ ole ihmillinen. Sillä
en minä ole sitä ihmisiä saanut engä oppe-
nut/ waan Jesuxen Christuren ilmoiture-
sta. Sillä kyllä te oletta cuusset minun
muinaisen olendon Judalaisten tarvoisa/
cuunga ylönpaltisesta minä Jumalan Seu-
racunda wainoisin ja härwitin/ ja menesthyin
Judalaisten menoista/ ylidze monen minun
veriaidzemi minun sugusani/ ja ahkeroid-
zin idzidni ylönpaltisest Isäin sääthyin täh-
den.
Cosca Jumala tahdoi/ joca minun oli e-
roittanut äitini rohdusta/ ja Armostans
minun eudzi siiben/ Etta hän Peticans mi-
num cauttani ilmoitais/ ja minä julistaisin
hänien Evangeliumin cautta pacanain sea-
sa/ nijn minä cohta idzeni aldixi annoin/ en-
gä lihan ja weren kansa tutkinut/ En myös
Jerusalem nytten tygö palaimut/ joca
ennen minua Apostolit ollit/ waan matcu-
stin Arabiaan/ ja palaisin Damascum.
Colmen wiuden perästää tulim minä Jeru-
salemij/ Petarita cadzoman/ ja olin hänien
cansans wissitoistakymändä pääivä. En
minä muita Apostoleita yhtä nähyt/paid-
zi Jacobi HERkan welje. Mutta sen cuin
minä teille kirjoitan/ cadzo/ Jumala tietä
etten minä valehtelee.

Eytte tulim mind Syrian ja Cilician
maacundijn. Ja minä olin fundematiom
caswoista fille Christilliselle Seuracunnalle
Judeas. Mutta he olit aindastans cur-
let/ etta se joca meitā muinen wainois/ hän
saarna nyt usco/ jota hän muinen härwitti/
ja kytit minun tähden Jumalata.

Vers. 4. (Joca idjens) Cadzo/ cuunga hän raitci sanat aset-
ta oma wanhusauria wasian. v. 8. Saarnais teille toisin)
Aug. lib. 3. contr. lit. Petil c. 6. Si quis sive de Christo, sive de
eius Ecclesia, sive de quacunq; aliâ re, quæ pertinet ad fidem
vitamq; nostram, non dicam si nos; sed quod Paulus adject: si
Angelus de celo vobis anunciarit præterquam quod in scriptis
Legalibus & Evangelicis accepistis, anathema sit.

II. Lucii.

Pawali mitän wähimästän hänien opisans mu-
den Apostolein lásnäolles muuttanut/ v. 1. etta heil-
dä mitän oppenut/ waan sopi heidän cansans nijn/ etta
hänien piddis saarnaman nijn tåssedes vacanoille/ cuin
he Judalaissle saarnaisit/ v. 6. ja vielä päältsexi/cosca
hän nakti Petarin/ ettei hän muntamis astois nijn toimel-
sinen ollut cuin piti/ on hän händä nuhdeellut ja osenda-
nut/ v. 11. Apostoli wahwista ettei yxikän tule wanhu-
scari lain tiden cautta/ mutta uscon cautta Christuren
päälle/ v. 16.

Sitte neljäntoistakymmenen wuo-
den perästää/ menin mind taas
Barnaban kansa Jerusalemiin/
ja olin Tituxen kansani. Ja mi-
nä ylösmeren ilmoituren jälken/ ja tiedusti-
lin heidän cansans Evangeliumist/ jota mi-
nä pacanain seas julistan/ mutta erimai-
sest nytten kansa/ joca Jonakin pidettin.
Etten minä hukan juoris/ elickä olis jo tuo-
sinut. Mutta ei Tituscan/ joca minun
cansani oli/ ollut idzidns waadittu ymbä-
rinsleickauftaman/ ehkä hän Grekiläinen o-
li. Sillä cosca muntamat wårdat weljet
heitäns sisälle tungit/ ja jo olit sisälle tullet/
coetteleman meidän wapauttam/ joca meil-
lä Christures Jesuress on/ etta he meitā or-
jutten waatisit/ Embä me tosin nytä tahto-
net hetkeän alammiset olla/ etta Evangel-
liumin totius teisä pysisodinen olis.

Mutta nytin/ joca Jonakin pidettin/
mingäcaltaiset he muinen ollit/ ei minun mi-
tän tule: Sillä ei Jumala cadzo ihmisen
muoto/ mutta ne joca Jonakin pidettin/ ei
minulle mitän opettaneet. Waan cosca he
näit/ etta minulle Evangelium esinahan
puoleen uscotui oli/ nyt cuin Petarillengin
Evangelium ymbärinsleickauxen puoleen/
(Sillä joca Petarin kansa oli voimallinen
Apostolin virgas ymbärinsleickauxen seas/
se on minungin kansani pacanain seas voi-
mallinen ollut) Ja cuin he tunsi sen Ar-
mon/

Ihmetselen/
etta he min
pian annote
idzens hän
nen op-
stans wie-
cellä.

Todista
hänien op-
pins ole-
wan Ju-
malada.

A&C. 9: 1.

Todista hän
nen oppins
muiden 2.
postolitten
opin kansa
sopivan.

mon / cuin minulle annettu oli / nyn Jacobus ja Cephas ja Johannes / jota padzana pidet-
tin / annoit minulle ja Barnaballe kattā / ja
sorvitit heidāns meidān kansam / etta mei-
dān pacanain seas / ja heidān ymbārinsleic-
tauxen seas saarnaman piti. Ainoostans
etta meidān piti waiwaisita muistaman /
jota minā myös olen ahkeroinnit tekevän.

Mutta cuin Petari Antiochiaan tuli /
Nyn minā olin julkisest händä vastan :
etta canne oli tullut hänén päällens. Sillä
ennen cuin jocu Jacobin tykō tuli / sōi hän pa-
canain kansa / waan cuin ne tulit / vältti
hän idzens / ja eroitti hänens heistä / sillä hän
pelläts nytä cuin ymbārinsleictauxesta olit.
Ja mutkin Judalaiset wiecasteli hänén can-
sans / nyn etta Barnabas myös sijhen wie-
teldin. Mutta cuin minā sen näin / ettei he-
oikein waeldanet Evangeliumin totuden jäl-
ken / sanoin minā Petarille julkisest caickein
ciulden : jos sinä jota Judalaisten olet / pa-
canan tarwalla elä / ja et Judalaisten / mixis
suis waadit pacanoita Judalaisten tarwalla
elämän?

Waicka me olema Judalaiset luonnon
puolesta / ja emme syndiset pacanoista:
Euitengin etta me tiedämme / et-
tei ihminen Cain töiden cautta
wanhurscari tule / waan uscon
cautta Jesuksen Christuren päälle.
Nyn me myös uscommia Jesu-
ren Christuren päälle / etta me
wanhurscari tulemma uscon
cautta Christuren päälle / ja em-
me Cain töiden cautta : Sillä ei
yritän Liha tule Cain töiden caut-
ta wanhurscari.

Mutta jos me / jota tahdomma Christu-
ren cautta wanhurscari tulla / wield idzem-
me syndiseri löydämme / nyn Christus olis
synnin palwelja. Pois se : Sillä jos mi-
nä sitä taas rakennan / jota minä särkenyt
olen / nyn minä teen idzeni ylidzelkähwäri.
Mutta minä olen Cain cautta Laista pois-
euollut / etta minä Jumalasa eläisin / minä
olen Christuren kansa ristinmaulittu. Mut-
ta minä elän / waicka en mind / waan Chri-
stus euitengin elä minusa : sillä jota minä
nyt elän Lihasa / sen mind elän Jumalan Po-

januscosa / Joca on minua racasta-
nut / ja annoi idzens minun edestä-
ni. En mind hylhä Jumalan Armo : Sil-
lä jos wanhurstcaus tule Laista /
nyn on Christus hukan cuollut.

Vers. 2. Hukan juoris) Nimitäin / jos hän muilda Apo-
stoleilda erisseuraiseti huulaisin. v. 4. Meitä orjuten waanis-
tietäin Moseren Laista / nyn cuin kappellista aurunten. v. 6.
Mingäcaltaiset he muinen olit) Väärät Apostolit sanoit / etta
ne 12. jota Christuren kansa waeldanet olit / piti sentähden Pa-
walita paremmat oleman : sijhen P. Pawali täsä vasta / ja sano:
ei sitä lucua ole / etta cuunga jalot ja cunnialiset he ovat / euteen-
gin on Evangeliumis yxi saarnaja nyn hovä cuin coinengin /
1. Cor. 3:8. v. 7. Esinahan) Nyn hän endzu pacahat / etta he ymbā-
rinsleickamatton olit. v. 12. Soi) Nimitäin / sen caltaista ruo-
ca / cuin Moseren Laista tieltä oli. v. 16. Yritän Liha) se on / ei ri-
täin ihmisen. v. 17. Synnin palwelja) Joca töidän takko aurua-
tulla / hän teke nyn cuin Christus mietä tetis palwelurellans / vir-
gallans / saarnallans / piinallans ja körsimelläns syndiseri / jota
sijte Cain cautta pidäis wanhurstcari tuleman. Se ois nyn cuin
poiskieks ja pileata Christusta / ja jällens wahroista syndiä / jo-
ca ennen Uscon saarnamisen cautta poiscuulutettu olt. v. 19. Cain
cautta) se on Uscon cautta / joca on hengellinen Laista / ja me olema
Bootstawin Laista euollet / nyn etten me hanelle enämbi wel-
ea ole / Rom. 7:5.

III. Lueu.

DOnella todisturella wahroistetan / ettei ihmisen Cain
töidä hurscari tule / v. 1. 6. 10. 11. 13. 15. 18. Opetetan
mingäcaltaiset he muinen olit / nimitäin / ricoren tähden /
etta hän ois opettaja Christuren thygō / v. 19. Jonga alla en
me sillon ole / etta Christus auti. v. 2. 5.

Ehullut Galaterit / cuva teidän
son viimannut totutta usco-
masti? Jo den silmäin eteen Je-
sus Christus kirjoitetti oli / ja
nyt teidän seasan ristinmaulittu. Sen täh-
don minä ainoostans teildä tietä : cumma-
sta te oletta Hengen saanet / Cain töiden caut-
ta / eli uscon saarnamisen cautta? Olettaco
te nyn tompelit? Hengesä te oletta alkanet /
tahdottaco te nyt lihasa lopetta? Olettaco
te nyn paljo hukan kärfinet? Jos se muu-
toin hucas on. Jota suis teille Hengen an-
da / ja teke sen caltaiset thöt teidän seasan / te-
keld hän sen Cain töiden cautta / eli uscon
saarnamisen cautta? Nyn cuin Abraham oli
Jumalan usconut / ja se on luettu hanelle
wanhurscanderi. Nyn te myös jo tiedätte /
etta jota uscosa ovat / ne ovat Abrahamin
lapset. Mutta Ramattu oli sitä jo ennen
cadzonut / etta Jumala pacanatkin uscon
cautta wanhurscari teke / sentähden ilmoittei
hän Abrahamille: Sinusa (sano hän)
caicki pacanat pitä suunatut ole-
man. Ngn tulevat caicki ne / jota uscosa
ovat / suunatxi / sen uscosaisen Abrahamin
kansa. Sillä nyn monda cuin Cain töidä
rippuvat / ovat kirouren allä : Ja kirjoitet-

Monella
todisturella
wahroiste-
tan / ettei ih-
minen Cain
töidä tule
hurscari.

Gen. 15: 6.
Rom. 4: 3.

Gen. 12: 3.

uron: Kirottu olcon jocainen / jo-
ca ei pysty caikisa cuin Lakirama-
tus kirjoitettu on / että hän nistä-
tefis.

11. Mutta ettei kengän wanhuscari tule
Jumalan edes Lain cautta / se on tiettävä :
sillä wanhuscan pitä elämän u-
scostans. Mutta Laki ei ole uscosta /
vaan ihmisen joca sen teke / hän elä sen caut-
ta. 12. Mutta Christus on meitä lu-
nastanut Lain kirouresta / cosca
hän oli kirous meidän edestäm
(Sillä kirjoitettu on: kirottu on
jocainen joca puusa rippu) Että
Abrahamin sunaus pidäis pacanaungin y-
lidze Jesuksen Christuren tuleman / ja me
nyn saisunna uscon causta sen luvatun
Hengen.

13. Alkaf weljet / minä puhun ihmisten ta-
walla: Ei yrkän ylöncadzo yhdengän
ihmisen Testamentia (cosca se jo wahwistet-
tu on) eikä sijhen mitän lissä. Lupauket
owat tosin Abrahamille / ja hännen siemenel-
lens annetut: ei hän sano: siemenille / nyn-
cuin monelle / vaan nijneun yhden cautta:
sinun siemenesääs / joca on Chri-
stus. 14. Mutta minä sanon: Testamenti-
joca Jumalasda oli wahwistettu Christuren
påälle / ei ricota / ettei lupaus Lain cautta
turhan raukeis / joca sijtte neljänsadan ja col-
menkymmenen vuoden perästä annetti oli,
15. Sillä jos perindö Lain cautta ansataisin /
nyn ei se olis lupauken cautta annetti:
Mutta Jumala on sen Abrahamille lupau-
ken cautta lahoittanut.

16. Mingā sijis Laki? Hän on tullut ylid-
yekäymisten tähden / sijhenasti cuin Sie-
men oli tuleva / jolle lupaus tapahdunut oli /
ja on Engeleldä asetettu wälimeichen kätten
cantia. 17. Mutta ei wälimes ole yhden aino-
an wälimes / vaan Jumala on aina. On-
go sijis Laki Jumalan lupausta vastan?:
Pois se. Jos Laki olis annetti eläväräi te-
kemän / nyn tosin wanhuscaus tulis Laita.
18. Mutta Ramattu on caicki sulje-
nut synnin ala / että lupaus anne-
taisin uscon cautta Jesuksen Chri-

sturen påalle uscowatsille. Mutta
ennencuin usco tuli / olimma me Lain alla fät-
ketyt / ja sijhen uscon suljetut / songa piti il-
mei tuleman,

Nyn on Laki ollut meidän opettajam
Christuren sygö / ettei meidän pitä uscon
cautta wanhuscari tuleman. Mutta sij-
te cuin usco tuli / nyn emme enämbi ole sen
opettajan alla: Sillä te oletta caicki
Jumalan lapset uscon cautta Je-
susen Christuren påalle. Ja nijn
monda cuinte castetut oletta / nijn
te oletta Christuren påallenne pu-
kenet. Ei ole täsä Judalainen eli Greki-
läinen: Ei orja eli wapa / ei mies eli wai-
mo: Sillä te oletta caicki yri Christures
Jesukses. Mutta jos te oletta Christuren
nyn te oletta myös Abrahamin siemen / ja
lupauken jalken perilliset,

Vers. 3. Lihasa lopetta) se on / sinä opisa / joca ihmisen jät-
cd hänén liballiseen taittoons. v. 19. Mihingä sijis) Jumala on
sulasta armosta Abramille perintöön luwannut / se on / wanhus-
cauden ja ihancaickisen elämän. Mitästä sijis Laki autta? La-
tilmoitta synnin / ja waatipalon / jota en me voi tähtää: ja il-
moitta myös synnin / sentähden ettei me tiedäsiim Jumalan meidä
sulasta Armosta wanhuscari tehuen. Jos Laki ainoastans ih-
misen wanhuscari teki / mitästä me sijis Armolla teistäm / joca
meille luwattu on: v. cod. Wälimeichen) se on / Moseren joca
Jumala ja Israelin Canaan wälissä wälimes oli / johonki wä-
limies tarvitusti olis / jos Canaan olis muutoin Latia enuilla taid-
tonut / Exod 20: 18. Deut. 5:5. Ellei he Latia enuilla taida / en-
gasta sijis Laki heittä wanhuscari teke? Vaan Jumala on xii/
hän on yrimässä / ja ei yrkän ole hänne wertans / sentähden ei tai-
da yrkän hänén kansans ilman Wälimeichen olla / nijneun
myös p. Job todista.

IV. Luci.

Eten me ole enä Lain alla / sijtecuin Christus tuli / se
Littä Apostoli wertauxella perilliset / joca lasna on es-
misten alla / ja sijte wapaxipäätse / v. 1. joca ei myös enä
idzens nijden ala anna / v. 8. Muistuta / millä mielellä
Galaterit otit hänén wästan / cosca hän heille enistä saar-
nais / ja ettei he myrkän wihaftuis / jos hän heille totuuden
sanois / v. 13. Wahwista taas endisen pühens / cahden
Abrahamin pojani / Ismaelin ja Isaachin Historiast /
v. 21.

Petta minä sanon: nyn causwan
cuin perillinen on lapsi / ei ole hä-
nen ja palvelian wälissä eroitu-
sta / wäickä hän on caiken tawa-
ran Herra / Vaan hän on Esimiesten ja hal-
diain hallus / haman Isäldä määrättyn ai-
can asti. Nyn myös me / cosca me olimma
lapset / nyn me olimma waaditut usconaisien
säätyn ala. 22. Mutta cosca aika oli
tähtetty / lähettilä Jumala Poicans
syndynen waimosta / Lain alaiseri

Ne totea
Christuren
päälle usco-
wat / ovat
Läistä wa-
pat.
Rom. 6: 3.

Rom 8:15.
tehdyn / että hän ne / jota Cain
5 alaiset olit / lunastais. Että me hä-
nen lapsixens luetaisin. Mutta että te olet-
ta lapset / lähettilä Jumala Poicans Hengen
10 teidän sydämihin / jota huita / Abba / racas
Isä. Nijn ei sillen ole orja / waan lapsia :
mutta jos lapsia / nijn he orvat Jumalan pe-
rilliset / Christuren cautta.

Nutta sillä ajalla cosca et te Jumalata
1 tündenet / palvelitta te niitä jota ei
2 luonnostans sumalat osletcan. Nutta siiste-
3 cuin te Jumalan tündenet oletta (ja paljo
4 enämmän te Jumalalda tutut oletta) cuinga
5 te siis teidän käännekkällens heikkoin ja
6 kohyhen sääthyhin / joita te wastudest palvel-
7 la tahdotta ? Te otatte waarin päävast ja
8 Eucaudest / ja tuhlast / ja vuoden ajast :
9 Minä pellän seitä / etten minä turhan olis-
10 teidän tähdenne thötä tehnyt. Olet nijn
11 cuin minä olen / että minäkin olen nijncuin te.

Luunga
Galaterit
oite wastan
hänens saar-
nans.
12 Rackat weljet / minä rucoilen seitä / et te
ole mitän minua wastan tehnät. Te tiedät-
te / että minä olen liban heikkoudes teille en-
13 sisit Evangelium saarnannut. Ja minun kiu-
saustani / cuin minä liban puolesta kärzin / et
te ole ylöncadzonet etkä hylsänt / waan cor-
14 sittaa minun nijncuin Jumalan Engelin /
15 Ja nijncuin Christuren Jesuren. Luunga
autuat te silloin olitta ? Minä olen teidän
16 todistajan / jos se olis mahdolinen ollut / nijn
te olisitka teidän silmämme uloscaisanet / ja
17 minulle andanet. Olengo minä siis nyt tei-
dan wihollisen tullut / että minä teille totu-
den sanon ?

Sewahwi-
steran 3.
Imaelin 1a
Jaachin
historial-
la.
Gen. 16:15.
Gen. 21:2.
18 Ei he seitä wastan visein kipwaele / waan
he tahtowat seitä minusta poiskäätä / että te
heitä kipwaisitte. Kyllä kipwata hyvä on /
jos se aina hywyden puoleen tapahtu / ja ei
ainoastans silloin / cosca minä teidän tyk-
19 nään olen. Minun rackat lapseni / jota min-
nun tähy wastudest kivulla synnyttä / si-
henasti cuin Christus teisä jongun muodon
20 sais. Mutta minä soisin olewan teidän
tykönän / että minä taidaisin änenikin muu-
ta / embä minä tiedä mitä minä tästedes teen
teidän cansan.

Sanoat te minulle / jota Cain alla olla
21 Tahdotta : ettekö te Lakkia cuuslet ole ?
22 Sillä kirjoitettu on : Abrahamilla oli
cari poica / hri palckawaimosta ja

toinen wapasta. Mutta jota palcka-
waimosta oli / se oli Lihasta syndynyt / ja jo-
ca wapast oli / se lupauxen cautta syndynyt
oli. Nämätkä sanat jotalin merkidzewät : ja
owat ne cari Testamentia / hri Sinain vuor-
resta / jota orjuteen synnyttä / jota on Algar :
Sillä Sinain vuori Arabias Agarixi cud-
zutan / ja ulottu haman Jerusalemin / jota
nyt on / ja on lastens kansa orjana.

Ela. 54: 1.
Mutta se Jerusalem jota ylhälldä on / on
wapa / hän on caickein meidän äitim : Sillä
kirjoitettu on : illoidze sinä lapsitoin /
jota et synnyttä / pacahda ja huuda
sinä / jota et rascas ole : Sillä hri-
näisellä on paljo enämbi lapsia / cuin sillä jol-
la mies on. Nutta me (rackat weljet)
olemma lupauxen lapset / Isaachin jälken.
Ja nijncuin se jota silloin Lihan jälken syndy-
nyt oli / wainois sitä jota Hengen jälken syn-
dynyt oli : nijn se nytkin tapahtu. Nutta
mitä Ramattu sano : aja palckawaimo
poikinens ulos. Sillä ei palckawaimon
pojan pidä perimän wa-
pan posan kansa. Nijn me siis olem-
ma / rackat weljet / en palckawaimon posat /
waan wapan.

Gen. 21:10.
Vers. 12. Nijncuin minä) se on / olet minun cohtani / cuin
minätkä teidän cohtan / minä suon reisse caicke hyvä : sillä minä
olen nijncuin terin / minittäm / nijncuin te olitta ennen minun coh-
tani / ja toivon wielä, monda teistä olewan. v. 17. Kipwaele) Ni-
mittäm / wäärat Apostolit.

V. EUCU.

Etä Christus on meidä Cain alda päästämä : neuwo
Apostoli meidä siinä wapaudes pyymän / eikä meidän
fillen saldiman tulla Cain orjuden ala / v. 1. cuitengin etten
me salti wapauden Lihalle tila anda / waan racastamme
toinen roistam / v. 13. Ensletamine Lihan tötä / v. 16. ja
ahkeroidzemme Hengen hedelmä / v. 22.

De Jmphykät siis siinä wapaudes /
1 jolla Christus meidä wapahda-
2 nut on / ja alkät taas teidän secoit-
3 tavo orjuden ikseen. Gadzo / mi-
nä Pawali sanon teille : jos te annatte tei-
dän ymbärinsleicata / nijn ei ole Christus tei-
le hyödynnen. Mutta minä taas todistan /
3 jocainen cuin hänens ymbärinsleickautta /
hän on caicke Lakkia welcapäät pitämän. Te 4
oletta Christuren eadottanet / jota Cain töl-
lä tahdotta wanhuscaritulla / ja oletta Ar-
mosta luopunet. Mutta me odotamme 5
Hengesä / uscon cautta / sitä wanhuscautta
jota toivottapa on. Sillä ei Christures 6

Neuwo tan
Christillisiä
wapautta
pitämän.
Act. 15: 1.

Jesuress ymbārinsleickaus / eikā esinahca mitān kelpa / waan usco / joca rackauden cautta sydā teke.

^{1. Cor. 5:6.} **E**tu juovitta hywin / cuasta feidān esti totusta uscomast? Ei sencaltainen yllyhys ole hānestā / joca seitā cudzumut on. Wāhā hapatus caiten taikinan hapatta. Minā turwan teihin H. Krasa / ettet te toista mieldā otsais. Mutta joca seitā eryttā / hānen pitā duomions candaman / olcan cuca hān olis.

Jos minā wieldā / rackat weljet / ymbārinsleickausta saarnan / mingātāhden minā sis waino kārsin? Ja ngn olis r stin pahennus hāwinnyt. Joscane eroitettaisin / joteca seitā hucuttelevat.

Mutta te / rackat weljet / oletta wapan teen cudzutut / ainoastans cartiacat / ettet te sali sen wapauden Lihalle tila anda / waan palvelcat rackaudes toinen tostanne: Sillā caicki Laki yhdes sanas tāhtetān / nimittān: Racasta lāhimmäistās nisn-cuin idziās. Mutta jos te toinen toistan puretta ja syötte / ngn cadzocat / ettet te toinen toiseldan spödyri tule.

Vetta minā sanon: waledacat Henge. **W**sa / ngn et te Lihan himo tāhtā: Sillā Liha himoidze Henge wastan / ja Hengi Liha wastan. Nämät ovat wastan toinen toistans / ngn ettet te tee / mitā te tahdotta. Mutta jos te Hengeldā hallitan / ngn et te ole Lain asla.

Mutta Lihan thyöt ovat julkiset: cuin on: Huorius / Salawuotens / Saastaisus / Haureus / Epājumaldeñ palvelus / Noituus / Waino / Rjita / Gatus / Wiha / Dorat / Eripuraisus / Eriscura / Pahansuomus / Murha / Juopumus / Ylonshöörys / ja muut sencaltaiset / joista minā olen teille ennengin sanomus / ja wieldā mykkä edellä sanon: etta ne joteca sencaltaisia tekewat / ei pidä Jumalan waledacunda perimän. Mutta Hengen hedelmä on: Rackaus / Ilo / Rauha / Pitkämelihs / Ystārys / Hyvrys / Vscō / Hiljaissus / Puhtaus: Sencaltaisia wastan ei ole Laktia. Mutta joteca Christuren omat ovat ne ristinäulidzewat Lihans / himoina ja haluina kansa. Jos me Hengesä elämme / ngn waledacam myös Hengesä. Älkäm turha cunnata pyytäkö / vihoittain ja cadehtien toinen toistam.

Ders. 3. Welcapää) Sillā ei sydān ole ilman uscota puhdas / eikä ilman sedämen puhtaudesta yriltä thyö ole oittia ja puh-

das. v. 6. Joca rackauden cautta sydā teke) Ei tāsa rackaudelle omisteria / etikā hān taita Vscō tāptā / etikā saata meitā wan-hurteksi: waan etikā hān on oittian elāwāisen Vscōn merki / ngn etikā oittia Vscō aina rackauden cautta waicuta. Mutta se Vscō joca ei sitā tee / ei se ole oittia Vscō / waan wārā ja cuollut. v. 11. Waino) Nimittān / minun maan miehildāni Judalaifilda / joteca Laist ja ymbārinsleickaurest valjo pitāvät. v. eod. Ngn olis ristin pahennus hāwinnyt) se on / ngn se pahennus lackais / cum monda otewat meidān rististäm ja wainostam / jota me nijsdā / joteca Lasa rippuvat / kārsimma. v. 13. Lihalle tila anda) Sen ne tekewat joteca sanovat: etta Vscō caicki teke / ngn ei meidān tarwieka mitān hywā telemän / waan luottaciam ainoastans meidān uscomme pāalle. v. 14. Caicki Laki) Nimittān / mitä meidān lähimmäiseem tule / cuinga meidān pitā idzemme hāndā wa;tan tāgittämän.

V I. Lucc.

Apostoli neuwo wielā usiambijn hywijn capoihin / kārsi. Amiseen nijsden cansa joteca horiahruvat / v. 1. kijollisu-teen saarnajita wastan / v. 6. Hywytteen caickia wastan / v. 9. Pāttidisäns ilmoitta / mingātāhden wārātēt Apostle hmbārinsleickausta waadeit / v. 11. Joca ei hān hānen saarnallans tahtonut / v. 14. Waan sano: ei ymbārins-leickaus eikā esinahca mixitān lueta Christures / mutta vñ luondocappale / v. 15. Ja terwertā nisjā rackast / joteca tāmān opin pidit / v. 16.

Alkät weljet / jos ihminen osa jo-
hongun wicaan fulla / ngn te joteca Hengelliset oletta / oseteai sen-
caltaista siweyden Hengesä / ja
cadzo idziās / ettes myös kiusatais. Cando-
cat toinen toisenne cuorma / ja ngn te Christuren Lain tāhtatte. Sillā jos jociu luule
idzens totakin olewan / joca ei cu fengan mi-
tān ole / hān wiettele idzens. Mutta coesel-
can culin oman tecons / ja sijste hān tarta ai-
noastans idzesäns kescata / ja ei yhdesäkän
muusa: Sillā cungin pitā oman cuormans
candaman.

Joca sanalla neuwotan / se ja-
cacan caickia hywā fille / joca
hānda neuwo. Älkät erykō / ei Juma-
la anna idziāns pilcata. Sillā mitā ihmi-
nen kylwā / sitā hān myös nisjā / Joca Lih-
sans kylwā / se Lihastans turmeluxen / qitā.
Mutta joca Hengesä kylwā / se Hengestā qan-
caickisen elāmān nisjā. Ja cosca me hywā
teemme / ngn älkäm suuttuuo: Sillā aica-
nans mekin saamme nisjā ilman lackamat.
Cosca sis meillä tila on / ngn tehläm jocaid-
zelle hywā / mutta enimmitten nisjelle joteca mei-
dān cansawelhem uscosa ovat.

Adzocat / cuinga suuren Lähetykskirjan
minā olen teille omalla kādellāni kirjoit-
tanut / Joteca tahtowat caswon jälken Liha-
sa felwata / ne teitā ymbārinsleickaureen
waasivat / ainoastans ettei heitā Christuren Ristillä wainotais. Sillā ei nefän / joteca ymbārinsleicatan / Laktia pidä / waan he-
tahtowat teitā ymbārinsleicata / etta he

Neuwotan
nisjā kārsi-
mān joteca
horiahru-
vat.

Rijollisu-
teen saar-
naista wa-
stan.

2. Thess. 3:
13. Howytte-
n jocatia
wastan.

pääös.

12

13

teidān

teidän Lihaстан idziāns kerscata saisit.
 14 Mutta pois se / että minun pidäis iostacusta
 idziāni kerscaman / waan ainoastans meidän
 HERran Jesuxen Christuren Rististä / ion-
 ga cautta mailma minulle ristinnaulittu on /
 ja minä mailmalle. Sillä Christu-
 res Jesuxes ei ymbärinsleickaus/
 eikä esinahca mitän kelpa / waan
 16 usi luondo. Ja nijn monda cuin tāmān
 ojennusnuoran jälken waeldarat / heidän
 pāallāns olcon Rauha ja Laurius / ja Ju-
 malan Israelin pāallä. Alkön yrikän tā-
 stälchin minua sillen waiwatco: sillä minä
 kannan minun ruumisani meidän HERran

Jesuxen Christuren arvet. Meidän HER-
 ran Jesuxen Christuren Armo olcon teidän
 hengenne kansa / rackat weljet / Amen.

Lähety Galatereille / Romista.

Vers. 2. Christuren Lain) Ioh. 13:34. v. 4. Ei yhdessäkään
 muusa) se on / ei pidä yhdengän idziāns sitä olislämä / että hän
 on valterämä ja hurscamä hänen lähimäistäns / waan edzo-
 can idze pāallens / ja kerscata on masta uscostaus / ja sitä armo-
 sta cuin hänelle Jumalalla annettu on. v. 12. Lihas, Nimittämä,
 Judal sisille / heidän ylimmäissile Papeillens ja Kirjanoppineil-
 le / että he muutamica ymbärinsleickaurseen / Laki ja heidän sää-
 tyihins wedäist / joisa heripuit wielä tijnni. v. 14. Minä mail-
 malle) Minä pidän mailman duomietuma caiten hänen oppins /
 tōidens ja tecoinas kansa / joca myös minungin oppini nijn pitä / ja
 nijn me toivon toisem ristinnaulidzem. v. 16. Ojennusnuoren
) ei tāmā ojennusnuora ole ihmisten opetus / waan Evangelium ja
 Voco Christuren pāallle. Ja ne Christuren arvet / joista hän tā-
 sā puhu / ei olleet haavat Christuren ruumis / waan caitkinai-
 set tōsimiset / cuin meidän on Christuren
 tähden tōsiminen.

Esiyuhe P. Pawalin Episto- last Epheserein thygō.

Asä Epistolas opetta P. Pawali / ensin / mikä Evangelium on / cuinga se ainoalda Jumalalda on ijancaitkisudest aigoittu / ja Christuren cautta ansaittu / ja lähtenyt: että caicki jotea sen pāal-
 le uskorat / ne tulevat wanhurscaxi / wagari / elāwāxi / autuari / ja wapaxi Läifä / synnistä ja cuole-
 mastaa. Ja näistä on colmes ensimäisissä Eugnis.

Sisite hän opetta wāltiāmān caickia wālāriā opeturia / jotea ovat opin liset ja ihmisten sāddyt /
 että me caicki yhdeksä Pääsä pystymme wahwana / lujana / toimellisna ja tāydellisna ainoas Christures / josa meille
 caicki ne ovat / nijn eten me mitän tarwidje paidzi ja uleo hänestä. Ja näistä on nelsjännen Eugus.

Opetta myös hyvillä tōillä Voco osottaman / ja syndiä wāltiāmān. Ja hengellisillä aseilla Perkelettiä vastan
 sotiman. Jolla me ristin alla toiwos wahwana pystymme.

P. Pawalin Epistola Epheserein thygō.

I. Lucu.

Pawali terwettä Ephesereita / v. 1. Käittä Jumalata
 Joca hänen ja muut on cudzunut hänen tundoons ja
 armoons Jesuxen Christuren cautta / v. 3. Jonga cautta
 myös hekin olli oikiaan tundoon tullet / v. 13. Käittä sen
 tähden Jumalata / ja rucole / että hän wielätkin tahdois
 heitä sinä walista / v. 16. Ja he ymmärräsiit Jumalan
 hywyden ja woinan / v. 18. Joca hänen Poicans Christu-
 ren on herättänyt / ja pannut caickien HERraxy / cuin tāsa
 ja tulevaises mailmas nimittä taitan / v. 20.

Pawali Jesuxen Christuren Apo-
 stoli / Jumalan tahdosta.
 Pyhille / jotea Ephesos asu-
 wat / ja Jesuxen Christuren pāal-
 le uskorat.

2 Armo olcon teidän cansan / ja Rauha
 Jumalalda / meidän Isäldäm / ja HER-
 ralda Jesuxelda Christurelda.

3 Käittä olcon Jumala / ja meidän
 HERran Jesuxen Christuren Isä /
 joca meitä on sumannut caickinaisella hengel-

lisellä sumanrella / Taiwaisa / Christuren
 cautta. Nijncuin hän meitä on sen cautta +
 walinnut / ennen cuin mailman perustus la-
 sketti oli / että meidän pici pyhät ja laitta-
 matkomat rackaudes hänen edesäns olemati.
 Ja on sāttänyt meitä corsatta lapsirens /
 Jesuxen Christuren cautta / hänen hyvä-
 tonas jälken. Hänen cunnialisen Ar-
 mons kytörexi / jonga cautta hän on meitä sen
 rackan cautta otolliseri tehnyt.

Jonga weren cautta meillä lunastus on /
 nimittämä / syndein anderiandamus / hänen
 Armons rickauden jälken. Joca meille run-
 fast caickinaisen wissauden ja taidon cautta
 tapahdunut on. Ja on meille hänen tah-
 tons salaisuden hyvästä suomastans tiettä-
 wāxi tehnyt / ja on sen hänen cauttans edes-
 tuottanut / saarnasta: Cosca aica tāyteri
 oli / että hän caicki cappalet pāaldiselein Chri-
 stures

stures yhdistäis / sekä ne joka Taiwasa / etta myös ne joka maan päällä ovat / idze cauf-
fants. Jonga cautta me perillisi tullet olem-
ma / jo ennen hänens aiwoituxens jälken sää-
thy / joka caicki cappalet oman tahtons neu-
won jälken waicutta / Että me olisimma hän-
nen cunnians kijoxeri / me joka ennen Chri-
stuxen pääalle toivoimma.

13 Jonga cautta te myös tontuden sanan
emillet oletta / nimittäin / Evangelumin tei-
dän autuudestan / jonga cautta te / sijtecuin
te uscosta / kymitehyt oletta / lupauren Py-
hällä Hengellä. Joca meidän perindöm-
me pantion / meidän lunastuxehem / etta me
hänens omaidzens olisimma / hänens cunnians
kijoxeri.

15 Entähden minätkin / sijtecuin minä cun-
nilin sijä uscosta cuin teillä HERkan Je-
suxen pääalle on / ja teidän ractaudestan caic-
kein Pyhäin tygö : En lacka kijttämäst Ju-
malata teidän edestän / ajatellen aina teitä mi-
num vuoruisani. Että meidän HERkan Je-
suxen Christuxen Jumala / cunnian Isä-
andais teille wissauden ja ilmoituxen Hen-
gen hänens tundemiseens / Ja wala sis teidän
yminärryyenne silmät / tundeman mingäcal-
tainen teidän eudzumisenne toivo olis / ja
mingämuotoinen rickaus hänens cunnialisest

19 perimisestäns olis hänens Pyhäsäns. Ja
curinga suuri hänens voimans meidän coh-
tamme on / joka hänens wäkerwan voimans
waicuttamisen pääalle uscommi. Jonga hän-
en Christures waicutti / cosca hänens euol-
luista herätti / ja pani istuman dikialle kadel-

21 lens Taiwasa. Caiken hallituxen / wal-
lan / wäkerwyden / HERkaiden pääalle / ja
caiken sen pääalle cuin nimittä taitan / ei aino-
astans täsä mailmasa / musta myös tulerai-
ses. Ja on caicki pannut hänens jal-
cains ala / ja on myös hänens pan-
nut Seuracunnalle Pääxi caic-
kein pääalle. Joca on hänens riui-
mins / nimittäin / täyttämäys / joca
caicki caikisa täytä.

Ders. 4. Malinnut) Nimittäin / Christures. Tästä nähdän / ettei Jumala Absolutè se on / ilman caickien cappalden ead-
zomist / ole muutamia n illmut ja muutamia holläntö / mutta
hän on Christuxen pääalle cadzonut / ja Oseon / jolla me hänens
meillem omistam / ja hänens auras. v. 10. Yhdistäis) Jumala
tahti / etta caicki olisi Christuxen ala annetut / ja etta hän niiden
HERkana ja pääänä pideetäsin / Psal. 8. myös etta jolla ei hän ole / ei
fillä myös oikia Jumala ole. v. 11. Waicutta) Nimittäin / mitä
meidän autuutemmete tule. v. 20. Dikialle kadelens) Nimittäin /
hänens ihmisen laondons puolesta. Ambros. lib. 5. de fide, cap. 7.

Secundum carnem itaq; omnia ei subjecta traduntur, secundum
quam a mortuis resuscitatus est. Damascen. Orth. fid lib. 4. cap. 2.
Dextram igitur intelligimus gloriam, & honorificentiam deita-
tis, &c. v. 21. Caickein) Sencalainen Seuracunnan pää on
Christus / joca myös caickein cappalden he xra on / Perkelen /
mailman / ic. v. 23. Joca caicki caikisa täytä) Christus caiken
wircomish caitis luondocappalis waicutta / entähden caicki cap-
palet owar hänestä täytteret: nijcuiin Christillinen Seuracun-
da on Christuxen täytämäys / nijn etta hän on Christuxen kansa
tähdeellinen ruumis ja coconainen jouko.

II. Lucu.

Apostoli suettele Jumalan hyviä tecosa / etta hän on
heitä / cosca he hymnisä cuollet oletta / ja luonnostans vi-
han lapset nijcuiin muutkin / Christuxen cautta elävärxi
tehnyt / ja taiwalliseen majaan saattanut / v. 1. 4. armost
ja ei ansioit / v. 3. Neuvoo heitä muistaman endistä radol-
lisuttans / v. 11. ja sitä cunnata / johonga he myt tullet
ovat/nimittäin/etta he olit Jumalan Canfan kansa yh-
disteyt / ja olt saaner rauhan ja wayan tilan tulla hänens ty-
göns / nijcuiin hänens oma perhens / v. 13.

A myös te / cosca te cuollet oletta
G olidzelkäymisten ja syndein täh-
G den. Jossa te muinen waelstta /
damän mailman suorun jälken: ja
sen Pääruhtinan / jolla tuulesa walda on /
nimittäin / sen Hengen jälken / joca tallakim
ajalla epäuscoisis lapsis waicutta. Joiden
seas me caicki muinen meidän Lihamina hi-
mois waelsimma / ja teimme Lihan ja Toi-
men tähden jälken / Ja olinnma luon-
nostam vihan lapset nijcuiin
muutkin.

Mutta Jumala / joca ricas on laupiudest /
hänens suurest ractaudestans / jolla hän on
meitä racastanut / Cosca me wielä hymnis
cuollet olimma / on hän meitä Christuxen can-
sa elävärxi tehnyt / (sillä Armosta oletta te
autuari tullet) Ja on meidän ynnä hänens
cansans herättänyt / ja istuttanut taiswollisim
menohin / Christuxes Jesuxes. Että hän-
tulerwaisella ajalla / hänens ylönpaldisen Ar-
mons rickauden / hänens hywydestäns mei-
dän cohdam Christuxes Jesuxes osotais.
Sillä Armosta te oletta autuari
tullet / Oseon cautta / ja et te idze
teistän / Jumalan lahja se on / ei
töistä / Ettei yriskän idziäns fer-
scais. Sillä me oleminna hänens tecons /
luodut Christuxes Jesuxes hywyn töihin /
töihin Jumala meidän on jo ennen waelda-
man walmistamut.

S entähden ajatelcat etta te oletta mu-
inen pacanas Lihan jälken / ja nijldä cu-
zuttin esinahaxi / joca Lihan jälken ymbä-
rinsleikauxeri eudzuttin / joca käsillä tehdän.

Ja et

Johan E-
pheserittin
eudzutue
ovat.

Nuoille
wielä heitö
sijna walat-
seman.

etta he Ju-
malan yh-
wyden ja
voiman
vimmärit-
ta.

Joca Chri-
sturen he-
ratti / ja pa-
ni caickein
HERxari.

Psal. 8:7.

Joca heitö
heidän son-
neistäns
elävärxi-
ti / ic.

neuvoo hei-
tä / endistä
radollisut-
tans mu-
staman / ja
mittä he myt
olet.

- 12 Ja ettā te sijhen aican ilman Christureta olitta / ulcona Israelin kyldeunnaast / ja muicalaiset lupauren Testamendistā / josta ei teillā toivoacan ollut / ja olitta mailmas ilman Jumalata.
- 13 Mutta nyt te Christures Jesuress oletta / ja muinen taambana olitta / nyt te Christuren weren cautta oletta lähes pääsnet: Sillā hän on meidän rauham / joca molemmista on yhden tehnyt ja on walheadan särkenyt / ettā hän.
- 14 Lihans cautta wihan poisotti: Nimittāin / Lain / joca kasthyihin pääfetti oli. Ettā hän cahdesta yhden veden ihmisen lois idze hanesåns / ja teikis rauhan. Ja ettā hän ne molemmat Jumalan kansa yhdexi riuumixi ristin cautta sorvatis: ja on sen wihan idze cauttans euolettan. Ja on tullut Evangeliumin cautta rauha ilmoittaman / seille joca taambana olitta / ja nylle joca läsnä olit. Sillā hännen cauttans me molemin yhdes henges saamme Isä lähestyä.
- 15 Nyt etpyt te sille ole vierat ja muicalaiset / waan Pyhäin kylänniehet ja Jumalan perhe: Prophetain ja Apostolein perusturen pääsle raketut / josa Jesus Christus paras culmakiwi on. Jonga pääsle caicki rakennus toinen toiseens itsetän / ja casiva pyhäxi Templixi HERKASA. Jonga pääsle te myös raketan / Jumalolle asuinsiari Henges.

Vers. 1. Euoller) Tästä nähdän / ettei ihmien taidaa idze- stans sijhen mitän autta / ettā hän läättyti tulis / ja noufis sonni- stons / eua cuin euollukan ihmisen. v. 14. Molemmista Nimittāin / Judalaist ja pacanist. v. 15. Nimittāin / Lain) Lait on oltu rydari pacanain ja Judalaisten wällä: sillä Judalaiset tahdot seitähden parammat olla. Mutta nyt ettā Hengi on caikilla / Christuren cautta ilman Laita / nyt se rieta loppu / ja caicki ovat yhtäläiset.

III. LUCU.

Avatti sano idzens seitähden fangixi / ettā hän pacan / noille saarnannut oli / v. 1. siitä cauvan peiteryst / ja nyt ilmoittetuist salaisudest / etta pacanatkin siitä Armost osallisesti tulisit / joca Christures Jesuress luovattu oli / v. 2. Neuwo heittä / ettei he hännen kääsimisens tähden waiwuis / v. 13. Rucoile Jumalan wahwistaman heittä Vscoon ja tundoon ja muuhin lahioihin / v. 14. Päättää kijoella Jumalan myös / v. 20.

- 1 Entähden / minä Parvati olen Jesu- ren Christuren fangi teidän / pacanain / tähden. Nyt cuin te cuuslet oletta Jumalan Armon virgasta / joca minulle teidän puoleen annettu on. Että minulle on tämä salaus / ilmoitturen cautta tietäväksi tehty / nejcuin minä jo ennen lyhytkäisest kirjoitin. Joista te lukein taidatte minun ymmär- ryreni Christuren salaisudes tutta. Joca ei ole endissäntä aicoin nyt ihmisten lapsille tietäväksi tehty / cuin se nyt hännen yhille Apostoleillens ja Prophetaillens Hengen cautta ilmoittetu on. Nimittāin / ettā pacanat pitä kansaperilliset oleman / ja yhdes riuumis / ja

osalliset hännen lupaurestans / Christures / Evangeliumin cautta: Jonga palveliaxi mind / tullut olen / Jumalan armen lahjan cautta / joca hännen woimallisest waicuturestans mi- nulle annettu on.

Miinulle / joca caickein wähin Pyhäin seas / olen / on tämä Armo annettu / ettā minä pacanain seas tutkimattoman Christuren rickau- den julistaissi: Ja jocaista walistaissi / min / gämuotoinen osallisus sijä salaisudes on / joca tähänasti mailman a-gusta on salattu ol- lut / Jumalas / joca caicki Jesuress Christuren cautta luonut on. Että nyt halvioille ja her- raudelle Tairvahis Jumalan moninainen wüs- sans Seuracundain cautta tietäväksi tulis. Sen aiwoitturen jalken hamast mailman al- gusta / jonga hän Christures Jesuress meidän Herrasam osottanut on. Jonga cautta meil- lä on uscallus / ja me pääsemä / caikella roh- kendella / uscon cautta hännen thygöns.

Entähden minä rucoilen / ettet te minun / Swairvaini tähden wäshis / cuin minä tei- dän edestän lärsin / joca teidän cunnian on. Seitähden cunnaran minä polveni meidän Herran Jesuress Christuren Isän puoleen: Joca caickein oikia Isä on / cuin Tairvahas ja maasa lapsiri cudzutan. Että hän annais teil- le woima hännen cunnians rickauden jalken / että te hännen Hengens cautta wäkewäxi tuli- sita / sisällises ihmises. Ja että Christus asuis / uscon cautta teidän sydämisen / ja te olsitta rickauden cautta käännetyt ja perustetut. Et- tä te ymmärräisistä caickein Pyhäin kansa / milä leweys / pitius / sywyys ja corleus olis. Ja sen cautta Christuren rickauden tundisit- ta / joca caiken tundemisen woitta / että te olsitta caickinaisella Jumalan tädellishydellä tähetyt,

Mutta hänelle / joca caicki ylönpaldisest woit- sehdä / caiken sengin ylidze cuin merucolemma taicka ymmärrämme: Sen woiman jalken / joca meisä waiutta olcon cunnia Seuracun- nasa / joca on Christures Jesuress / caikin ai- goin / yancaickisest nyt yancaickiseen / Amen.

Vers. 1 o. Haldioille) Waicka Jumalan Engelit ovat Jumalasta käynäns / nyt he cuitengin aktiivität jocaylävä Christi- cunnas vdet Armo ja lahja / joita Jumala alasti jaca / nimessä Christustakin sano. Luc. 15. etta Engelit istoibzavat syndisen tähden / joca hänens paranda. v. 18. Leveyys) Rakkauks osotta escea vso oikia on / joca siite käsittää ettei mitän leviäitä / pitää / syvä ja cor- riata ole / josa ei Christus taidaa eli woi amta / ei myös ensiingen pelkä syöndä / euolemata ja Helvetiä / olis se nyt leviä / pitää / so- wää / etc. cuin tahdois. Nyt cuin Psal. 139. sanotan: Quo ibo à spiri- tu tuo, & quo à facie tuâ fugiam? v. 19. Woluta) Paljosuuremä- asia on Christusta rakaasta cuin paljon saarnata: sillä ymmärrys- saatta ylperden mutta rakausta paranda. Item, joca Jumalata rakaasta hän on haneidä tuttu / 1. Cor. 8: 1. & 3. Item / Petre amas me, loh, 22:1. v. eod. Jumalanta tädellishydellä täytäht) Että Jumala teisä tyriäns wallizis / ja waicutais / ja te hän / ja tåv- deuiset olisita.

1. Cor. 15: 2.

Neuwo hei- ta ettei he seitähden wasa.

Ja rucoile Jumalan heittä Hen- gelläns wahwt- sta.

16

17

18

19

20

21

22

—IV. Luc.

Apostoli neuwo heita wielä / tāmān cudzumisen jälken
Jōveltaast waeldaman / lijatengin etä he nöyrydellä / si-
wendellä ja kärsimisellä Christillist yrimielisyttä akteroid-
zifit / v. 1. Sillä sentähden oli Christus Taiwasen astunut /
ja andoi ihmisseille erinomaista lahoja / ja erinomaiset wi-
rat / etä me palvelimma toinen toistam / hänén ruumins
rakennurexi / v. 7. ja etä endist pacanalista elämätä wäl-
detäsiin / pitäin vita elämätä Christuksen Jesuksen / v. 17.

Djin minä nyi sanon / ja todistan HER.
17 Neuwoen
pacanalista
elämätä
wältemän/
ja mutta
wicoja.

neuwon teitä / etä te sijä cudzu-
mises / iohon te cudzutut oletta /
2. nejn waellaistte cuin sopi : Kai-
kella siwydellä / nöyrydellä ja kärsimisellä / ja
3. kärskät toinen toistan rakaudes. Akteroit-
cat myös pitämän Henges yhteyttä / rauhan
4. siten cautta. Yxi Ruumis ja yxi Hengi / nij-
cuin tekin oletta teidän cudzumisesan yhden-
5. caltaiseen toivoon cudzutut. Yxi HERa/
6. yxi VSCO / Yxi Jumala caickein Issä / joca
caickein teidän päällanne on / ja teidän caic-
kein caustan / ja teisä caikisa.
7. Yxi joaidzelle meille on Armo annet-
8. tu Christuren laajan mitan jällen.
9. Sentähden hän sano : hän on ylösastu-
nut corfeuten / ja on sangiuden
fingiri wienyt / ja ihmisseille lahoja
10. andanut. Mutta se cuin hän ylösastui-
ei ole mitän minu / cuin etä hän ennen tānne
alesastui / alimmaisin maan paikoihin / Jo-
ca alesastunut on / hän on se joca caickein Tai-
wasten päälle astui / etä hän caickei tähittäis.
11. Hän on pannut muutamat Apostoleksi /
muutamat Prophetaixi / muutamat Evange-
listereixi / muutamat Paimenixi ja opettajixi.
12. Etä Pyhävirgan työhön hangitut olisit /
ionga cautta Christuren ruumis raketuri tu-
lis. Sihenasti cuin me caickei yhdencaltau-
scen uskoon tulemma / ja Jumalan Pojan
tundemiseen / ja tähdellisxi mieheri / joca täh-
dellisxi Christuren hän mitas on. Etten me
fillen lapset olis / joca horjuism ja caickinai-
silda opetuksen suulilda wietelläsin / ihmisten
coiruden ja carvaluden cautta / jolla he meitän
yimbärikäywät / saadarens pettä.
13. Mutta olcam toimelliset rakaudes / ja
casvacam caikis / hanesä / joca Pää on / Chri-
stus. Josta coco ruumis yhten lystetän / ja
yxi jäsen rippu toisesta / caikisa jäsenisä / ja nijin
cukin toistans palwele / sen työn perän cuin
cullakin jäsenällä on / tarwallans / ja saatta
ruumin casvaman idzellens paramuurexi
caikies rakaudes.

Yxi minä nyi sanon / ja todistan HER.
17 Neuwoen
pacanalista
elämätä
wältemän/
ja mutta
wicoja.

Grasa / ettet te sillen waella nijneuin muut
pacanat / mielens tyhmydes. Joiden hymmä-
rys pimitetty on / ja otvat vierandunes sijä
elämästä / joca Jumalasta on / tyhmyden caut-
ta cuin heissä on / ja heidän sydämens sokeuden
cautta. Jotca casomatto mudesans ylönan-
noit heidäns haureenteen ja teit caickeista
saastaisutta ahneudes. Mutta et se nijin
Christusta ole oppenet / Jos te muntoin hä-
nest cuillet oletta / ja hanes opetetut olissa /
cuunga toimellinen meno Jesuksen on.

Yxi pangat tykönne pois se wanha ih-
minen / songa kansa te ennen waelsitta /
joca himoin cautta / exxris idzens turmele.
Mutta udistacat teitän teidän mielennä
Henges. Ja puhecat pääallenusi ihmisen /
joca Jumalan jälken luotu on / toimellises
wanhurssandes ja pyhydes.

Sentähden pangat pois walhe / ja puhi-
can jocainen lähimäisens kansa totuutta /
sillä me olemma jäsenet keskenäm. Vihaustu-
cat / ja alkät syndiä tehdö : alkät andaco Alu-
ringon laste ylidze teidän vihan : Alkät an-
daco laittajalle sia. Joca warastanut on / al-
kän sillen warastaco / vaan paremmi tehtän
työtä / ja toimittacan käsilläns jotaakin hyvä /
etä hänellä olis farwidzewalle jacamist.

Alkät rietaisita puheita puheco / vaan
mitä tarpellinen on parannurexi / os nijin tar-
witan / etä se kelvollinen cuilla olis. Ja al-
kät Jumalan Pyhä Henge murhelliexi saat-
taco / jolla te lunasturen pääivän asti kynnite-
tyt oletta. Caickei picaisus / ja julmuus / ja
viha / ja hunto / ja sadatus / olcon canvana
teistä / caiken pahuden kansa. Mutta olcat
10 toinen toiselleenne ystävälistet ja laupiat / ja
anderi andacat toinen toisellen / nijneuin Ju-
mala teillekin Christuren cautta anderi an-
danut on.

Vers. 1. Cudzumises) On se oheinen cudzumus / jolla he
Jumalan Armoon ja ystädynneen cudzutut olit. v. 8. Sangiuden)
se on / Sondi / euolema ja omatundo / ettei ne meitän fillen woi käs-
tä etä tähnytä. v. 10. Caickei tähittäis) Etä hän caickei caikis
waicutta / ja eti mitän paidzi hänertä tehdä / puhuta eli ajatella. Jo-
ca ihmisen luonnon puolesta tapahu : sillä Jumalaisuden luon-
non puolesta hän jo ennen caickei tähittänyt on. Nijneuin wanha
Kircon opettaja Theophylactus tästä kirjoittaa : ut omnia im-
pleat dominatione, operationequè, idque in carne : quandoqui-
dem divinitate jam antea cuncta compleret. Nijin Occumepius
myös tästä kirjoittaa. v. 12. Hangitut) se on / hywijn walmisteut / ja
caickeialda edesca dzorut ja sowiteri / nijin ettei mitän Christiun-
nan wiras puutuis v. 14. Ihmisen coiruden cautta) Nijacum
jociu pyörä ymbärikäywät / nijin myös ne joca ihmisten ope-
toria edes tuoret / Pyhä Ramatun toimet ymbäri wipotteli-
vat ja tändelevat.

—V. Luc.

Apostoli neuwo heita yhteisest / Christilliseen elämään /
ja erinomaisin hywijn tapoihin / ja kieldä myös mun-

ta misi

Neuwotan
Christilli-
seen elä-
mään / erin-
omaatin
yrimielisy-
teen.

1. Cor. 12:
11.

Mal. 2: 10.

Psal. 68: 19.

1. Cor. 12:
28.

Mingä-
tähden Ju-
mala anda
erinomaiset
lahjat hän-
nen Seura-
cumasans.

Col. 3: 9.
22 Col. 3: 12.
23 Rom. 6: 4.
24 Col. 3: 12.

1. Pet. 2: 1.
Zach. 8: 16.

Pal. 4: 5.

25 26 27 28

29 30 31

32 33

camis wioist ja pahoist tawoist / v. 1. Opetta nijä joteca A.
wioskäshys ovat / cuinga heidän pitä toinen toistans wa-
stan oleman / Christuren ja hän Seuracundans me-
nost / v. 22.

Gjin olecat sijs Jumalan seura-
sat nijcuiin rackat lapset. Ja wa-
eldacat rackaudes: nijcuiin Chri-
stus meitā racasti / ja ulosandoi
hänens meidän edestäm/lahjari/uhrixi ja Ju-
malalle mafخاري hajuri. Mutta huorutta ja
caicke riettautta / eli ahneutta / alkät andaco
teidän seasan ensingän mainita / nijcuiin py-
hän sopi. Ja häpiälsää sanoja / ja hulluja pu-
heita eli jaarituria / joteca ei mihiingän kelpa /
waan parammin kytossanoja: Sillä se te
tietkät / ettei yrökän salawuoteinen taicka saa-
stainen / eli ahne (joca epäjumalan palvelia
on) ole Christuren ja Jumalan valdacun-
nan perillinen. Alkät andaco yhdengän pesta
teitän turhilla puheilla: sillä sentähden Juma-
lan viha epäuskoisten lasten päälle tule. Al-
kät sentähden olco heidän osavelsens: Sillä
muinen te olitta pimeys / mutta myt te oletta
valkeus HERrasa.

9. Waeldacat nijcuiin walkeuden lapset: sil-
lä Hengen hedelma on caikke hyvödes ja
wanhursaudes / ja totuudes. Ja coetel-
cat mikä HERrasalle otollinen olis. Alkät ol-
co osalliset hedelmätömäin pimeyden töistä /
waan parammin muhdelcat heitä: Sillä mi-
itä sala tapahdu / se olis häviä ilmoista. Mu-
tta caicke nämä ilmei tulivat / cosca he wal-
keudelta rangaistan: sillä caicke tuin ilmei
tule / se on valkeus. Sentähden hän sano:
14 Heräjä sinä joca macat / ja nouse
cuolleista / nijn Christus sinua
valaise.

15 **G**jin cadzocat / eträ te wisusti waellatte /
16 Hei nijcuiin tyhmät / waan nijcuiin wi-
sat: Ja hangitcat teitän ajallans: sillä aica
on paha. Alkät sentähden olco taitamatto-
mat / waan taitarvat / mikä HERran tahto-
on. Ja alkät juopuco wijnasta / josta paha
meno tule. Waan olecat täytetyt Pyhällä
Hengellä / ja puhucat keskenän Psalmeista /
ja kytosvirsiä / ja hengellisistä lauluista /
weisaten ja soittain HERrasalle teidän sydä-
mesän. Kytään aina Jumalata ja Isä /
jocaidzen edestä / meidän HERran Jesuren
Christuren nimeen: Ja olecat toinen toisenne
alammaiset Jumalan pelcosa.

22 **G**limot olecan miehillens alammaiset /
23 Nijcuiin HERrasalle: Sillä mies on

waimon pää / nijcuiin Christus on Seura-
cunnan pää / ja hän on hän riuumins hol-
hoja. Mutta nijcuiin Seuracunda on Chri-
sturelle alammainen / nijn myös waimot pitä
miehillens caikis alammaiset oleman.

Glehets / racastacat teidän waimojan /
24 Nijcuiin myös Christus Seuracunda
racasti / ja ulosanno idzens hänens täh tens.
Että hän sen pyhitäis / ja on sen jo puhdistaa
25 nut weden pesos sanan cautta. Että hän
saatais idzellens cunnialisen Seuracunnan/
jolla ei pilkuva eikä rypphyä ole / eli jotacuta
26 minna fencaltaista / waan että hän pyhä ja
laittamatoin olis.

Miehet pitä waimojans racastaman /
27 nijcuiin omia riuumitans. Joca hänens wai-
moans racasta / hän racasta idziäns: sillä ei
yrökän ole oma lihans eoscan vihamut /
28 waan elättä jaratoidze sitä. Nijcuiin myös
HERra Seuracunda: Sillä me olemma
29 hänens riuumins jäsenet / hänens lihastans / ja
luistans. Sentähden ylönanda ihmisen
30 Isäns ja äitins / ja pysis waimons tykönä /
ja nijn cari tulivat yhdeksi lihaxi. Tämä sa-
31 laisus on suuri / mutta minä puhun Christu-
resta ja Seuracunnasta. Cuutengin racasta-
can eukin teista waimoans nijcuiin idziäns /
32 mutta pellätkän waimo mestäns.

Vers. 8. Pimeys) Te istuitta pimeydes ja erhetoyes / ja et
tietäneet Jumalan tähden / mutta myt te oletta Jumalan Evan-
geliumilla walaisut / eträ te tiedätte / cuinga teidän pitä elämän.
v. 13. Walteudelta) si on / Jumalan sanalda. v. 16. Paha)
Christiuttos ihmistä moninaiset ehtivät / ja händä hyytä töi-
sta estävät / eträ hän idzens pitä toisinsa / nijcuiin orjan / irrasle
päästämän / ja ottaman tilan hyvin edihin / nijcuiin hän parhau-
taita ja voi. Nijcuiin sanotan: Amici fures temporis, se on
ostävitten tähden paha tehdän. v. 18. Paha meno tule) Sillä me
näemmä juomari tykä tawatromari / hulluxi / tuimari / hävitö-
märi ja pahanrawaiset caikis astois: sanois / huudos / pargas ja
muisa tawois. v. 32. Tämä salaisus) Sacramenteli mysterion
eudzutan / salaisus / eli joci salattu cappale / joca cuutengin ulconais-
fest jötäkin tietä: nijn myös Christus ja hän Seuracundans /
on salaisus / suuri / jalo ja pyhä salattu cappale / joca useotan / ja
ei nähdä. Se myt miehes ja waimo ulconaisest ymmäretän:
Että nijcuiin mies ja waimo ovat hii riuumia / ja caicke heidän
tavarans on yhteinen: nijn myös Christillinen Seuracunnalla
on caicke mitä Christurella on / ja hän idzeon.

— VI. LUCU.

Apostoli opetta wield lapsia oikein idzens käytidän
wanhembitans wästen: ja cuinga nijden lapsians
wästan oleman pitä / v. 1. palvelioita ja Isäntä / v. 5.
cuinga caicke pitä idziäns warustaman Perkeletti ja hän
nen ydäläcarcatmäntsä wästan / v. 10. ans heidän rioun-
stans Jumalan thygō / eträ hän wielä Christuren Evange-
liumia rohkiast saarnais / v. 19. Sano Thibicuren lähet-
tänen / heille tietäväxi tekemän hänensilans / v. 21. ja
suo terveyrid / v. 23.

GAlpset / olecat ciulisaiset teidän wan-
hemmillen HERrasa: sillä se on oi-
kein. Cunnioita Isäns ja äitiäns / joca
on ensimäinen käsity / jolla lupaus on. Että s
menestysit ja cauwan eläisit maan päällä.

Niemotaa
lapsia 18
wanhem-
bita.
Col. 3:20.
Exod. 20:12.
Deut. 5:16.
Syr. 3:9.

Palvelot.
ja Isän
oita.

- 4 **J**a te Isät / alkät yllättäkös teidän lapsian
wihaan / vaan caswattacat heitā rangaistu-
xes ja HERran nūhtesa.
- 5 **P**alveliat / olcat auliaset teidän riimil-
lisille Isämillen / pelgolla ja wapistu-
xella / teidän sydämennet yxilertaisudes / nqni-
cun Christuxelle. Et ainoastans silmäin
edes palvelleten / nqncuin ihmisten mielen nou-
texi; vaan nqncuin Christuxen palveliat
richden sydämest hyvällä mielellä mitä Ju-
malata hahno. Ja tiekkät / etta te palvelleetta
HERra / ja ei ihmistä. Tiekkät myös / mi-
itä hyvä tukin teke / sen hän on jällens HER-
ralda saapa / olcon orja eli wapa.
- 9 **T**ai te Isämmät / rehkkät myös nqni heitā
wastan / ja pangat pois uhcaurer / tie-
ten / etta teidän HERran on myös Taiwa-
his / songa edes ei ole ihmisen muodon kadzo-
mista.
- 10 **S**imein / rakat weljent / olcat wälterwät
HERrasa / ja hän en wälterwydens voi-
maja. Pukeat pääallen Jumalan sotaaset /
etta te Perkeleen carvalita pääleccarcamissa
voisitta wastanseisoa : Sillä ei meillä ole
sota Liha eikä werta wastan / vaan Pääruh-
tinointia ja waldoja wastan / se on / mailman
Herroja wastan / jotta tähän mailman pi-
meydes wallidzewat: pahoja hengid wastan
- 13 **T**aiwan allä. Sentähden ottacat Jumalan
sotaaset / etta te voisitta pahana pääwäänä wa-
stanseisoa / ja caikis asiois pypywaiset olisitta.
- 14 **M**in seisocat hyötetyt cupeista totum-
della / ja wanhurseauden rindaraudal-

la puetetut. Ja salat walmixi kengitehy /
saarnaman rauhan Evangeliumita. Mutta
caikis / ottacat Uscor filpi / jolla te moitta
sammitta caicki sen ruman tuliset nuolet. Ja
ottacat päähdän terveyden rautalacki : ja
Hengen miecka / joca on Jumalan sana. Ja
rucoilecat aina caikles waaras / rucoilemisella
ja anomisella / Hengessä : ja walovocabat caikel-
la ahkerudella ja rucoxella / caickein Pyhäin
tähden / ja minungin tähden. Että minulle
puhetta annetaisin arvoitomella suilla puhu-
aren / ja nqni tiettäväxi tekisit Evangeliumin
salaisuden. Tonga kassyläinen mind nässä
cableisa olen / etta minä nqssä rohkiast puhui-
sin / nqncuin minun puhuaxeni tulekin.

Mutta etta te myös tiedäsi sitte / cuunga mi-
num kätien kyy / ja mitä mind teet / caiken sen
on Thchicus / minun racas welsen / ja uscolli-
nen palvelia HERrasa / teille tiettäväxi te-
kewä. Tonga minä teidän thyonne lähetin /
etta te saisitta tieka / cuunga minun kätien kyy /
ja etta hän teidän sydämennet lohdutais.
Rauha olcon welille / ja rakaus Uscor can-
sa / Isälä Jumalalda / ja HERralda Jesu-
relda Christurelda. Armo olcon caickein
cansa / jotta meidän HERra Jesusta Chri-
stusta wilpittömäst racastarvat. Amen.

Kirjoitettu Romist / Epheserein thyö / Thchicuxen kansa.

Vers. 15. Walmixi kengitohy) Evangeliumita saarna-
man / sitä tunnustaman ja caicke mitä sijhen tarivo-
ton tietämän.

Esiyuhe P. Pawalin Episto-

last Philipperein thyö.

Sä Epistolas P. Pawali kuitä Philippereita / ja neuwo heitä pitämän ja waeldamian os-
tias Uscos ja rakandes caswaman. Mutta etta wädrät Apostolit / ja tecoin opettajat aina Uscor
vahingoitta pypywät / waara hän heitä nistä. Ja osotta heille moninaiset saarnajat / hyväät ja pahat:
sano myös idzestäns ja Opetuslapfistans: nqni myös Timotheureest ja Epaphroditeest / ja 2. Lukus.

III. Hytkä hän uscottomain ja ihmisten wanhurseauden / josta wädrät Apostolit opettarvat. Ja
sano idzestäns / etta hän oli senkalaises wanhurseaudes ennen myös tunnilaisest elämyt / mutta ei cuiutengän nyt sijä
lucua pidä / Christuxen wanhurseauden suhten / songa hän Uscor cautta saanut on: sillä se toinen teke ainoastans
wadjan jumalari / ja saatta Christuxen tissin viholliseksi.

1 v. Neuwo hän heitä rauhaan / ja hyvään ulconaiseen menoon jocaista wastan: ja kuitä heidän lajhians
edest / cuun he hänelle lähetetään olit.

P. Pawalin Epistola Philipperein thyö.

I. Lucu.

Cerveyppien jälken / v. 1. kuitä Apostoli Jumalata
Philippeein tähden / etta he Christuxen Evangelium
mist olik osalliseksi tuljet / ja rucoiletti etta hän heitä vielä sijä
walista ja wahnista tahdois / v. 3. Jmoitta / cuunga Evan-

gelium hänens sangiudens cautta on enämmin ja endän-
min menestymt / v. 12. Sano idzens tahtowan ciollakin
sentähden / mutta heidän tähiens tahdois hän vielä wähän
aica elä / v. 22. Neuwo heitä waeldamian / nqncuin Evan-
geliumille sopi / ja sijä yximielisest ja lujast pypyman /
v. 27.

Pawali

5. tasa
Epistolas
opeteitan.
1. ja 2. Lu-
kus.
3. Lukus.

4. Lukus.

15
16 i. Thef. 5;
8.

17
18

19 Col. 4: 3;

21

22

23

24

- N**awlja ja Timotheus / Jesuksen Christuren paltveliat.
Caikille Pyhille Christures Jesuksen / joita Philippis orvat / nyt myös Pispolle ja paltvelioille.
- Armo oleon teille / ja Rauha meidän Isäldäm / ja Heerralda Jesuelda Christurelda.
- M**inä kystän minun Jumalatani / nyt
Dusein cuin mindä teitä ajattelen (Jota minä caikisa minun ruconrisani aina teen teidän edestän / ja rucoilen ilolla) Että te oletta Evangeliumist osalliseri tullen / hamastensi mäisestä päävästä nyt tähän asti. Sen minä totisest tiedän / ettei se joca teisä on hyvän työn alkanut / sen hän myös Jesuksen Christuren päävän asti päättää. Nytneun minulle on myös cohtullinen / teistä caikista nyt ajatella / ettei minä caicki teidän minun sydämen sani pidän / näissä minun cahleisani / (joisa minä Evangeliumin puolesta vastan ja wahwistan) nytneun nelin caicki / joita minun cansani Armosta osalliset orvat.
- S**illä Jumala on minun todistajan / ettei minä sydämen pohjasta caickia teitä Jesuksen Christures halajan: Ja rucoilen / ettei teidän rackauden enämin ja enämin hyöthyis caickimaiset tundemaiset ja ymmärryres. Että te coettelisitta mikä paras olis / ja olisittä sellkä / ei kelleengän pahennuxxi / Christuren päävän asti. Täytetyt wanhuksauden hedelmällä / joita Jesuksen Christuren cautta teisä tapahduvat / Jumalan kystoxeri ja cunnaxi.
- M**itä minä tahdon / ettei te (rackat veljet) tiedäisitte sen cuin minulle tapahdutut on / joca ainoastans Evangeliumille avuxi tullut on. Nyt ettei minun siten orvat ilmei tullen Christures / coco Kasturas / ja myös caikille muille. Ja ettei monda velje HERasa / minun siteistäni wahwistetuut / orvat paljo rohkiammaxi tullen pelkämät sana puhuman. Muutamat tosin saarnavat Christust katendest ja vihast: muutta muutamat hyvästä tahdosta. Ne ilmoittavat Christusta eripuraisuudest / ja ei oikein / ja luulevat nyt lisäräväns minun sivehini murhetta. Mutta nämät rackaudest: sillä he tietävät minun tässä Evangeliumin vastamisen tähden olewan.
- M**itästä siis se on? ettei Christus cuuten ilmoitetan / ehkä cuinga se sitten tapahdut / teesellen eli oikein / joista minä illoiden ja viela tahdon iloitaa: Sillä minä tiedän sen minullen joutuvan autuudeksi / teidän rucou-

renne / ja Jesuksen Christuren Hengen arvuna cautta. Nytneun minä odotangin ja toivon / etten minä misän häpiän tule / vaan ettei Christus myt / nytneun ainaakin / caikella tapaudesta minun ruumisani ylistetän / tapahducon se elämän eli cuoleman cautta: Sillä Christus on minulle elämä / ja cuolema on minulleivotto.

Mutta jos minä saan Lihasa elä / nyt se enämmän hedelmästä tuotta: vaan en minä tiedä cumman minä validzen: Sillä molemilla minä ahdistetaan. Minä halajan tähästä eritä / ja olla Christuren kansa / joca myös paljo parambi olis. Mutta paljo tarpellisembi on Lihasa olla teidän tähdenne. Ja minä tiedän totisest ettei minun pitä oleman / ja teidän caickein kansan pyhyman / teidän parharen / ja usconne ilori. Että te teitän sangen Christures Jesuksen kercaisitte / minun palajamiseni cautta teidän thygon.

Meldacat ainoastans nytneun Christuren Evangeliumille sotvelias olis / ettei jos minä tulen ja näen teidän / eli poisollesani saan cuulla teistä / ettei te oletta yhdes henges ja yhdes sielus / ja nyt meidän cansam Evangeliumin Uscosa kilvoitteletta. Ja alkätkä andaco misän peljätettä teitän teidän vastanseisoiltaan / joca tosin heille cadoturen merki on: mutta teille autuudeksi / ja se on Jumalasta: Sillä teille on annettu Christuren puolesta / ei ainoastans ettei te hänен päällens usotta / mutta myös lärsittä hänens tähden. Ja pyshite sijä kilvoitutes cuin te minusa näitte / ja nyt minusta cuuletta.

Vers. 16. Lisäräväns) Hän puhu uscomattomist Judalaisista / joita Evangeliumita vainoisit / ja sentähden tähden hänens sitä usein puhua / ja muillekin ilmoitta. Tonga cautta se myös leviöttyi tuli / ja monelta saarnatuksi: nyt myös monelta wästantervi / cosea he ymmärist / ettei Judalaiset eateudest sitä vainoisit.

II. LUCU.

Poistoli neuvo Philippereita yximielisyeen / rackau. Ateen ja nöyrysteen / Christuren tarwalla / v. 1. joca hänens alendamisen jälken on tullut caickein corkeimban cunnian ja Majesteetin / v. 5. Nyt myös cunnaisuteen / ja murhetta pitämän heidän autuudestans / v. 12. Kärsimiseen ja nuhertomaan elämään / Evangeliumis / tästä matkissa / v. 14. Lohdutta heitä / ettei hän toivoi pian saapua lähettää Timotheuxen / ja myös idzekin tulla heidän thygon / v. 19. Sano lähettäväns Epaphrodituxen / ja ilmoittaa syyn / mingatähden hän viipynt on / ja rucoile hei-rä hänens edestäns / v. 25.

Ngo nyt neuvo teidän thyönän / Christures ongo lohdutust rackaudes / ongo hengen osallisuutta / ongo sydämelist rackautta ja laupintta: Nyt täytätkää minun ilon / ettei teillä olis yxi mieli / yhtäläinen rackaus / ja te olisittä yxi.

Reuno het-
tä yximielis-
sreen ja
wahwu-
teen.

Paralli
neuvo heitä
wielä yxi-
mielisyeen
ja nöyr-
teen.

3 mieliset ja yhtäpitämäiset. Älkät tehdä mitä rypäleli eli turhan cunnian tautta/ waan nöyryden / pitämäinen toisens parempana cuun idzens. Ja alkäni jocainen oma para- stans taidzoco/ waan toisen parasta.

5 Cullakin olcon se ajatus cuun Christurella
6 Jesurella oli Joca/ vaicka hän oli Jumalan muodos / ei lukeutu saalihiri Jumalan muo-
7 toinen olla: Waan aleksi idzens / otti or-
jan muodon päällens / ja tuli muiden ihmisten vettäiseksi/ ja löytyti menoisa nýncuun ih-
8 minen. Nöyrytti idzens / ja oli euoleman saacka cunliainen / ja Kristin euoleman asti.
9 Senekäden on Jumala hänien myös corgot-
tanut ja andannut hänelle nimeni / joca caickia
10 nimii suurin on / Etta Jesuksen nimeen pitä-
caicki polvet heidäns cunartaman / joca
Tairvasta ja maan päällä/ ja maan alla ovat.
11 Ja caicki kielet pitä tunnustaman / etta Jesus Christus on HERKU / Isän Jumalan cun-
niari.

12 Entähdien / minun rackani / nýncuun te-
Saima oletta cunlaiset olleet/ ei ainoastans minun läsnä ollesani / mutta myös paljo enämin minun poissollesani / laittacat pel-
golla ja vapistuxella / etta te autuari tulisi-
ta: Sillä Jumala vaicutta teisä / sekä tah-
don etta toimituxen / hänien hyvän sruosions jalken.

14 Tehkät caicki napismata ja epäilemätä:
15 Etta te olisita pälzi paneusta / selkät ja laittamattonat Jumalan lapset/ sen äpärän ja hähyn sagan kessellä / ja paistacat heidän seasans nýncuun kyntilät mailmasa / sijä / et-
16 ta te elämän sanasa pystytte. Minulle Chri-
stuxen päävänä kersamiseli / etten minä hu-
kan luosnut olis / eli turhan työtä tehnyste.
17 Ja jos minä uhrataisin teidän usonna uhrin ja Jumalan palveluxenne tähden / nýn mi-
nä iloidzisin ja riemuidzisin caickein teidän cansan. Sentähdien pitä teidänkin minun cansani iloidzeman ja riemuidzeman.

18 19 Etta minä toivon HERKUas Jesuksen / Etta minä pian Timotheuxen teidän ty-
gönne lähetän / etta minäkin hastuisin / cosca minä tietä saan / cuinga teidän käteneen käh: /
20 Sillä ei minulla ole ketään / jolla hxi mieli mi-
nun cansani on / ja joca nýn visiut murhen teista pitä. Sillä he edzivät caicki omia-
22 stans / ja ei Jesuksen oma. Mutta te tiedät-
te hänien kiusauxens: sillä nýncuun lapsi J-
säns cansa on / nýn on hän minun cansani

Evangeliumis palvelut. Sen minä toi-
won cohta teille lähettilävänä / cosca minä olen
asiari toimittanut. Mutta minä uscallan
HERKUan päälle / etta minä idzeän olen pian
sinne tuleva.

23 **W**aan / minun nähdäreni / olis tarpeelli
24 Unen teidän tygönne lähetä welje E-
paphroditusta / joca minun apulaisen / ja so-
fatiumparin / ja teidän myös Apostolin on:
joca minua hddas palveli: Sillä hän ikä-
25 wöidze caickia teisä / ja oli suruisans / etta te
hänien kipiäxi ciuisselet olitta / nýncuun hän jo
euolema kielis oliskin. Mutta Jumala ar-
mahti hänien päällens / ei ainoastans hänien
päällens / waan myös minun päälleni / etten
minä murhetta murhen pääille olis saanut.

26 Mutta minä olen hänien sitä pikemmän lä-
hettänyt / etta te hänien saiseta nähda / ja vast-
udest iloidzisita: ja minulla myös wähem-
bi murhetta olis. Nytto takaat händä HER-
27 rasa vastan / caikella ilolla / ja pitäät senkal-
taiset cunniasta. Sillä Christuren asian täh-
den olt hän nýn euolemata lähestynt / etta
hän wdhä kyllä hengens puoleen ajatteli /
waan olis minua teidän puolestaime pal-
wellut.

28 Vers. 9. (Corgoitanut) Tämä cunnia on Christurelle ihmisen luonnon puolesta tapahtunut: sillä ei jumalus aletta etiä ylö-
29 taita. Athanasius de Natur. humana suscepit contra Apollin. Excellus non exaltatur, sed caro Excelsi, & carni Excelsi donavit nomen, quod est super omne nomen. Hieronymus in hanc Epis-
tolam: Vnde rectius hic locus secundum humanam naturam in-
telligendus est, quam divinam. Idem Cyrilus Dial. 6. & August. contra Maxim. lib. 2. cap. 5. Nýncuun myös se sania: Echarisato, osotta / ja on sanottu: lahoitettu eli aurettu. v. 10. Maan alla) Ovat eadotetut / joca myös wiimeisnä päävänä Christurelle sen cunnian tekewät / ja tunnustavat hänien HERKU. v. 13. Jumala vaicutta) Tästä nähdän / etta ihmisen wapa ehio / wate-
wys ja wooma / ei kelpa mitän sihnen cuun hyvä on / ja hänelle au-
tuuderi tule: mutta mitä hän sihnen teke / nýn se on caicki Juma-
la. Aug. de grat. & liber. arbit. cap. 17. I ple ut velimus, ope-
ratur incipiens, qui in volentibus cooperatur perficiens. v. 14. E-
päilemätä Ette he Jumalaista vastan napisis eli nurisis / ei myös huikendelis uscos / kärsimätömyden tähden. v. 17. Jos minä uh-
ratisin) se on / jos minun wielä sentähden cuolla tähdis / etta
minä Evangelium ja Usoon cauria olen etta Jumalan pal-
welioiri ja uhrisi tehyte / nýn minä tähdon sen ilollatiedä / ja tei-
dän pitämäis minulle sen ilolla siroman.

III. LUCI.

30 Väriä Apostoleita pitä carvahaman / joca Laktia ja
Hymbrinsleickäusta saarnaisi / v. 1. Tiettävästi teh-
den / cutca oikiat hymbrinsleicatut ovat / v. 3. Apostoli sa-
no: jos jocu turva Laktiu ja éain wanhuscanteen / nýn
ei hän saa sitä tekemät olla / v. 4. mutta hän luke sen wan-
husoxi ja loaxi: etta hän sais sen wanhuscanden jocaruse
Uscost Christuren päälle / v. 7. Vaicka ei hän tásä täh-
dellinen ollut / nýn hän cuitengin sijä pystyi / v. 12. Denwo
nýn tekemän / ja oleman hänien seurajans / v. 15. Kirjoitta
wäärän Apostolitten / v. 18. ja oikiai Christituyin menion
ja elämän / v. 20.

PAICAT weljet / riemuitcas vielä
HERKUas: Etta minä teille yh-
25 dellä tarwalla kirjoitan / en minä
sijä sinut: sillä se teke teidän wah-

2 wahwemmar. Carwah tacat teitān coiril-
 da / carwah tacat teitān pahoilda thomiehil-
 dā / carwah tacat poisleickamisesta : Sillā me
 olemma se ymbārinsleickaus / joca Jumala-
 ta Henges paltvelemma / ja kerscamma mei-
 tām Christures Jesures : ja emme turwa
 lihaan. Ehkā minilla olis josta minā liha-
 sa kerscam. Jos jocu tahio lihaan uscal-
 da : minā paljo enāmin / Joca cadexande-
 na pāiwānā ymbārinsleicattu olen / ja olen
 Israelin Gansast Ben Jaminin fugusia :
 6 Hebreri Hebrereista : Lain jälken Pharis-
 us / kīswaudest Seuracunnan vainoja /
 wanhrscaudes / joca Laista tule / olen minā
 muhtetoin.
 7 Mutta minun woittori olen minā Chri-
 sturen tähden wahingorti lukanut : Sillā mi-
 nā luen caicki wahingorti / sen ylönpaldisen
 Christuren Jesuren minun HERkani tun-
 demisen sahēn / jonga tähden minā olen caic-
 ki wahingorti lukanut / ja ne raiscana pidān,
 9 Ettā minā Christuren woittaisin / ja hānesā ldyttaisin / ettei minun
 wanhrscauden Laista olis /
 waan joca tule Vscosta Christu-
 ren pāalle / nimittān / se wanhrs-
 caus joca Jumalalda Vscolle o-
 mistetan. Hāndā tutareni / ja hā-
 nen ylösnousemisens woima / ja
 kārsimisens osallisutta / ja tulen
 11 hānen cuolemans caltaiseli. Jolla
 minā myös hānen cuolluitten y-
 lösnousemises cohtawa olen.
 12 Einja ettā minā sen jo kāsittānyt olen /
 eli jo tāydellinen olen / mutta minā ahkeroid-
 zen siurest / ettā minā sen myös kāsittaisin /
 niqnuin minākin Jesures Christures kāsitet-
 ty olen. Minun weljeni / embā minā tai-
 dasanoa / ettā minā sen jo kāsittānyt olen /
 mutta minā sanon : minā unohdan sen euri-
 tacaperin on / ja wenytān minuni sen perān
 cuin edes on. Ja samon esteen pannun mā-
 rān jälken / sen callin tarvaran jälken / joca
 Jumalan cudzumisen cautta / ylhāldā Chri-
 stures Jesures ilmoitetan.
 15 Nijn monda cuin meistā tāydellista on /
 ajatecamme nijn / ja jos te toisin ajattelet-
 ta nijn andocat se Jumalan teilleme ilmoit-

ta. Guisengin ettā me yhden mitan jälken
 siinā waellamme / johon me soutunet olem-
 ma / ja ettā me yrimieliset olisimma.
Seuratcat / rackat welset / minua ja
 Seadzocat nijsā / joca nijn waeldarvat
 cuin te meidān idze nāitte : Sillā monda
 waeldarvat / joista minā jo usein olen teille
 sanomus / ja mykkīn itkein sanon / he owt
 Christuren Ristin wiholeset / voidenga lop-
 pu on cadoitus / ja heidān wadzans on hei-
 dān jumalans / ja heidān cunnians soutu
 heisse häpiäri / joca mailmällisia racasta-
 vat. Mutta meidān menomme on Tai-
 wahis / josta me Lunastajata HERra Je-
 susa Christusta odotamme / joca meidān
 heicon riuumimma kircasta / ettā se hānen
 kirkas riuumins caltainen olis. Sillā
 woimalla / jolla hān myös voi caicki idzel-
 lens alemmaiseli tehdā.

Vers. 2. Poisleickamisesta) Hān cudzu wādārat opettajat
 poisleickamiseli : sillā he opetti ymbārinsleickauren olewan tar-
 pellisen wanhrscautren / jonga cautta ihmisten sydāmet usesta
 poisleickatan. v. 3. & 4. Lihaan) Se on ymbārinsleickaureen / ja
 muihin ihmisten säätihin. v. 6. Nuhteroin) Ihmisten seas. v.
 12. Kästetin olen) Seon Christus on minun cudzumius ja andau-
 nut tulla armohons : hāndā minā mielessäni seuraaisin ja kāsittaisin.
 v. 15. Tāydellista) Ne joca ahkerudella ja toruudella
 Jumalata palvella tähivat. v. 16. Mitan) Nijn ettei tāmā
 ilmoitus olis useo etta hengellisikä yrimielisetä wasian.

IV. Lucu.

Apostoli neuwo pystymän puhdas Evangeliumin o-
 pis / v. 1. yrimielisteen / v. 2. laupiuteen / v. 3. iloon
 HERrasa / v. 4. Siwenteen / v. 5. Rucoureen ja ano-
 misseen / v. 6. ja muihin Christillisiin tapoihin / v. 8. Rist-
 ta heida heidān hywāin tecoin edest / ja sen awun edest / cuin
 he hānelle usein olit osottaneet erinomaisest Epaphrodi-
 tuksen cautta / v. 10. Päättö terwetyyllä / v. 21.

Minun rackat ja hanat weljeni /
 minun ilon ja minun Crimun /
 Volcat nijn HERrasa / minun rac-
 kani. Enodiat minā neuwon / ja
 Synthchesi minā neuwon / ettā he HER-
 rasa yrimieliset olisit. Ja minā rucoisen /
 simua minun toimellinen cumpanin / ole nijs-
 le arvullinen / joca minun cansani Evange-
 lumis kilvoitelle owt / Clemetin ja mui-
 den minun auttajaini cansa / joiden nimi elā-
 man Kirjas on.

Loitcat aina HERrasa / ja taas mi-
 lāna sanon : iloitcat. Oleon teidān si-
 weydenne caikille ihmisseille siettivä, HER-
 ra on läsnä / alkätkä murehtico / waan olcon
 teidān anomuxen caulis aslois Jumalasse
 siettawä / caikella rucoxella / pyhtämässä
 ja kijorella. Ja Jumalan Rauha / joca

Apostoli
 neuwo lu-
 suteen / vrt.
 mielisoteen
 ja muihin
 Christilli-
 siin tapoi-
 hin.

caiken ymmärryten ylidzékän / varjelcon teidän sydämen ja taiton / Christures Jeesures.

8. Yelä / rackat weljet / mikä tosi / mikä cunnialinen / mikä oikein / mikä puhdas / mikä sowelias on / ja mikä hyvin euliu / ongo jötacuta hyvä tapa ja ongo kytos / aja- / telecat nytä. Mitä te myös opitta / ja saita / ja eulista / ja nähnet oletta minusa / se tehtäät / nyt rathän Jumala on teidän cansan.

sen terran. Einyn etä minä lahoja pyy- / sin / waan ahkeroidzin sitä / etä teidän lugu- / san ylidzen vuotava hedelmä olis. Sillä / minulla on caicki / ja yldäkyllä / ja minä olen / täytetty / sitte cuin minä Epaphrodituxen / cansa sain sen cuin teidä minulle lähetetty / oli / malian hajun / otollisen ja Jumalalle / kelvollisen uhrin. Mutta minun Juma- / lan on teille andava hänen rikaudestans / caicki teidän tarpenne / Gunnias / Jesuxen / Christuren cautta.

10. Ytä minä olen suurest iloinen HER- / Drasa / etä te oletta taas virvonnem / minun tähdeni sureman / ehkä teidän joca- / paicas on kyllä suremista ollut / waan ei teil- / lä ollut tila : Embä minä sitä sentähden sa- / no / etä minulta jötäkin puuttui : sillä minä o- / len oppenut joisa minä olen / nishin tytymän. **11.** Minä taidan näyrä olla / ja taidan myös / cortia olla. Minä olen caikkis jocaidzelle / sowelias / taidan rawittu olla ja isota / hyö- / thyä ja kohthyä. Minä woin caicki / sen / cautta joca minun wälkeväri teke / Chri- / stus. Enitengin te teittä hyvin / etä te / minun murheni päässeenne otista.

Mutta Jumalalle ja meidän Isälelöl- / con kytos ijancaickisest ijancaickisehen / A- / men. Terwettäkät caickia Pyhää Christu- / res Jesures. Zeitä terwettäwäät ne wel- / jet / jötä minun cansani ovat. Zeitä ter- / wettäwäät caicki Pyhäät erinomattain ne jöt- / ta Keisarin perhestä ovat. Meidän HER- / ran Jesuxen Christuren armo olcon caickein / teidän cansan / Amen.

Kirjoitettu Romista / Epaphro- / dituxen cansa.

Vers. 3. Cumpanin) Tästä näkö / etä Paavallila on emä- / dä ollut / Nymenius Ignat. ad Philadel. ja Clemens Alex. Strom. lib. 3. hänen ja muista Apostoleista kirjoittavat. Lutherus tunne / etä hän täsä puhu joistavista hänen uscollisest tehestäns Evangeliumis / joca olis ollut ylinnäinen Piipa Philippis. v. cod. Etämän Kirjas) On Christus / johonga Jumala kirjoitta / ja on kirjoittanut eli valinnut caicki / joteca hän ijancaickisudest / odzonut uscowaisiri hänen päällens / ja siitä uscos postvädise- / riaina loppun asti. v. 8. Mitä tosi! Cosca caicki tehdän mitä / tämä tästä waati / jos sitte enä taita tehdäxi tulla cuin tämä / tästä waati / se luettacoon lisäri työri / ja myötäkö / muille. Ja nyt se tule wähemmäksi cuin / ei mitän.

Esipuhe P. Paavalin Epistolast Colosserein tygö.

Deuincuin Epistola Galaterein tygö / sopi Epistolalan cansa Romarein tygö / ja / iuri lyhytkäisest sen tätä / cuin se toinen leviämäldä opetta : nyt myös tämä Colosserein tygö / ja / jälöst sopisen cansa cuin Epheserein tygö kirjoitetti on / ja sen lyhytkäisest opetta.

I. Eugus / tätä Apostoli Colossereita / ja toivotta etä he Uscos pyysit ja endäsit / opetta myös / mitä Evangeliumi ja Uscos on / nimittäin / Wissaus/joca Christuren HERRAXI ja Jumalaxi tun- / nusta / meidän edestämme ristinnaulituki / joca mailmas tähänasti salattu oli / waan nyt hänen wircans cautta ju- / lissetti.

II. Waara hän heitä ihmisten opetuksit / joteca aina uscolle vastahacoiset ovat / ja nämä hän nyt selkiäst / kirjoittaa / ettei he eusian Ramatuus nyt kirjoitettu löytää / ja sangen taitavasti nytä nuhtele.

III. Neuvoo heitä / etä he kirkas Uscos hedelmäiset olisit caickinaisilla hyvällä tällä festenäns / ja kirjoit- / ta jocaidzen Säädyn omaisuudet.

IV. Euotta hän idzens heidän ruourijns / terwettä ja wahwista heitä.

P. Pawalin Epistola Colosse- rein tygö.

I. Lecu.

Pawali terveretä Colossereita / v. 1. sano cūllens hei-
dān Vscous Christuxen pāalle / ja kijitā sen edest Jum-
alata / v. 4. rucoile Jumalata / etta hān tahdoi wielākin
heitā fijā wahwista ja walista / v. 9. Sano / mitā armo-
ja hyvä tecō meile on Jumalalda Christuxen cautta o-
so tettu / v. 12. Mitā Christus Personans / v. 15. hānen
wircans / toimituxens ja hywām tecōins puoleston / v. 20.
Joca Evangeliumis ilmoittetut orvat / jonga palvelia
hān olt / sitk opettaman ja saarnaman / v. 23.

1. **A**wali / Jesuxen Christuren A-
postoli / Jumalan tahdosta / ja
2. **M**eli Timotheus. Pyhille ja
uscollissille veljille / joca orvat
Colossis.
3. Armo olcon teidān cansan / ja Rauha
Jumalalda meidān Isäldäm / ja H.E.Kral-
da Jesuxelda Christuxelda.
4. **M**E kijämme Jumalata / ja meidān
H.E.Kran Jesuxen Christuren Isä /
ja rucoilemma aina teidān edestān / siit-
cuin me ciulimma teidān uscon Christuren
Jesuxen pāalle / ja teidān rackauden caickia
5. pyhiä cohtan. Sen toivon tähden / joca
6. seille Tairwas tasselte pandu on. Tosta te
ennien sen totisen Evangeliumin saarnan
cautta ciuisselet oletta / joca teidān tygönne
tullut on / nijncuin myös caicken mail-
maan / ja on hedelmälinen / nijncuin teisäkin
hamast siitä pāiwäst / cuin te sen ciuisselet olet-
ta / ja Jumalan Armon totundes tunsiita,
7. Nijncuin te meidān rackalda cansapalwelial-
dam Epaphralda opista / joca teidān edestān
8. Christuren uscollinen palwelia on. Ja on meil-
le ilmoittanut teidān rackaudenne Hengesä.
9. Sentähden myös me / siitä pāiwästā
cuin me sen ciulimma / emme lacannet teidān
edestān rucoilemasti ja anomasi / etta te hānen
tahtons tundemisella täyteläisin caickinai-
ses hengellises wissaades ja toimes. Että
te otollisest waellaisitta / felvaten caikisa
11. **H.E.Kralle.** Ja hedelmäidzisitte caikisa
hyvisä töissä / ja caswaisitte Jumalan tun-
demises / ja wahwistetuxi tulisitte caikella
woimalla / hānen cunnians wälleyden
jalken / caikes kārsimises ja pistämie-
lishdes / ilon kansa. Ja kijitāt Isä / joca
meitā soweliari tehnyt on / osallisesti olempa
Pyhän perimiseen / walkeudes.

Joca meitā pimeyden Esivallasta pela-
sti / ja on meidān siirtänyt rackan Potans
waldacundaan. Jonga cautta meillä lu-
nastus on / hānen werens cautta / nimittäin / syndein anderi andamus. Joca nā
kymättömän Jumalan curva on / esiconen
ennen caickia luondocappaleita: Sillä hā-
nen cauttans orvat caicki luodut / joca Tair-
was ja maan pāällä orvat / nähkyväiset ja
nähkymättömät / Thronit ja Herraudet /
Wallat ja Hallituxet. Ne orvat caicki hā-
nen cauttans ja hānehen luodut / ja hān on
ennen caickia ja caicti orvat hānesä.

Ja hān on Ruumi / nimittäin / Seura-
cunnan Pää / joca on alci ja esiconen
cuolleista. Että hān caikisa edellä kāvis: ¹³
fillä nijen kelpais Isälle / etta hānesä ol s co-
conainen tāydellisyys asunut. Ja caicki olis
hānen cauttans idze cansans sōvitetur / cuin
maasa ja Tairwas ovaat : sillä hān teki we-
rens cautta ristin pāällä rauhan / idze caut-
tans.

GAt te olitta minun oudos ja wiholliset ¹⁴
Gymmärryrenne puolesta / pahoisa tōi-
sä: Mutta nyt hān on teidān sōvittanut ²²
Lihans Ruumisa / cuoleman cautta / etta
hān teidān saattais pyhäri / laittamatto-
mari ja mihtetomari hānen caswons edes,
Jos te muutomin uscosa physette / perustettu-
na / wahwana ja horsumattomania / Evan-
geliumin toivosta / jonga te ciulitta / joca
on saarnattu caickein luondocappalden edes
cuin Tairwan alla orvat / jonga / minä Pawa-
li / palweljari tullut olen.

Nyt minä minun tairwastani iloidzen / ²⁴
songa minä kārsin teidān edestān / ja sen pal-
lidzen Lihasani / cuin Christuren kārsimises
puuttui / hānen Ruumins edestā / joca on
Seuracunda. Jonga palweljari minä
tullut olen Jumalan saarnaviran cautta /
joca minulle teidān seasan annetti on:
Että minä Jumalan sana runsast saar-
naisin / nimittäin / siitä salaisudest / joca
mailman algusta ja sivecumista on salat-
tu ollut. Mutta nyt on hānen Pyhillens ²⁶ Ephel.3:9:
ilmoittetu / joille Jumala tahdoi sen julista
mingacaltainen tāmān salaisaden cunnial-

Pawalin
virca.

Ephel.3:9:

nen rickaus pacanoitten seas olis (joca on 28 Christus teisa) se cumian toivo. Jonga me ilmoittamme / ja caickia ihmisiä neu- wommie / ja caickia ihmisiä caickimaises wä- saudes opetamme / etta me jocaidzen ihmisen Christures Jesuress tähdelliseli saata- summe. Jota minä myös ahkeroidzen / ja sen waicutuxen jälken kilwoittelen / joca mi- nusa wäkerwästi waicutta.

Vers. 15. Etsioinen) Ei nijn etta hän on luonu Jumalan luonnon puolesita / mutta nijneun Ambrosius ja Chrysostomus tä- stä kirjoittavat / etta hän ennen caickia luondocappalita oli. v. 13. Päät) Ei usiammasti Seuracunnan päästää lueta / ei myös hanel- lä taidactan usiambara olla / etta hän caripäiseri töpelri tulis. v. 19. Tähdellisyys) Nimittämä / caicki Jumalan luonnon täh- dellisyys / nijneun cap. seq. v. 9. on. v. 24. Cuin Christuren tär- simises puuttui) Christuren tärsiminen on cahealainen : vri on cuin hän omasa luonollises ruumisans tärstye on / meidan son- deim ja lunastuxen tähden. Sen hän on yrinäns tärstyt / v. 63: 3. ja on Ristin päällä tähysty / Ioh. 19: 30. Hebr. 10: 14. Seitähden ei Pawali etta jocu muu meidan edestäm ole tärsi- nyti / nijneun hän todista / 1. Cor. 1: 13. Toinen on / cuin hän hengellisess ruumisans tärstyi / se on / hän Seuracunnans jäse- nis / josta hän Act. 9. pubi: Saul / Saul / miris wainor minua? Tämä tärsiminen ei lopu ennen wissmeistä päästä / ja ei tapabdu sondaan anderi andamisen tähden / mutta muiden hoođostosten tähden : tämä sano Pawali idze tähystävääs nijn paljo cuin hän osaans tule / Christuren Seuracunnan tähden / hänelle E- vangeliumita saarmatesans / etta hän sen caicca raketaisin ja wahwistetaisin.

II. Lucu.

Apostoli ilmoitta heille suruns heistä / etta he Christu- ren tundemises caswaistit / v. 1. ja ei siitä wilpistelis / v. 4. Philosophian eli ihmisten säädytin cautta / v. 8. Sillä heilä olti caicki Christures / v. 9. he olti hännes caisse- tut / v. 11. handatur ja nosnet / v. 12. hännen cansans elävä- pi tehdyt : etta he sencaltaisist säädyist wapat olisit / v. 13. Nijn myös nijistä / joca Latia waadeit / joca oli ainoastans wario Christureen / v. 16. Eli nijistä / joca ulcoccullaisudest opetit idze ajateldua nöyrityä eli hengellisyttä / ja nijn Päästä Christuresta harhaelit / v. 18 joca ainoastans oli muoto wissauteen / v. 22.

Minä soisim teidän tietävän sen fil- voituxen cuin minulla on teistä / ja nijistä joca Laodiceas owt / ja caikista nijistä / joca ei minun cas- wosani Lihasa nähet : Etta heidän sydä- mens saisit lohduturen / ja ljetetyri tulisit rackandes caicken rikauten / tähdellisess ym- märryyses / joca on Jumalan ja Isän / ja Christuren salaisuden tundemises. Josa caicki wissauden ja taidon tawa- rat peitettyt owt.

4. Mutta minä sanon / ettei jocu teitää wiette- 5. lis maleilla puheilla : Sillä waicka en minä Lihas läsnä ole / nijn minä euitengin Henges teidän tykönän olen / illoidzen ja nä- en teidän toimellisuuden / ja teidän wahwan 6. Usonna Christuren pääsle. Etta te myt HEKran Jesuress Christuren oletta wa- stan ottaneet / nijn waeldacat hännes / ja olcat hänneen jmaritesut ja raketut. Ja olcat usco-

sa pyhyvätset / nijneun te oppenet oletta / ja olcat runsast hännesä kytolliset.

Gadzovat ettei jocu teitää wiettele Philo- sophian ja turhain jaaritusten cautta / ihmisten opin ja mailmallisten säädytin jälken / ja ei Christuren jälken: Sillä hännes asu,

ruumillisest coco jumaluden täh- dellisyys. Ja te oletta hännesä tähdelliset / 10 joca caiken Herrauden ja Esivallan pää- on.

Jonga cautta te myös ymbärinslei- catut oletta / sillä ymbärinsleicauksella joca käsittä tapahdu / syndisen ruumin poispante- misen cautta / lihasa / nimittämä Christu- ren ymbärinsleicauksella : Sijna / etta te 12 hännen cansans oletta Casten cautta handa- tut. Josa te myös ylösnesnet oletta uscon cautta / jonga Jumala waicutta / joca hännen erolleista herättänyt on.

Ja on teidän hän- 13 Ephes. 2: 1. nen cansans eläväri tehnyt / cosca te synnisä cuollet olitta / ja teidän lihanne esinahas.

Ja on meille caicki synnit anderi andanut. Ja on pois pyhkinyt sen käsikirjoituxen / joca 14 meitä wastan oli / joca säädytin cautto tulsi / ja oli meille wastahacoinen / sen hän kesseldä poissotti ja ristimaul dži. Ja on itsunut 15 wallitukret ja wäkerwydet / ja voi heidän nä- kywin / ja sat heistä wotien cunnian idze cauttans.

Nein alkåt sijs saldico yhden- 16 Nijn myös nijistä joca Latia waadeit.

Gän tehdä oma tundo ruast eli juomast / taicka määräthyistä pyhäpäiväistä / ei udesta Eunista / eikä Sabbathista. Jotca olti 17 tulewaisen warjo / mutta idze ruumis on Christures. Alkåt sal- 18 dico teidän palcan kenengän poistemma- ta / joca oman ehdon jälken waeldawat / nöryrdes ja Engelein hengellisydes : Jotta ei hän coscan nähyt ole / ja on turhan hännen lihallisess mielesäns paissut. Ja ei hän pidä händäns Päästä / josta coco ruumis / jase- nistä ja raadioista saa wäkerwyden / ja toinen toisesans coesa rippu / ja nijn sijna lisämises caswa / cuin Jumala anda.

Nein etta te jo oletta Christu- 19 Eli oma a- ren cansa mailman säädyistä cuollet : miri te sijs teitän annat- te säädyillä solmita / nijneun te

21. **wielā mailmas eläisitte?** Jotca
sanowat: Älä siihen rupe. Älä tå-
tå maista. Älä sitå pitele. Jotca
cuitengin caicki culumises huc-
kuwat/ ja ihmisten käsityt ja opit
owat. Joilla kyllä wiissauden
muoto on / idzewalitus hengelli-
sydes ja nöryydes/ ja sentähden/ et-
tei he ruumistans armahda / eikå tee lihal-
lens hänen cunniatans hänen tarpeisans.

Vers. 4. Puhella) Jotca järki ja toimi seitäri ja wah-
wari duomidze / niineuin se oppitodistä ja ihmisen omast anflost.
v. 8. Philosophian) Jotca tapahuu/ cosca Uscor astois enäm-
min niissä perusturis ja todifuris riputan/ cuiu Philosophia ja
omast järjestötetut oват/ cuiu Jumalan seitäti sana uskoran ja
seuratan. Mutta cosca Jumalan sana caickein totisna pidetään
ja ei sitä selitetä etiä ymmärrättää lännen jälken/ mutta niineuin
sanat saldiwat / etiä Philosophia on ainoastans coetuslinna
apuna/ etiä sen cautea Jumala sana seitemin ja paremmin
ymmärettäisiin/ ja niin ei Philosophialda kengän pettetä/ mutta
Jumala sana terveellisembään ymmärryyteen autetan. Paidi-
stää/ on myös Philosophia callis Jumalan lahti/ ja ei vloncad.
jottapa/ niimieän / coscase oikias arwoos pidetään/ cosca hä-
vystä rasiolais/ niissä astois cuiu hännelle erinomattain tulevat/
ja ei omista idzessens hallitusta Pyhäss Ramatus/ mutta vystä
vöyränä piisana. Lege etiam Clement. Alex. Strom. lib. 1. v. 9.
Hones/ se on/ Inhmillisess luonnossans Athanasius de Nat. hum.
suscepta contra Apoll. Cyrill. lib. 2. ad Reginas, v. eod. Kuu-
millisest August. Ep. 57. Non quod corpus sit Deus: sed corpora-
liter dictum est, quia & in Christi corpore tanquam in templo
habitat Deus. v. 10 Täydelliset) se on/ cosca teillä Christus on/
silloin teillä on caicki/ niin ettei teidän enämbi tarwita joacuta
edzimän. v. 14. Räätärijoituren) Ei ole mitä vastan mitän
niin corva/ cuiu meidän omatundom/ jolla me niineuin omalla
kirjoituxella wortetan/ cosca Lat. ilmoitta meidän sondim/ jo-
sta tämä kirjoitus kirjoittetu on/ mutta Christus ristilläns mei-
dän caikista sencalaisista pelasta/ ja aja Pertekien synnin kansa
pois v. 23. Cunniatans) Jumala tahto etiä ruumis pitä cunnas
pidettämän/ se ou/ hänen pitä oleman hänen elaturens / waat-
tens/ etc. mitä hänen tarwidze/ ja ei pidä vlonpaldissella paastolla/
työllä/ valwomissella eli mahdotonalla puhtaudella turmelta-
man/ niincuin ihmisen oppitee.

III. LECU.

Apostoli neuwo heitå/ etiä cosca he olit Christuxen can-
sa cuolliust nosinet/ v. 1. cuolettaman lihans/ v. 5. ri-
suman wanhan ihmisen himoinens/ v. 8. ja tekemän id-
jens vdei ihmiseksi caikis Christillisä tarwois/ v. 10. ermo-
mattain rackaudes/ v. 14. ja Jumalan sanan harjoitu-
xes/ v. 16. Erinomattain neuwo hänen pariseundia/ v. 18.
lapsia ja wanhembita / v. 20. palvelioita ja Herroja/
cuunga heidän tule toinen toisens kansa elä/ v. 22.

1. **O**s te Christuxen kansa ylösno-
sielä oletta/ niin edzikäti niytä cuiu
ylhällä owat/ eusa Christus istu-
2. **J**umalan oikalla kädellä. Pyr-
kikäti niiden perän cuiu ylhällä owar/ ja ei
niiden perän cuiu maan päällä owar: Sil-
lä te oletta cuoslet / ja teidän elämänne on
kätketty Christuxen kansa / Jumalasa.
3. **M**utta cosca Christus/ teidän elämän ilmo-
teturi tule/ silloin tekin hänen kansans cun-
niasia ilmoitetan.
4. **P**rinu millisille isämissille/ etiä silmäni edes
palvellessi niineuin ihmisten miedä nouatin/
waan sydämen yriletaisides/ ja Jumalan
velgosa. Caicki mitä te teette/ se tehkäti sy-
dämetän/ niineuin HERkalle/ ja ei ihmi-
sille. Ja tiekäti etiä te saatte HERkralda
perimisen palcan: sillä te palweletta HER-
ra Christusta. Mutta joca wäärin teke/ sen
5. **P**rin cuolettacat sentähden teidän jäse-
nen/ joca maan päällä owar / huo-

ruus/ saastaisus/ häpiälinnen himo/ rietta ha-
laus ja ahneus (joca on epäsummalain palive-
lus) Tongatahdenn Jumalan wiha epäuscoi-
sten lastien päässe tule. Jotca tekin muinen
waelstita/ cosca te niissä elittä.

Mutta pangat pois teistän caickeinänen
wiha/ hirviusus / pahuus / pilka / ilkiät
sanat teidän suistani/ alkäti walehtelco leste-
nän. Poisrjysucat teistän wanha ihmisen
tecoinens/ Ja pääßen pukecat usi/ joca hä-
nen tundemiseens udistetan/ hänen enwans
jälken joca sen luonut on. Eusa ei ole Gre-
kiläinen/ ei Judalainen/ ei ymbärinsleis-
taus/ ei esinahca/ ei Barbarus/ ei Schyta/ ei
oria/ ei wapa/ waan caicki caikisa Christus.

Nijn pukecat sijis teidän niineuin Jumalan
walitus/ pyhäät ja rackat / sydämelises lan-
piudes/ ystäwydes/ nöryydes / hilja/ sudes
ja kärsimises. Ja kärkitäti toinen toistani:
ja andexti andacat toinen toisellen / jos jolla-
kin on kannetta toista vastan. Niineuin
Christus teille on andexti andanut / niin
myös tekin tehkäti. Mutta ennen caikia pu-
kecat pääslenne rackaus/ joca on täydellisy-
den side. Ja Jumalan rauha hallitseen
teidän sydämisän/ johonga te eudzufut olet-
ta / yhten ruumisen. Ja olcat kytolliset.

Asuan Jumalan sana runsast teisä/ ca-
kessa wiissaudella. Oppetacat ja neuvoat
teistän keskenän/ Psalmeilla ja kytosvirfillä/
ja hengellisillä lauluilla / weisaten armon
cautta HERkalle teidän sydämenanne. Ja
caicki mitä te teette puhella eli työllä/ niin teh-
käti caicki HERkan Jesuksen nimeen/ ja kyt-
tätkäti Jumalata ja Isä hänen cauttans.

WAlmot / olcat miehille alammaiset
HERkasa / niineuin coetuslinnen on.
Miehet/ racastacat teidän waimosan/ ja al-
käti olco tylyt heitå vastan.

L8 Alpset / olcat cuulaiset wanhimil-
oden caikisa : sillä se on HERkalle hy-
win otollinen. Isät/ alkäti lehoittaco teidän
lapsian/ ettei he araxi tulis.

PAlweliat/ olcat cuulaiset caikis teidän
Prinu millisille isämissille/ etiä silmäni edes
palvellessi niineuin ihmisten miedä nouatin/
waan sydämen yriletaisides/ ja Jumalan
velgosa. Caicki mitä te teette/ se tehkäti sy-
dämetän/ niineuin HERkalle/ ja ei ihmi-
sille. Ja tiekäti etiä te saatte HERkralda
perimisen palcan: sillä te palweletta HER-
ra Christusta. Mutta joca wäärin teke/ sen

Rom. 6: 4.
Ephes. 4: 22
Ja neuvo-
tan caickei
Christilli-
sijan tapoi-
hin ja hy-
wijn töihin

1. Cor. 10:
31.

Neuvotan
erinnomat-
sain paris-
cundia.

Lapsia ja
wanhem-
bita.

Palvelioita
ja Isänni-
itä.

pitā saaman sen jälken cuin hän wåärin teh-
nyt on: sillä ei pidä muotoa cadzottaman.

Sämmät/ se cuin oikens ja cohius on/
Antun esottacat paltvelioille / tietet etta
teilläkin on HERRa Taitwas.

Vers. 1. Edzität nistä cuin ylhällä orvat) Ei tämä ylhällä oleminen ole jocu paicka Taitwas/ mutta cuin muutoin cortia/ taitvallinen ja hengellinen on: nijneuin Jumalan waldaunda/ joca on uscos/ udes elämäs/ wanhuscaudes/ rauhas ja ilos/ Pohjä Hengesä Rom. 14: 8. Nijneuin myös seurawaisstähän/ dan/ joisa hän sen wanhan ihmisen riisumiseri ja uden ihmisen puutemiseri cudzu. Athanas. orat. contra Sabellij gregales: Discant igitur sursum illud & in alto esse, non corporaliter dux-
tata audiendum: sed novâ ratione intelligendum esse. Quoniam talia dicta non in loco quopiam constituant Dominum in subli-
nai, &c. Sed majestatem invisibilis deitatis sublimitatem vocant.
b. 14. Täydellisoden sive) Nijn cudzutan rackaus / etta hännen cauttans Christiht yhdes rippuvat / nijneuin coconaises ja täydellises ruumis/ jonga cautta rjta ja eripuraisus catke ja sär-
jetän. b. 15. Jumalan rauha hallitcon) Se on/hän olcon teidän opettajan/ ja warjelcon teitä eastes kiusaures/ ettei te Jumala-
ta vastan nurisis/ mutta luotaisit idzen hännen päällens.

IV. LUCU.

Apostoli neuwo rucoileman ja kijtämän/ erinomattain Evangeliumin menesthyen edest / v. 2. etta he myös eläisit toimellisest uscomattomain cansa/ v. 5. Eupalähetä Tythicuren ja Onesimuren sanoman/ cuinga hännen tädens tåy/ v. 7. Päättä terwetylä/ v. 10.

Lecat alinomaisest rucoixisa /
valwoin nysä kijtoxella / ja ru-

Roilcat meidängin edestäm/ Että

Jumala meille sanans oiven a-
wais/ Christuren salaisutta puhuman/ ion-

gatähden minä myös sidotti olen: Että mi-
nä sen julista sin/ nijneuin minun puhua tu-

lis. Waledacat wissast nytiden cansa cuin ulcona orvat/ ja asettacat idzen ajan jälken.

Teidän puhen olcon aina sowelias / ja suo-
lalla secoitettu/ etta te tiedäsitte/ cuinga tei-

dän pitä jocaista vastaman.

Elikista minun menoistani pitä Tythicu-
ren/ sen rackan weljen ja uscollisen pal-
welian ja apulaisen HERrasa/ teille tiettä,

wåri tekemän. Jonga minä fidvarsten läh-
etin/ etta minä saisin tietä cuinga teidän kå-
ten tåy/ ja etta hän teidän sydämenne loh-
dutais: Unna Onesimuren/ uscellisen ja
rackan weljen cansa/ joca yxi teistä on. Cuin-
ga caicci tåallä orvat/ he teille tiettarwåri te-
kewät.

Nristarchus minun cansafangin / ter-
wettä teistä/ ja Marcus/ Barnabaren

newa/ joista te muutamat kåsthy saanet olet-
ta/ ja jos hän tule teidän tygon/ nijn ottacat
håndå vastan. Ja Jesus/ joca Justuxeri
cudzutan/ jotca ymbärinsleickauresta orvat.

Nämät ainoastans orvat minun austajani
Jumalan waldaundaan/ jotca minulle loh-
dutuxeri ollet orvat. Zeittä terwettä Epa-

phras/ joca on Christuren paltvelia yxi tei-
stä/ ja rucoile ahkerast teidän edestän/ etta te

täydelliset olisita/cakella Jumalan tähdolla
täytetyt. Sillä minä todistan hänestä/ etta

hän suuren kijwanden teistä pitä/ ja nystä joc-
ca Laodiceas ja Hierapolis orvat. Zeittä ter-
wettä Lucas Lädkäri/ se rackahin/ ja Demas.

Terwettäkät welsjä Laodiceas/ ja Näm-

Phat/ ja sitä Seuracunda cuin hännen
huonesans on. Ja cosca tämä Epistola on

teidän edesänne luettu/ nijn laittacat etta se
Laodiceangin Seuracunnas luetaisi/ ja et-

ta tekin sen Epistolän lukisitte/ joca Laodicea-
sta on. Ja sanocat Archippurelle: pidä wi-
rastas waari/ jongas HERrasa saanit o-

let/ ettas sen toimitat. Terwetylä minun/
Pawalin/ kädelläni. Muistacat minun si-

teidäni. Armo olcon teidän cansan/ Amen,
Kirjoitettu Romista Tythicuren ja
Onesimuren cansa.

Terwetyl-
tet.

1. Tim. 4:
11.

18

Esiyuhe P. Pawalin Edellisest

Epistolast Thessalonicerin tygo.

Almän Epistolan kirjoitta P. Pawali erinomaisest rackaudest/ ja Apostolisest su-
rust: sillä hän kijtä heitä tähdes ensimäis Lugus/ etta he olit haneldå Evangeliumin sencaltaisella to-
della vastan ottanet/ etta he wainos ja waiwas sijä pystit/ ja olit eakille näytäneet Uscons. Ja olit
Indalaifilda / heidän omilda langoidans/ waino tärfinet/ nijneuin Christus ja hännen Apostolins:
Nijneuin hän idzeikin heidän tykönäns tärfinyt oli/ heille opixi/ ja oli pyhä elämäri heidän tykönäns pyänyt. Sijte
kijtä hän Jumalata/ etta hännen Evangeliumins saaria oli sencaltaisen hedelmän heidän tykönäns saattanit.

III. Osotta hän hännen ahkerudens ja suruuns/ ettei sencaltainen hännen työns/ ja heidän kijtettäpä aleuns/ pitänyt
Perkeleen ja hännen Apostoleins cautta/ ihmisten opilla turmelieman. Sennähden oli hän Timotheuxen ennen hei-
dän tygöns näitä ilmoitraman lähetänyt. Ja kijtä Jumalata/ etta selöyttin heidän tykönäns oikein tapahdunen/
ja toivotta etta he wield hyödyist ja lisähnyist.

IV. Neuwo hän heitä syndä cawahtaman/ ja toinen toisellens hyvä tekemän. Wasta myös heidän kysymy-
peens/ cuin he Timotheuxen cautta haneldå kysynt olit/ cuollutten ylösnosemisest: jos he caicci yhää haava e-
lickä toinen toisens jälken ylösnosemuat?

V. Kirjoitaa hän wimiesestä pääwästä/ cuinga se picaisest ja diksi tulewa on. Anda heille muutamat carpelliset
säädyt/ muita hallita/ ja cuinga heidän toinen toisians opettaman/ ja toinen toisens cansa elämän pitä.

Neuwotan
enroureen
ja tijoreen.
Luc. 18: 1.
Eph. 6: 18.
1. Thel 5:
17.

Toimelli-
fest useo-
matommain
cansa elä-
män.

Mitä Apo-
stoli tasa
Epistolast
opetta.
1. ja 2. Lu-
guus.

3. Lugus.

4. Lugus.

5. Lugus.

B. Pawalin Edellinen Epistola

Thessalonicerin thygō.

I. LUCU.

Pawali Siluanus ja Timotheus,
Thessalonican Seuracummalle
Isässä Jumalas / ja HERras
Jesukses Christukses.

Armo olcon teidän canjan / ja rauha Ju-
malalda meidän Isäldäm / ja HERralda
Jesurelda Christuelda.

Me kytämme aina Jumalata caickein
Teidän edestän / ja muistamme lakkamat
meidän rucourisam teitä : Ja muistamme
myös teidän tecojan uscosa / ja teidän töitän
rakaudes / ja teidän kärsimistän toivosa/
joca on meidän HERram Jesuren Christu-
ren päälle : Jumalan ja meidän Isäm edes:
Sillä/rackat weljet/Jumalalda racastetut/
me tiedämme cuinga te walitut oletta. Että
meidän Evangelium on teidän tykönämme
ollut / ei ainoastans sanoisa/waan sekä wäes
että Pyhässä Hengessä / ja wahwas lujides/
cuin te myös kyllä tiedätte / mingäcaltaiset
me teidän tykönän teidän tähden olimma.

Ja te oletta meitä ja HERra/seuraman
ruvennet / ja oletta sanan mones waiwas/
ilolla Pyhässä Hengessä vastanottanet : Nijn
että te oletta tullet opixi catkille uscollisille
Macedonias ja Achajas : Sillä teistä on
HERran sana ulos cajahstanut / ei ainoas-
tans Macedonias ja Achajas/mutta myös
jocapaisas on teidän uscon Jumalan thygō
cäulunut / nijn ettei teistä tarvita jocautua
sanoman. Sillä he idze ilmoittarvat teistä/
mingäcaltainen tulemus meillä on ollut tei-
dän thygōne / ja cuinga te Jumalan thygō e-
päjumalista käättyt oletta/elärvätä ja totista
Jumalata palveleman : Ja hänén Poicans
Tariusta odottaman / songa hän on tuollei-
sta herättänyt / Jesuren / joca meitä tulterai-
sesta wihaista vapakta.

II. LUCU.

Apostoli muistutta heille / cuinga uscollisest ja viriäst
hän oli heille Christuksen Evangeliumita saarnan.

nut/v. 1. Käitä taas Jumalata / etta he hänén olit wa-
stanottanet / ei nijncuin ihmisen/waan (nijncuin se oli-
kin) nijncuin Jumalan sanan / jongatahdent he myös
paljo kärinet olit/ v. 13. Sano tahtonens tulla heidän
thygōns/mutta hän estettä Satanalda/v. 17.

Sillä te idzekin tiedätte / rackat
weljet / meidän tulemisem teidän
thygōn / ettei se ole turha ollut.
Waan nijncuin me ennen kärinet
olemma / ja me Philippis häväistin (nij-
ncuin te tiedätte) cuitengin olimma me rohkiat
meidän Jumalasam / puhuman teille Juma-
lan Evangeliumita / suures tilwoittemi-
ses. Sillä ei meidän neuwom ollut erytyres
eikä saastaisudes / ei myös carvalures.
Waan nijncuin me Jumalalda coetellut o-
lemma / ja meille on Evangelium uscottu
saarnata / nijn me myös puhumma. Ei
nijn etta me tahdoissim ihmissele felvata/
waan Jumalalle / joca meidän sydämemme
coettele.

Sillä embä me coscan waeldanet liudail-
la sanoilla (nijncuin te tiedätte) engä ah-
neuden tilalla / Jumala on fishen todistaja.
En me myös ole ihmisdä cuumala pyytänet
eikä teildä eikä mulda. Vaicka meillä olis-
kyllä walda teitä rasitta / nijncuin Christu-
ren Apostoleilla / cuitengin olemma me ollet
hienot teidän cansan. Nijncuin jocu imettääjä
lapsens hellikeinä pitä / nijn oli myös meidän
sydämem halu teishin/jacaman teille / ei ainoas-
tans Jumalan Evangeliumita / mutta
myös meidän hengem : sillä te oletta meille
rackari tullet.

Emuistatte / rackat weljet / meidän
thyöm ja waiwam : sillä yöllä ja pää-
wäällä me thyötä teimme / etten me ketän teistä
rasittais / ja saarnaissim Jumalan Evange-
liumi teidän edesän. Sisken te oletta tod-
istajat / ja Jumala / cuinga pyhäst / oiliast ja
nuhtettomast me teidän tykönän (joca u-
scotta) waelsimme. Te tiedätte / että me /
nijncuin Isä lastans olemma jocasta teitä
neuwonet / lohduttanet ja todistanet : Että
te otollisest Jumalan edes waelaisitta / jo-
ca teitä hänén waldacundaans ja cunniaans
eudzunut on.

SEntähden me myös lakkamat kytämme
Jumalata / että cosca te meidä saitte

Ministut-
tar cuinga
hän oli heil-
te Evange-
liumita
saarnan-
nut.
Act. 16: 22.

Act. 20: 34.
2. Thes. 3: 8

Cuinga he
sen olti wa-
stanotta-
uet / ja mitä

he sentäh-
den kärst-
nes owar-

sen jumalisen saarnan sanan / nijn et te sitä
ottanet nýncuin ihmisen sana / waan (nýn-
cuin se myös totisest on) nýncuin Jumalan
sanan / joca teisa uscollis svaicutta. Sil-
lä te oletta tulleet / rackat weljet / Jumalan
Seuracunna Judeas tarwoittajari / Chri-
stures Jesuress / etta te oletta ne kärsinet
suuri teidän omilda langosldan / iota he o-
war Judalaishilda kärsinet. Jotca tapoit
HERKran Jesuren / heidän oman Prophe-
tans / ja owar meita wainonnet / jotca ei
Jumalalle kelpa / ja owar caikille ihmisse
wastahacoiset. Jotca meidän fieldärwät
pacanoille puhumast / jolla he autuari tulisti
etta he aina heidän syndins täytäisit : sillä
wiha on jo peräti heidän päällens tullut.
Sano tah-
tonens tul-
la heidän
tygöns/
mutta hän
eli estey-
tt.

17 **G**itta me / rackat weljet / sijtte cuin me
hetlexi olemma teildä poistemmatut /
nähyvistän ja emme sydämestän / nijn me o-
lemma sitä enämmän suurella halulla
riendän teidän caswojan näkemän. Sen-
tähden tähdoimma me tulla teidän tygönnie
(minä Pawali) jo tähdesti / mutta Sata-
nas esti meita. Sillä / mikä on meidän toi-
wom taicka ilom / eli meidän kerseauxenne
20 Eruunu ? Ettekö te ole meidän HERKran
Jesuren Christuren edes hänien tulemisse-
sans ? totisest te oletta meidän cunniamma
ja riemumma,
Vers. 7. Raskita) Nimitän / palcan anomisella / meidän
saarnam edest.

III. LUCU.

Apostoli sano lähetänens Timotheuxen heitäh lohdut-
tamani heidän murhesans / v. 1. Ningä ilon ja loh-
dutuxen hän sai Timotheuxen ilmoituxest / heidän usco-
stans / rackaudestans ja wahwudestans / v. 6. Tähto tul-
la wielä terran heidän tygöns / etta HERKra heitäh rackau-
des ja pyhäs elämä hänien pääväns asti tukeis ja wah-
wissais / v. 11.

1 **E**ntähden / en me saanet sitä enä
2 **T**oijywyttä / waan olemma mielisy-
net jaámän Athenaan yrinäns. Ja
laidetimme meidän welhem Timotheuxen / Ju-
malan pälvelian / ja meidän apulaismen
Christuren Edangeliunmis / wahwistaman
ja lohduttaman teitäh teidän uscosan : Ettei
joen näissä waiwoissa heikenis : sillä te tiedät-
te etta me olemma sitäwarten pannut. Ja
cuin me olimma teidän tykönän / nijn me sen-
teille sandimma / etta meidän piti waiwa-
kärsimän / nýncuin te tapahunengin tiedät-
te. Sentähden en taimus minä enämbi o-
dotta / mutta lähetin tutareni teidän u-
scoan / ettei kiusaja olis teitäh kiusamnit / ja

nijn meidän työmmme olis turhori tullut.
Gitta cosca Timotheus teidän tykönne
palais / ja ilmoitti teidän uscon ja rac-
kauden / etta te aina meita caikella hyväällä
muistatte ja halajatte meita nähdä / nýncuin
mekin teitäh. Silloin me saimma teistä / rac-
kat weljet / lohdutuxen / caikessa meidän wai-
wasam ja tuscasam / teidän usconne tähden.
Sillä nyt me elämme / etta te HERKra py-
sytte. Ningä kytöten sisä me taidamme Ju-
malalle anda teidän tähdenne / caikesta tästä
ilosta cuin meillä teistä meidän Jumalam e-
des on. Me rucoilemma yötä ja päävää ahke-
rast / etta me teidän caswon näkisim / ja täye-
käsim / jos teidän uscostan jokakin puuttuis.
Mutta idze Jumala ja meidän Isäm / ja
meidän HERKram Jesus Christus / asetta-
con meidän tiem teidän tygon. Mutta
HERKra lisätkön teitäh / ja andacon rackauden
täydellisyden olla teidän seasan / ja jocaista
cohfan (nýncuin mekin teille olemma) Et-
ta teidän sydämien wahwistettu ja laittama-
toin olis pyhydes / Jumalan edes ja meidän
Isäm / meidän HERKran Jesuren Christu-
ren tulemises / ynnä caiclein hänien pyhäins
cansa.

Vers. 3. Sitäwarten pannut Se on ei setaidatoisin olla. v.
10 Teidän uscostan Epitää seura / ettei Pawali ole tähde-
lisest kirjoittanut eli opettanut / mitä Thessalonicerit heidän au-
tundens puolesta tarwidzit : sillä ei hän sano yhtään uscon cap-
valda heilä puuttuvan / josta hän vielä heitäh rackau-
des ja pyhä elämä hänien pääväns asti tukeis ja wah-
wissais / v. 11.

Apostoli neuwo heitäh Chrissilliseen menoona / sijatengin
wäldämän salarvuoteutta / oleman rackat toinen ro-
sellens / ja ei toinen toistans fortaman / hiljaisuteen / ja käs-
tens tällä idzens elättämän / v. 11. opetta heidän cohulli-
sest enoluuta murhettiinan : sillä he nouservat jällens / v.
13. ilmoitta enoluitten nousemisen menon / v. 15.

Gittä Jelä / rackat weljet / rucoilemma
me teitäh / ja neuwoimme HER-
Kras Jesuress / nýncuin te meildä
ciullet oletta / cuinga teidän
waeldaman ja Jumalalle kelpaman pitä : et-
ta te täydellisemäxi tulisita : sillä te tie-
dätte ne käslyt / jotca me HERKran Jesuren
cautta teille ammimma : sillä se on Jum-
alan tähö / teidän pyhydenne / etta te huo-
rusta väldätte / ja etta jocainen pidäis hän-
nen astians pyhydes ja cunnias. Ei himoin
halauxis / nýncuin pacanat / jotca ei Ju-
malasta mitän tiedä. Ja ettei yhtän s-
orrai

Mingä
lohdutuxen
hän sai Li-
motheuxen
ilmoituxest.

Rucole-
etteä HER-
ra heitäh e-
nämäts / ja
loppun asti
wahw-
stais.

Neuwatan
Chrissillie-
seen elä-
mäts.

sorrais eikā pettāis wehens jōsacusa asias:
6 Sillā idze HERa on caick ein nāiden co-
staia / cuin me teille sanonet ja todistanet o-
7 lemma. Sillā ei Jumala ole meita euđzunut
8 suastaisuteen/waan pyhyteen. Joca sīs ylōn-
cadzo/hān ylōncadzo/ ei ihmistā/ waan Ju-
malan/joca Pyhān Hengens teihin anda-
nut on.

9 **M**utta welhellisest rackaudest ei minun
10 Starwita teille kirjoittaman: sillā te o-
letta idze Jumalalda opetetut racastaman
toinen toistanne. Ja sen te myōs caikille
welville teette/jotca coco Macedonias orwat.
11 Mutta me neuwomme teitā/rackat weljet/
ettā te wieldā tāydellisemmāxi tulisitta: ja
pyhtākāt olla lewolliset/ ja ottacat waari o-
mista ascareistanne / tehden tyōtā kāsillān/
12 niñcūin me kāstenet olemma. Ettā te idzen
cunnialisest ulconaisien cohfan kāytāsittē/
ettet te mitān heildā tarwidzis.

13 **L** N me myōs tahdo teildā salata / rackat
14 Weljet/njstā jotca nuckunet orwat/ ette
te murehdis niñcūin muut/ joilla ei toivo
ole: Sillā jos me uscomma ettā Jesus on
cuoluit ja ylōsnosnuit njn on Jumala myōs
ne/ jotca nuckunet orwat/ Jesuxen cautta e-
destuopa hānen cansans.

Sillā sen me sanomma teille niñcūin
HERan sanan: ettā me jotca elāmme ja
jälken jādāmme HERan tulemisseen/ emme
suungan enmātā njtā jotca nuckunet orwat:
16 Sillā HERa astu alas Taiwast siurella
humulla/ ja ylōmmäisen Engelin ānellā / ja
Jumalan Basunalla/ ja enollet ensin Chri-
stures ylōsnousevat. Sijtte me jotca elām-
me ja jälken jādāmme/ femmatam heidān can-
sans ylōs pilvihin/ HERa wastan tuu-
lihin/ ja njn me aina HERan cansa olem-
ma. Lohduttacat sīs teitān kessendān nāil-
la sanoilla.

Vers. 12. Tarwidzis) Se on elātādat idze teitān/ ja alkātā
muuden eanlas rippuco/ niñcūin laiscat Mungit/ terjhāt ja
maan juoxiat telewāt/ jotca orwat kelwottomat ihmiset/ ja ne
uscitomat pahendawat.

V. Lucii.

Apostoli yihu wijmeisestā pāivāstā/ ja eikāst walmistu-
rest sihēn/v. 1. neuwo heitā rackauneen ja rauhalli-
suteen/heidān opettaitans wastan/v. 12. ja erinomaisiin
hywihin tapoihiin/ jocaisfa wastan/v. 14. pāattā sijtte toi-
woturella ja terweihyellā/v. 23.

1 **M**utta aigoista ja heitā/rackat
weljet/ ei teille starwita kirjoitta-
2 man: Sillā te idze tiedätte/ ettā
HERan pāivā on tulewa njn-

cuin waras yōlā : Sillā cosca he sanowat-
nyt on ranha/ ei ole mitān hātā/ filloin cado-
tus lange alkis heidān pāllens/ niñcūin ra-
scian waimon tipu/ ja ei he saa paeta. Mut-
ta te/rackat weljet/ ettepā te ole pimeydes/
ettei se pāivā teitā kāsillās niñcūin waras.
Te olettā caicki walfiuden ja pāivān lapset.
En me ole yōsta engā pimeydestā,

Tin alkām sīs maateo niñcūin muut.
16 Ywaan olcam raitit ja walpat: Sillā
17 jotca macawat/ ne yōlā macawat/ ja ne jot-
ca juoxis orwat/ ne yōlā juoxis orwat. Mut-
ta me jotca pāivān omat olemma/ meidān
tyle raitit olla/ puetetut uscon ja rackauden
rindaraudalla/ ja toiwon rautalakilla/ au-
tuuteen. Sillā ei Jumala ole meita pannut
9 wihaan/ waan autuutta omistaman/ mei-
dān HERan Jesuxen Christuxen cautta.
10 Joca meidān edestām cuollut on/ ettā/ jos
me walwom eli macam/ me hymā hānen can-
sans elāsimme. Sentāhden neuwocat tei-
tān kessendān/ ja raketcat toinen toistan-
niñcūin te myōs teette.

Mutta me rucoilemma teitā / rackat
12 Weljet/ ettā te ne tundisitta/jotca teidān
seasan tyōtā tekewāt/ ja teidān Esimiehenne
orwat/ HERasa/ ja teitā neuwovat. Pi-
tākāt heitā sitā rackambang heidā secons
tāhden/ ja olcat rauhalliset heidā cansans.

Mutta me neuwomme teitā/ rackat wel-
jet / neuwocat tarwatomia / lohduttacat
14 heidomielisā/ kārsilāt heickoja / olcat kārsi-
wāiset jocaidzen cansa. Gadzocat/ ettei jo-
cu paha pahalla costa / waan noudattacat
hywā/ sekā kessendān ettā jocaisfa wastan.

Olcat aina iloiset/ rucoilecat lackamat.
Kāttākāt caickein edestā: Sillā se on Ju-
malan tahto teitā/ Christures Jesuxes.

Alkāt Henge sammustaco. Alkāt Pro-
phetiata ylōncadzoco. Mutta coetelcat
caicki/ ja pitākāt se cuin hywā on.
Wāltākāt caicke cuin pahari nāhy.

Mutta rauhan Jumala pyhittākon teitā
23 cai kis/ ettā teidān hengen/ sielun ja riuumiin/
meidān HERan Jesuxen Christuxen tule-
mises niuhestomari lōytaisin. Hān on u-
scollinen/joca teitā euđzunut on/ ja sen myōs
tāyta. Rackat weljet / rucoilecat meidān
edestām. Terwettākāt caicke welsiā py
25 hällä sunnannolla. Minā wannontan
teitā HERan cautta / ettā te tāmān

16 Nicuwotā
fishen wal-
misiaman.
Ephes. 6:17

12 Rackau-
teen ja rau-
hallisutten
heidān opet-
taitans
wastan.

14 Erinomai-
sin hymā
tapoihiin.

15 Prov. 20:1
22. Rom. 12:17
1. Pet. 3: 9.

16 Luc. 18: 1.
Col. 4: 2.

24 1. Cor. 11: 9.

Epistolan caickein pyhäin wellein edes luke annatte. Meidän HERran Jesuxen Christuren Armo olcon teidän cansan. Amen.

Ensimäinen Epistola Thessalonice-

rein thygō.

Kirjoitettu Athenista.

Vers. 13. Rauhalliset) Älät heille paha tehdä / älät de heitä duomieko ja älät heitä vastau napisco v. 19. Sammutaco) Waicka henget täyty idžens saldia Seuracummalda duomi- ta. Cor. 14. nijn siitä vastau ei pidä heitä poishettämän eli ylöncadzoman / mutta euldeleman ja coetteleman / nijneuin prophetiat ja eäckli muut opit. v. 23. Että teidän hengen) Se on/ caitis/ uscos/ rakaudes/ toivos/ sanois ja tōis/ etc.

Esiyuhe Toisest P. Pawalin Epistolaast Thessalicerein thygō.

Pellises Epistolas oli P. Pawali Thessalicereille yhten kysymyren wj-
meistä pärivästä vastannut / etta se äkist ja tapaturmasti nijneuin waras yöllä / on tulewa. Josta
he olik wäädräään luuloon langennet / luullen sen jo juuri käsiss olewan / nijneuin toisimans tapahdu /
etta yhdest kysymyrest toinengin seura / sentähden hän tähän Epistolan kirjoitea / ja idjens param-
min iässä selittää.

I. Luguus / lohdutua hän heitä isancaikisella pascalla / heidän Uscos edest ja kärsimisens / caickinaises waiwas / ja sano sen rangastuxen / cuin heidän wainollisens pitä isancaikisess waiwas kärsimän.

II. Operita hän / cuinga Romarein Waldacunda pitä ennen wiimeistä pärivä häätmän / ja Antichristus idjens Christicunnan Jumalaxi corgottaman / ja uscottoman mailman wädrillä opilla ja merkeillä wietteleman / siihen asti cuin Christus tule / ja hänen / hänen cunnialisella tulemisellans / maahan lyö / ja ennen hengellisellä saarnalla cuoletta.

III. Neuvon hän joutulaita nuhteleman / jotca ei idziäns omilla käsilläns eläitä / ja ellei he heitäns paranna / nijn heidän pitä heitä wälittämän. Joca on sangen cowa nijtä vastan / jotca myt hengellisxi cudzutan.

P. Pawalin Toinen Epistola Thessalicerein thygō.

I. Luguus.

Thessalicerein Uso / rakaus ja kärsimys / ristin ja wainomisen alla / ylistetään v. 5. lohdutetaan heitä Christuxen cunnialisella tulemisella wijmeisnä pärivä / etta he saavat lewon / mutta heidän wainojans idäisen wahingon / v. 7. toivotetaan / etta Jumala täytäis sen hyvän cuin hän heissä aleanut oli / v. 17.

Pawali Siluanus ja Timotheus. Thessalicerein Seuracum- nalle Jumalas meidän Isässäm / ja HERras Jesuress Christures.

2. Armo olcon teille ja Rauha / Jumalalda meidän Isäldäm / ja HERralda Jesuelda Christuxelda.

3. Eidän pitä aina teidän edestän / rakaat veljet / Jumalata kiertämän / nijneuin cohulinen on / sillä teidän Uscion casvaa ja lost / ja caickein teidän rakauden lisähdy jo- caista cohtaa. Nijn etta me meitäm teistä Jumalan Seuracumis keracamme / teidän kärsimisestän ja Uscostan / caikles teidän wai- wasan ja wainosan / cuin te kärssitte. Jotca osottarvat etta Jumala on oikein duomidze- pa / ja te Jumalan valdacundaan otollisexi tulesta / jongatahden te myös kärssitte.

6. Että se on oikein Jumalan edes / nijtä taas waiwata jotca teistä waiwarvat : Mutta teille / jotca waiwataan / anda lewon meidän cansam / cosca HERra Jesus Tärvast il- mandu / hänen woimans Engelissten cansa;

Ja tulen leimaurella / joca nijlle costa jotca ei Jumalata tundenet / ja nijlle jotca ei meidän HERran Jesuxen Christuren Evangelium- mita tottele. Jotca waiwaa kärsimän pitä / qiancaikisen cadotuxen / HERran casvosta / ja hänen cunnians wäkerwydestä: Cosca hän tulewa on / kircastetta hänen Pyhäins can- sa / ja ihmellisxi tuleman caickein uscollisten cansa : sillä meidän todistuxem teidän thygon / sijä pärivästä oletta te usconet.

Ja sentähden me myös aina rucoilemma teidän edestän / etta meidän Jumalaa teitä otollisexi tekis siihen cudzumiseen / ja täytäis caiken hywyden suosion / ja uscon waicuttuxen woimasa: Että meidän HERran Jesuxen Christuren Niimi teistä ylistettäisin / ja te taas hänen / meidän Jumalan / ja HERran Je- suksen Christuren armon cautta.

Vers. 5. Jumalan valdacundaan) Et omasta keltwollisudest / mutta Jumalan armosta / Christuren anjion tähden joca meille useon cautta omistetaan. Sillä mitä meidän kärsimisem keltwollisu- rentule / sami Apostoli / Rom. 8: 16. Minä luulen etta tämän a- jan tueta / et ole sen cunnian wertainen cuin meille pitä ilmoiteka- man. Ja 2. Cor. 4: 17. Meidän murhem cuin me kärsimme / on ajallinen: mutta se cunnia cuin peräst seura / on ihällinen. Edzo ibid. ens. Item. 2. Tim. 4: 8.

II. Luguus.

Apostoli neuvon heitä / ettei he andais wierellä idziäns nijlää jotca sanoit wijmeisen pärivän jo läsnä olewan / v. 1. Kiertä Jumalata / joca heid on auttautu walinnut / uscon cautta Christuren ydälle / v. 13. Neuvon heitä wah- wutten / v. 15. ja rucoile etta Jumala heitä wahwistais cate- ken toimien ja pyhädn elämädn / aina loppun saacka / v. 16.

Mutta

Tila tähän
Epistola-
han / ja mi-
tä hänen
opeteetan.

1. Luguus.

2. Luguus.

3. Luguus.

Pawali
terverettä
Thessalonici-
cereita.

Glista hei-
dän usco-
ans ja kärssi-
mytäns.

Lohdutta
heitä Chri-
sturen tule-
misest duo-
miosse.

Rucoile /
etta Jumal-
ata tahdois-
sen tähdistä
cuin hän
heissä alka-
nut olti.

Gitta me rucoilemma seitā / rac-
fat weljet / meidān HERran
Jesuren Christuren tulemisen
cautta / ja meidān Seuracun-
damme hānesā : Ettet te aitwa no piast tei-
tān salli teidān mielestān poiskātā eli peljā-
tettā / ei Hengen eikā puhen eli Kirjan caut-
ta / nūncuin se meildā lähetetty olis / ettā
Christuren pāivā jo kāsis on. Älkät anda-
co kēnengān teitān wietellā millān tawalla.
Sillā ei hān ennen tule cuin luopumus
tapahdu / ja symin ihminen ilmoitetan / se
cadoturen lapsi. Joca on wastansei-
soja / ja corgotta idzens caickain
pāalle/cuin Jumalari taicka Ju-
malan palweluxeri cudzutan /
nijn ettā hān istutta idzens Ju-
malan Templijn nūncuin Ju-
mala / ja teke idzens Jumalari.
Ettet te muista / ettā minā teidān tykōnān
ollesani nātā jo teille sanoin ? Ja mila-
wielā estā / te tiedäste : ettā hānen pitā ajal-
lans ilmoittetaman. Joca jo nyt pahutta
wacutta salaisest / ainoastans ettā sen cuin
nyt estā / pitā poistuleman. Ja silloin se
pahanelkinen ilmoitetan / jonga
HERra siuins Hengellā tappa / ja
teke hānen cansans lopun / hānen
tulemisens ilmoituren cautta.
Jonga tulemus Satanan wai-
cuturen jälken tapahdu / caickinai-
silla petollisilla merkeillä ja woi-
malla / ja caickinai silla ihmeillä ja
wietelyrillä wāryteen / nūden
seas jotca cadotureen tulewat : et-
tei he rackautta totuuden puoleen
ottanet / autuari tullarens. Sen-
tāhdēn on Jumala heille lähet-
tāwā wākeiwān erytyren / nijn et-
tā he walhen uscowat : Ettā ne
caicki duomitaisin / jotca ei to-
tuutta usconet / waan wāryteen
suostuwat.

Gitta meidān pitā aina teidān edestān
Jumalata kijtāmān / rackat / weljet /

HERrasa / ettā Jumala on teidān algusta
autuuteen walinnut / Hengen pyhytyren
cautta / totuuden uscosa : Johonga hān tei-
tā meidān Evangeliumim cautta cudzunut
on / meidān HERran Jesuren Christuren
omaistuteen.

Nijn olcat siis / rackat weljet / pyhywdi-
set / ja pitālāt ne sādyt cuin se oppenet olet-
ta / olcon se meidān saarnastam taicka Kir-
jastam. Mutta idze meidān HERram Je-
sus Christus / ja Jumala meidān Isām / jo-
ca meitā racasti / ja andoi meille ihancatcisen
lohduturen ja hyvān toivon / armon caut-
ta : Se lohduttacon teidān sydāmen / ja tei-
tā caickinaises opis ja hyvāsā työsā wahwi-
stacon.

Vers. 2. Hengen cautta) Se on / songun cautta / joca idzellāns
sātā ilmestoren sano olewan. v. 3. Luopumus) Se on / ennen-
cuin suuri osa sātā ihmisten oppin luopu / nūncuin myös 1.
Tim. 4. on. v. eod. Sonni ihminen) Ei nijn ettā Antichri-
stus olis ainoast oti ihminen ollut / mutta nūncuin Romattu
muiskatin paicois puhi / ettā hān coco joucost nimiteetān. Deut 17:
16. Neinä ateran Cuningan. 1. Tim. 3. Pispän pitā oleman/ettā
nimittān qhden Pispän toisen perän. v. 4. Jumalan Templijn)
Tāmā istuminen on Antichristuren hallitus / jolla hān oman kā-
systa teke cortiammari cuin Jumalan kāston ja palweluxen. Lue
kāstā lewiammäldā/Dan. 12. cap. v. 7. Wacutta) Se on / Wie-
lä nytin nātā ou / jotca sencaleista hallitus ja Jumalan Seura-
cunnas pitā pteāwāt / mutta se estā heitā / ettā Romin walda-
cunda on wielā woimallisemb / ettei he nijn horin sitā rū-
weta / mutta nijn pian cuin se heicomma tule / nijn se on kyllä
saapuilla / joca tāmān astan aja : joca tapahdu / coseca se Reisa-
rin tappaja Phocas andoi Bonifacio. III. Romin Pisvalle/wal-
lan caickain Seuracundain pāalle / wahwistarrens taas hānen
waldacundans. v. 8. Siuins Hengellā) Se on / hānen sanans
seltān ja wākeiwān saarnan cautta. v. 9. Woimalla) Tāmā
nāhdān cuunga paljo nātā ihmeitā pitā toteldaman / cuin Pa-
wilaifilä pyhān cuvain tykōnā / hauhain / lāhdettien ja sādsten
tykōnā tehdān / wahwistarrens sillā heidān epājumalan palwelu-
stans ja muita erhettyläns. v. 10. Ettei hej) Syv/mingātāhdēn
Jumala saldi sencaleatset erhettyret ja wiecellyret tulla. v. 12.
Totuuden uscosa) Gadzo Ephes. 1: 4. v. 15. Pitālāt ne sādyt)
Ei namāt sādyt muit ole cuin hān muiskatin Kirjoisans tiri-
joittanut on / nūncuin nāhdān / 1. Cor. 11: 23. cap. 15: 3. jotca
hān kirjoittanut on / ja ne joca ei kirjoitetur ole / cuua raka wah-
wista ettā ne hānen owt : sano Augustinus.

III. Lucu.

Neuhotan rucoileman hānen ja hānen cumpaneins
edestā / ettā Jumalan sana menesthis / v. 1. wāltā-
mān nātā cuin cuvattomast elāwāt / v. 6. ei oleman
laistudes / mutta elāttāmān idzens cunnialla / tyōstāns /
v. 8. erittaman idzens nātā jotca Jumalan sanan ylön,
cadzoit / v. 14. pātāt toivoinella / v. 16.

Gitā Jelā / rackat weljet / rucoilecat
meidān edestām / ettā HERran
sana menesthis / ja nijn cunnio-
tettaisin cuin teidāngin tykōnān :
Ja ettā me hāpyistā ja paheista ihmisiistā pe-
lastettaisin : sillā ei usco ole joca miehen.
Mutta HERra on uscollinen / joca teitā
wahwista ja pahasta warjele. Mutta me
toivominne meidān HERramme cautta tei-
tā / ettā te seette ja teketwāiset oletta / mitā me
teille olemma kāskeneet. Mutta HERra
osendacon teidān sydāmen Jumalan rackau-
teen / ja Christuren kārsimiseen.

malata hei-
dān ede-
stāns.

Neuhotan
rucoileman
Jumalan
sanan me-
nesthyren
edestā.

Nijtä pare-
neman/jot-
ca häijyst
idzens
räytävät.

Laisemuta
wälitä-
män.
Act. 20:34.
1. Cor. 4:12
1. Thes. 2:9

6 **V**ita me käästämme teitä / rakkat wel-
jet / meidän HERran Jesuxen Chri-
stuxen Nimeen / etta te teidänne eroitaisitta
jocaidzesta weljestä / joca häijyst idzens kää-
tä / ja ei sen säädyn jälken cuin hän meildä
7 saanut on: Sillä te tiedätte / cuinga teidän
meitä seuraman pitä. Embä me ole ta-
8 wattomast teidän seasian ollet. En me myös
ole leipä keldän ilman ottanet / waan thyöllä
ja hiellä / yöllä ja päävöllä olemma me thyötä
tehnet / etten me kellengän teidän seasian cuor-
9 maxi olis. Ei / ettei meillä se walda olis /
waan etta me idzemme opixi teille andaisim/
10 seurataxenne meitä. Ja tosca me teidän
tykönän olimma / nijn me sencaltaisia teille
käästämme / etta jos ei jocu tahdo thyötä teh-
dä / nijn ei hänен syömängän pidä.
11 Sillä me enulemma / etta muutamat tei-
dän seasian tarwattomast waeldarvat / ja ei tee
12 thyötä / waan jouutilasma orvat. Mutta sen-

caltaisia me käästämä ja neuwomme / mei-
dän HERran Jesuxen Christuxen cautta /
etta he hiljaisudes thyötä tekisit / ja oma lei-
päns sōisit. Mutta te / rakkat weljet / alkät
13 Gal. 6: 9.
wäsykä hyvä tekemäst.

Ellei siis jocu meidän sanam totele / nijn
kirjoittacat se Kirjaan / ja alkät olco hänén
cansans / etta hän häpiäis. Alkät cuijen-
gan händä pitäkö nijnui wihollista / waan
neuvocat händä nijnui velje.

Mutta idze Rauhan HERra / andacon
teille Rauhan aina ja caikella tarwalla.
HERra olcon teidän taickein cansan. Ter-
wethys minun Pawalin kädelläni / joca on
merki caikis kirjois / nän minä kirjotan.
Meidän HERran Jesuxen Christuxen Ar-
mo olcon taickein teidän cansan / Amen.

Lähetyt Athenista.

Vers. 2. Häijystä) Owat kuukuiset / tuimat ja camalat
wääräis opettajain pääät.

Eroita-
man idzens
Jumalan
sanan
ylönad-
voist.

Esipuhe P. Pawalin Edellisest

Epistolast Timotheuren thygö.

Almän Epistolan on P. Pawali caikille Pispoille opixi kirjoittanut / cuinga hei-
dän pitä Chrissicunda caickeinis säädyis opettaman ja hallidzeman / ettei Christihinä tarvitais
ihmisten oman luulon jälken hallita.

I. Lugus kääste hän Pispan oikiata Vsooa ja ractauria alati opetta / ja wäärä Lain saarnaita wa-
stan olla / joca Christuxen ja Evangeliumin cansa Lain töitä waatiwat. Ja sulke nijn coco sen Christillisen opin
lyhytkäseen puheeseen: mihingä Laki kelpa / ja mikä Evangelium on / ja asetta idzens caikille syndisille ja murhelli-
sille omille tunnoille lohdutuxeti.

II. Kääste hän rucoilla caickein sääthyin edestä. Kieldä waimoja saarnamäst / ja ettei he ylönpaldisest idzidns
caumistellis / waan olisit miehillens cunliaiset.

III. Kirjoitta hän / mingäcaitaiset Pispat eli Papit / ja heidän emändäns oleman pitä / nijn myös minä Kir-
conpalveliat / ja heidän emändäns. Ja ylistä sitä joca nijn Pispana olla pyytä.

IV. Ilmoitta hän / wäärä Pispat jouckoinens / joca tulewat olit / ja sekä Amiostäskyn etta ruan olt kieldärävät /
ja piti opettaman ihmisten oppia / wästoin sitä cuin P. Pawali olt opettanut.

V. Neuwo hän mitä eskein ja nuorten waimoja kansa tehdäminä pitä / ja curca Lestet Seuracunnan avulla
eläterämän pitä / cuinga myös hyväät Pispat eli Papit pitä cunnias pidettämän / ja syyppäät rangaisman.

VI. Neuwo hän Pispoja vuhtas Evangeliumis pyymän / sitä saarnalla ja elämdä osottaman / ja hylkä-
män turhat ja kelvottomat kyshmyyet / joita ainoastans mailmallisen kerscamisen ja rickauden tähden tehtin.

P. Pawalin Edellinen Epistola

Timotheuren thygö.

I. Luci.

Pawali terwetta Timotheust / v. 1. Neuwo händä waa-
roiman euulioitans wälitämän wäärä oppia ja kel-
vottomia juttuja / v. 2. ilmoitta parhan cappalen laista / v.
5. Mingätkähden se ametti on / v. 8. Käytä Jumala / joca
hän on wainojaft Evangeliumin palveliaxi tehyt / v.
12. Sano mikä paras cappale Evangeliumis on / v. 15. kää-
ste Timotheuren sitä tätte / ja sen edest wästata / v. 18.

Pawali Jesuxen Christuxen Apo-
stoli / Jumalan meidän lunastajam
käästyn jälken / ja HERran Jesu-
ren Christuxen / joca meidän toivom on.

Timotheuxelle / minun wagalle pojalleni 2
uscosa.

Armo / laupius ja ranha Jumalalda mei-
dän Isäldäm / ja meidän HERralda Jesu-
relda Christuxelda.

Päincuin minä Macedoniaan lähteisän 3
kästkin sinun olla Ephesos / nijn myös
ole / muutamia neuwomas / ettei he toisin
opetais / Eikä juttuja tottelis ja polwilucua / 4
joilla ei loppua ole / joca enämmiin tut-
timi.

5 finiset matcan saattarvat / cuin parannuxen
 Jumalan thygō / vscosa. Sillā kāsthyin
 pāācappale on: rackaus puhtasta
 sydāmestā / ja hywāstā omasta tun-
 nosta / ja wilpittomāstā uscosta.
 6 Joista mūntamat orvat hāirāhthyne / ja orvat
 turhyn jaarituryjn kāndyne: Ja tahtorvat
 Lain opettajat olla / ja ei ymmārrā mitā he
 puhrivat eli pāāttarvāt.
 7 Mutta me tiedāmme Lain hywāri / jos se
 9 oikein opetetan / ja tietān / Ettei wan-
 hurscalle ole yhtān Lakia pandu:
 waan wārille ja tottelematomille / sum-
 lattomille ja syndisille / saastaisille ja sifwo-
 10 tomille: Isāns tappaille ja dītins tappaille/
 miehentappaille ja salaruoteisille / poicain
 macajille / ihmisten varcaisse / walehtesille/
 walapattoisille / ja mitā mūnta sencaltaista si-
 11 tā terwellistā oppia wastan on. Sen au-
 tuan Jumalan cunnialisen Evangeliumin
 jälken / joca minulle uscostu on.
 12 Almindā kijtān meidān HERRa Christu-
 sta Jesusta / joca minum voimallisxi teh-
 nyti on / ja luki minum uscollisxi / asettain
 tähän vircaan. Minun joca ennen pilka-
 ja / wainoja ja hārväisä olin: mutta minulle
 on laupius tapahitungut: Sillā minā tein-
 sitā tietāmät / epāuscosa: mutta meidān
 HERRan Armo oli sitā runsambi / uscon ja
 rackauden cautta / joca Christures Jesutes
 on.
 15 Sillā se on totinen tosi / ja cal-
 lis sana / ettā Christus Jesus on
 tullut mailmaan / syndisitā wa-
 pahtaman / joista minā suurin
 olen. Outta sentähden on mi-
 nulle laupius tapahitungut / ettā
 Jesus Christus minusa ensin o-
 sotais caik'en pitkāmielishyden / nissle
 opiri / joteca hānen pāällens piti u-
 scoman ijancaickiseen elämäään.
 17 Mutta Jumalalle! ijancaickiselle
 Euningalle / cuolematomalle ja
 näkymättomälle / ja ainoalle wi-
 falle / olcon cunnia ja ylistys ijan-
 caickisudes / Amen.

18 Rāste Timotheuren
 tāmān opin
 pitā ja sen
 edest wa-
 stata.
 19 Nun poican Timothee / endisten ennustu-
 sten jälken sinusta / ettās nūssā sotisit nūncuin
 jalo sotamies / ja pidāsit uscon ja hywān o-
 man tunnon. Joteca mūntamat orvat hyl-
 sānnet / ja orvat uscon puolesta haaxirikon
 tulset. Joista on Hymeneus ja Alexander /
 20 joteca minā olen Satanan haldun anda-
 nut / ettā he tulisit curitetuxi / enāmbi pilcka-
 mast.
 Vers. 9. Latia pandu) Nimitālān / waatiman eli kiroile-
 man hāndā: sillā hān teke mieellāns Pyhān Hengen armost ja
 halliturest / mitā Latia aro. Ja waatka hān hembeydest Latia
 wastan ricto / nūn ei Latia taidā hānelle mitān tehdā: sillā hānellā
 on andexianamus Christures. v. 12. Tāmān tāsēn mind annan)
 Saarnaca Christures / nūncuin hān tāsē sanoo: ettā hān mail-
 maan tulset on. v. cod. Ennustusten) Nimitālān / nūncuin mū-
 tamat sinusta orvat ennustanet / ettās Christures Seuracunnan
 jaloxi opettajari tuleva olet.

II. Lucii.

Apostoli neuwo caickein ihmisten edestä ruouria pitā.
 1 Almān / lisatengin Esivallan edest / v. 1. sillā Jumala
 tahto caickia ihmisiā autuari / v. 4. opetta ruoileman / v. 8.
 erinomattain cuinga waimot pitā Jumalan palweluxes
 ja Arviostekyhys oleman ja elāmān / v. 12. lohdutta heitā
 heidān tilasans / v. 15.
 2 **I**n minā sūs neuodon / ettā ennen
 3 caickia pidetāisīn ruouret / an-
 miset / toivouturet ja kijtoret / caic-
 kein ihmisten edestā / Euningasten
 ja caiken Esivallan edestā. Ettā me rau-
 has ja lewos elāisumme / caikes jumalisudes
 ja cunnialisudes: Sillā se on hywā ja otolli-
 nen Jumalan meidān Wapahtajam
 edes / Joca tahto caickia ihmisiā
 4 autuari / ja ettā he totiuden tun-
 don tulisit. Sillā yri on Jumala /
 5 ja yri Wālimies / Jumalan ja ih-
 misten wāllilā / nimittān / Ihmi-
 nen Jesus Christus. Joca id-
 zens caickein edestā / Eunasturen
 hinnari on andanut / ettā sencal-
 taista piti ajallans saarnattaman.
 Johonga minā myös olen Saarnasari ja
 Apostolixi asetetu (minā sanon todem Christures / ja en walehtele) pacanain opettaja /
 vscos ja totiudes.
 6 **I**n minā tahtdon sūs / ettā miehet ruoi-
 7 llisti jocapacis / ja nostaisit ylös yphāt
 kādet / ilman vihata ja epāillystä. Nyn myös
 ettā waimot cohulisis waatteis olisit / ja cau-
 nistaisit heitāns hāvyllā ja cainoudella / ei
 palmicoitilla hiuxilla / ei eullalla / ei Pār-

Neuwoan
 caickein ih-
 misten edes-
 tā ruoile-
 man.

2. Tim. 1:11.

Cuinga pi-
 tā ruoilda-
 man.

Cuinga
 waimoin
 pitā Seu-
 racunnaas
 oleman.

10 Hyllä eikä calleilla waaffeilla. Waan nijä-
cuin niille waimoille sopi / jotca jumalisuuden
11 hyvän töiden cautta osottarvat. Oppican
12 waimo hiljaisudes/callella nöyrydellä. Mut-
ta en minä salli waimon opetta / engä mie-
stans wallita / waan etä hän on hiljaisudes.
13 Sillä Aldam on ensin luotu / ja sittie Herra,
14 Ja ei Aldami petetty/mutta waimo petettin/
15 ja saatti ylidzäymisen. Mutta cuiten-
gin hän lasten synnyttämisen caut-
ta autuari tule/jos hän pysty uscos
ja rackaudes / ja pyhydes / sivey-
den kansa.

Vers. 8. Epäillystä) Etei he napsis Jumalaan vastan-
eikä hänen armostans heidän omastunnosans epäilis/Phil. 2:14.
1. Petr. 1:13. v. 12. Opetta) Nimitäin / sulitsesti Seuracunnas /
nijneuin hän / 1. Cor. 14:34. sano. v. 14. Petetti) Nimitäin/ensin
kärmeldä : mutta sittie waimolda. v. 15. Sonnytämisen (ant.)
Ei nijä etä lapsen sonnytämisen cautta autuari tulla / waan et-
ä he taitarvat nijä myös autuari tulla / nijä ettei se sijhen mitän
estenä ole. Nijneuin tämä sana dia, taikka cautta Hebrean ta-
walla myös muallatin ymmärreän / Rom. 4:12. Että hän olis
catkeem nijden Isä / jotca Esinahan uskoit. Grecan Textis on
dia, taikka esinahan cautta.

III. LUCU.

Letellen hyvän Pispan tarvat / v. 1. nijä myös mui-
eden Jumalan palveliaan / v. 8. &c 12. Heidän emän-
däns / v. 11. etä Timotheus tiedäis / cuita hän Juma-
lan Seuracunda hallidäis / jolle Jumala totuuden / ja sen
cortian salaisuden Christureest on ilmoitanut / v. 14.

Se on totinen tosi / jos jocu Pispan
virca pyytää/hän hyvä työtä halaja.
2 Nijä pitä sijis Pispan oleman nuh-
tettoman/yhden emännän miehen/walpan/
raitin / siiviän / vierasten holhosan / opetta-
waisen: Ei juomarin / ei tappeljan / ei illkiän
woiton pyytäjän waan armelian/ei rytäisen
4 eikä ahnen. Jotca huonens hyvin hallidze/
jolla cuniaiset lapset ovat/taikella siveydel-
lä. (Mutta joss ei jocu taida oma huoneettans
hallita / cungast hän Jumalan Seuracun-
nan tatta hallita?) Ei askenchristityn / ettei
hän paisununa laittajan duomioon langeis.
7 Mutta hänellä pitä myös hyvä todistus ole-
man/ nijldä cuin ulcona ovat/ ettei hän lait-
tajan pälkan ja paulaan langeis.
8 **J**in pitä myös palveliat toimelliset ole-
man/ei carikieliset/ei juomarin/ei häpiä-
lisien woiton pyytäjät. Jotca uscon salaisu-
10 den puhtas omasunnos pitävät. Jotca pi-
tä ensin coeteldaman / ja palvelcan sittie
cuin he nuhettomaxi löytää.
11 **E**idän emändäns pitä myös siiviät ole-
man/ei laittasat/raitit/taikka uscolliset.
12 Palveliat oleon yhden emännän miehet/jot-

ca heidän lapsens ja perhens hyvin hallidze-
vat. Mutta jotca hyvin palvelevat/he heil-
lens hyvän menestyxen ansaidzevat ja sun-
ren wapauden uscosa / Christures Jesuress.
Häitä minä kirjoitan sinulle / ja toivon
14 Upian tulervani sinun tygös. Mutta jos
minä viwyn : etäas tiedäisit cuunga sinun
pitä Jumalan huones waeldamana / joca on
elävän Jumalan Seuracunda / totuuden
padzas ja perustus. Ja se on julkisesti sunni
15 jumalinen salaisus / etä Jumala on ilmoitet-
tu lihasa / vanhurscautettu Hengesä / nähty
Engaleilda / saarnattu pacanville / uscottu
mailmasta / ja ylösotettu cunniaan.

Vers. 1. Pyytää) Täälläest / ja ei omaxi parhaxens ja hyödy-
tykerens / mutta Jumalan Seuracunnan palveluxeri ja raken-
nuxeri. v. 7. Neona ovat / Nejotca ei Jumalan Seuracunnast
ole. etä he myös hänelle andawat todisturen / totuuden puolesta/
etä hän nuhetoim ihmisten on. v. 15. Totuuden padzas ja peru-
stus / Nimitäin / etä hänellä on Jumalan sana ja pohjä Ramat-
ta/joca idze totuus on. Tästä seura / etet Jumalan Seuracunda
taida autuuden perustukses taikka Christillisen uscon pääcappalis
erä : mutta jos jocu Seuracunda ero/nijä hän luopu Jumalast/
ja ei ole enää hänen Seuracundans. Ja tämä on puhuttu jocaid-
est Jumalan Seuracunnast / cuius itändäns se olio / ja ei Komin
Seuracunnast ja sen Pispoist ja Cardinalist / taikka erinomai-
tain jostacusta muista Seuracunnast. v. 16. Vanhurscautettu
Hengesä / Pohjä Hengi ylistä Christust Evangeliumis ja uscosa/
jota coco mailma muutoin laitta ja duomidze.

IV. LUCU.

Hymneissa aigoilla nousuvat väärät opettajat / A-
viroksäskyn kieldäjät ja ruan erottajat / v. 1. Joista
hän käste Timotheuxen saarnata / cunioille tiedoxi / v. 6.
Ja etä hän väältäis turhia jutuja / ja ahkeroidzis jumali-
suuta / josta ainoastans hyödytys on / v. 7. Neuvoo händä
uscollisut ja ahkeruten virasans / etä hän olis mille opii
xi parannuksen / elämässä ja opisa / v. 12.

Heta Hengi sano selkidst : etä
1. hymneissa aigoilla minutamat
2. Luopuvat uscosta / ja ottavat
3. waarin wiettelewistä Hengistä /
ja perkeleitten opetuwesta. Nijden cautta tot-
4. ca ulcocullaisudes walhenpuhujat ovat / joi-
den omatundo on poldinraudalla merkitty:
5. Ja fieldåwåt naimast ja ruoca ot-
tamast / cuin Jumala loi uscolli-
6. sten kistorella naufita / ja nijlle jot-
ca totuuden ymmärtänet ovat.
Sillä taikka mitä Jumala luonut on / on hy-
vää / ja ei ole mitään hylliättäpää / cuin kystorella
7. naufitan. Ja Jumalan sanalla ja ruorella
8. phisitän. Koscas myt sencaltaista welsille o-
petat / nijns Jesuress Christureen uscollinen pal-
velia olet / uscon saneis ja hyväs opis cas-
watstu / jonga tykönä sinä alati ollut olet.
Mutta walda felwottomia ämmän jutuja,
9. ja harjoita sinuas jumaliseen : sillä rum-
millinen harjoitus vähän kelpa. Mutta Ju-
10. malisi

Emmestus
Antichri-
stuxen op-
sta.
2. Tim. 3:2.
2. Pet. 3:3.
Iude v. 18.

2. Tim. 23.
Titum 3:9.
Denuotan
jumahsu-
teen.

Mittä ta-
wat Pispa-
s pitä ole-
man.
Tit. 1:6.

Nijä myös
muista fir-
con palwel-
tois.

malisus on tarpellinen caik's asiois / jolla o-
vat sekä nykyisen että tulevatten elämän lu-
pauret. Tämä on juuri totinen sana / ja otol-
linen caikella muodolla vastanotta: Sillä
siävarren me thotakän teemme ja meitä pil-
catan / että me elävän Jumalan päälle tuo-
wonet olemme / joca caickein ihmisten vapah-
taja on: mutta erinomattain uscollisten,
Näitä siinä neuvo ja opeta. Älkön kengän
sinun nuorutus ylöncadzoco / waan ole siinä
uscollisille opiri / sanasa / menosa / rakkadesa /
hengesä / uscosa ja puhkaidesa.

Ota lukemisesta neuwosta ja opista waa-
ri / sishenasti cuin minä tulen. Älä unohda
sitä lahja cuin sinulle Prophetian cautta an-
nettua on / wanhemmiten lättien pääalle pane-
mises. Ota näistä waari / pysty näissä / että si-
num menestyles caikille julistetuki tulis. Ota
idzesstäsi waari / ja opista / pysty alati näissä:
sillä jos siinä sen teet / ngn siinä idzes autuari
saatasi / ja ne jota siinua cuilevat.

Vers. 2. Walhenpuhujat) Se on / jota uiconaisella pyhäl-
lä elämällä / walhetta ja omia ajatuksia Jumalan sana vastan
saarnawat / ja hellä on siinä paha omatundo.

V. Lucii.

Ctinga wanhoja ja nuoria on neuwominen / v. 1. cut.
Cea lesket ovat Seuracunnalda ruokittavat / ja cuica
wielä idjens pitä avioskäskyyn andaman ja talosiset ole-
man / v. 4. Ctinga Papit ovat pidettävät / v. 17. Opete-
tan myös muutamista muista tarpellista asioista / v. 20.

Mitä wanha cōwin nuhtele / waan
neuwo händä nqncuin Isä: Nu-
o Maria / nqncuin welselä. Wanhoja
waimoja nqncuin äitejä. Nuoria
nqncuin fissarita / caikella siweydekkä.

Ennioita näitä lesskiä cuin oikiat lesket
ovat. Mutta jos jollaculla lessellä la-
psia on / eli lasten lapsia / ne oppican ensin
oman huonens jumalisest hallidzemani / ja
wanhemmittens welan mataman: sillä se on
hyvin tehty ja Jumalalle otollinen. Ja se on
oikia lesski / jota hyvin on / ja asetta toivons
Jumalan pääalle / pystyin aina rucouxis yötä
ja päivä. Mutta jota heumas elä / se on
elävälästä cuollut. Senkaltaisia neuwo / etti
he nuhettomat olisi. Mutta jos ei joku o-
mians / ihatengin perhettäns / murehdi / se on
vscion kieldänyt / ja on pacanata pahembi.

Älä salli nuoremata lesske otetta / cuin
cuusikymändä ajastaicista / jota yhden mie-
hen emändä on ollut / ja jolla on hyvin töistä
todistus. Jos hän lapsia casvattanut on:
jos hän titerästen holhoja ollut on: jos hän
Pyhäin jalcoja pesyyt on: jos hän murhelli-

sia auttanut on. Jos hän on caikisa hyvinä
töissä ahlera ollut. Mutta nuoret lesket hyl-
kä: sillä cosca he suuttuvat Christureen ngn
he tahtowat huolla: Joilla on heidän duo-
mions / että he sen ensimäisen vscion rikonet
ovat. Jontilasna ollesans / oppewat he
huoneista ymbärrins suoxendeleman: Ja / ei
he ainoastans ole joutilat / mutta myös kiele-
wät / hembet ja puhuvat luvattomia.

Sentähden minä tahdon että nuoret le-
sket huolosit / eikä annais tila vastanesisolle
pahoim puhua. Sillä muutamat ovat jo
Perkelen jälken palainnet. Jos nyt jollakin
uscollisella miehellä eli wainossa lesskjä on / se
heitä cadzocon / ja alkän Seuracunda rasitta-
co / että oikeille lessille täytyis.

Ganhimmat / lotca hyvin hallidzewat /
Witā caikertaises cunnias pidettämän
erinomattain ne lotca sanas ja opis yhötä te-
kevät. Sillä Ramattu sano: ei sinun pi-
då rihtätappawan hårjan suuta
sitoman kijnni: ja työmies on
palckans ansainnut. Älä salli Van-
hinda vastan yhän kannetta / waan tähden
eli colmen todisturen cautta. Nuhtele näitä
cuin syndiä tekewät / caickein cuulden / että
muutkin peltässit.

Näitä todistan Jumalan / ja HERRAN
Jesuxen Christuxen / ja walittuun Engelitten
edes / etiä näätä pidät / paidzi oma hyvin
tahdoas / ja alkä myös mitän tee hembyde-
stäs. Älä nopiast iongun pääalle lättääs pane:
ja alkä ole muiden synneistä osallinen: pidä id-
zes puhdasna. Älä sillekä wettä juo / waan
nautidze jotakin wqna / wadzas tähden / ja et-
täis myös usein sairastat.

Muutamain ihmisten synnit ovat kyllä
julkiset / että me ne ennen engin duomita taidam-
me: Mutta muutamain äskä jäljistä julkise-
ri tulevat. Ngn myös muutamat hyvät
yhöt ovat jo ennen julkiset: ja ne cuin muu-
toin tapahduvat / ei näytä taita salata.

Vers. 5. Yrinäns) Se on / jota ei tenestäkään murheetta pidä:
mutta on yrinäns. v. 10. Pyhäin jalcoja pesyyt) Se on / jota pyhil-
le ja sumalisille on jotakin cunnia ja palvelusta tehnyt. v. 11.
Tahtowat huolla) Se on / cariajäiilevat näistä howistä pärivist-
cuin heillä on Almusast ja Lannsan awust / ovat jumilashua ja
laiscana. v. 12. Vscion) Se on / sen lupaujen / jonga he Christuxelle
Castes luuvanneet ovat puhast ja sumalisest elämäst ja Seura-
cunnan palveluxest heidän elinäicanans. v. 15. Palainen) Ni-
mittäin / siwottomaan ja saastaiseen elämään / ja pacanaliseen
menoон. v. 21. Paidzi oma hyvin tahdoas) Ettei siinä yhdistä
asiata eli ihmistä anta elickä eorgora tämän opin säätyä vastan /
suosion eli yhdistävän tähden. v. 24. Julkiset) Se on / muutamain
pahain ihmisten meno on ngn julkinen / ettei vistä sitä taidaa jolla-
cula ulcocullaisuudella peittää / ja ehtää muutamat jongun ajan sen
peittävät / ngn se cuitengin wjmein ilmei tule. Ja taas: Muu-

Ctingapä-
pit pitä pia
deitämän.

Deut. 25:4.
1. Cor. 9:9.
Matth. 10:
10.
Luc. 10:7.

tamat elävät ja opettarvat jumalisest / nijn etta se on tiettawä ja tule jocaidzen paramurexi: mutta muutamain puhetta ja thödä ei minädän pidetä / fishenasti cuin se ajan enkulla wimmeingin ilmei tule / ja hywärilöytän.

VI. LUCU.

Cvinga orjain pitä idzens isänditänä vastan käättää män/v. 1. Kirjoiteran wääräist opetaist: ja neuwotan Timotheus/ettei hän yhteytä pidäis heidän cansans/v. 3. Et myös olis ahne / v. 6. waan parammin ahkeroidzis wanhuurseaudest / jumalisudest ja muissa käättävistä atwoista / v. 11. Kästetän myös hänén rickaita opeta / etta he oikein heidän rickaudens käättäistä / v. 17. ja etta hän puhdan opin uscolliset tallella pidäis/v. 20.

Cuinga
palveliat
pitä isäntä-
täns wä-
stan ole-
man.

Neuwotan
wääräist o-
petata
wälitä-
män.

Nijn myös
ahneutta.

Hiob 1:21.

M Alweliat/ jotca iken alla orvat/ pitä Isändäns caikles cunnias pitämän/ ettei Jumalan nimi pilcatuxi tulis. Mutta joilla uscolliset Isännät orvat/ nijn alkön nytä ylöncadzoco/ etta he veljexet orvat/ waan olcan sitä cunlaisemmat/ etta he uscolliset/ rickat ja hywistä edistä osalliset orvat.

3 Opeta näitä ja neuvo. Jos jocu toisin opetta/ ja ei phsy meidän HERran Jesuxen Christuren terwellisis sanois/ ja sijnä opis/ cuin jumalisudest on / Hän on piminnyt ja ei taida mitän/ waan on sairas kysymyxis ja sanain filivoituis/ joista cateus/rusta/hävädis/ kys ja pahas luulot tulevat: Nijn myös turhat riidat nisden ihmisten seis/ jotca heidän mielesäns riwatut orvat / ja joilda totius poisotetti on : jotca jumalisuden woitoi lunlevat. Eritä sinis nytä.

6 **M** Uutta se on suuri woitto/ olla jumalinen ja tytyä onnens: Sillä embä me ole mitän mailmaan tuonet / on siis tiettawä/ etten me myös mitän täaldä taida uloswiedä. Mutta cosca meillä on elätos ja waattet/nijn tytykäm nishin.

9 Mutta ne jotca ricastua sahovat/langevat kiusaureen ja paulaan/ ja monihin tyhmiin ja wahingolisiin himoihin/ jotca ihmiset wahingoona ja cadosureen upostavat. Sillä ahneus on caiken pahuden suuri: jota muutamat orvat himoinnet/ ja orvat uscosta exhyet ja idzelens paljon murhetta saattanet.

M Uutta sijnä Jumalan ihmisen/carta sicca ja noudata wanhuurseautta / jumalisesta / uscoa / rickautta / kärssivälishytä ja hilaisutta. Kilvoittele hywå filivoitus uscosa / käsitä qancaicinen elämä/ johonga sijnä cudzuttu olet: ja sijnä olet tunnustut hywän tunnusturen monen todistan edes.

M inä käsken sinua Jumalan edes / joca caicki elävwäri teke / ja Jesuxen Christuren edes / joca Pontius Pilatusen alla hywän todistuxen tunnusti. Ettäksä käsken saastatoinna ja nuhtetoimma pidät / haman meidän HERran Jesuxen Christuren ilmoituxen asti: Jonga meille aicanans osotta se autuas ja ainova waldias / Cuningasten Cunigas ja caickein Herrain HERra. Jolla ainovalla on euolemattomus / joca asu kirkkaudes / johon ei hyrkän tulla taidaa / jota ei hyrkän ihmisen nähyt ole eikä taidaa nähdä/ jolle olcon cunnia ja qancaicinen waldacunda / Amen.

R Ässe nytä cuin rickat tässä maailmas o-
vat / ettei he ylpeilis / eikä panis toi-
woans catowaisen rickauden/ mutta elävän Jumalan päälle / Joca meille anda nausita-
rem runsast caicfinast. Että he tekisit hy-
wå ja hywistä tōissä ricastuisit / andaisit hy-
wällä mielessä / olisit arvulliset. Ja tava-
roidzisit idzellens hywän perustuxen hättäwa-
rari/ käsittäxens qancaicista elämästä.

O Timothee / kätke se cuin sinulle uscottu-
on: ja wälä turhia ja felkottomia suttuja /
ja nytä rytoja cuin wäärin ferscatust taidost
tulevat/ joista muutamat paljo pitävät / ja
uscosta exhyvat. Armo olcon sinun cansas/
Amen.

Lähetetty Laodiceasta / joca on Phrygias Pacatianas Pää-
caupungi.

Vers. 2. Hywistä tōissä) Se on / sen autunden cuin Christus saattaueton. v. 4. Piminnyt) Se on/ hän on wajonnut hänen ajaturisans / ja ei keneestäkän lucua pidä. v. cod. Sairas) Walhe on alati sairas/ ja tarwidze monda juonda/paicka ja neuwoa. v. 5. Woitori) Se on/nisneum jumalisus caupan wirea olis/ jolla cunnia ja rickautta pyrylicsin / ja ei ainoastans sen cautta Jumalata palvelais. v. 10. Murhetta) Se on/Murhella/tu-
sealla ja abdistuxella vööt ja pääv ruha ahnettiwat / etta
coscan tydy: Niijcuin Christus myös rie-
tauden werta obdacein/
Matth. 13.

Neuwotan
qancaic
tapoja ah-
keroidze-
man.

Jumala
turjoitetan.
Apoc. 17:
14. & 19:16.
Joh. 1:18.
1.Joh. 4:12.

Cuinga ric-
sat idzens
tähtämän
puä.
Luc. 12:15.